

KINNITATUD
Keskkonnaameti
peadirektori 12.12.2018
käskkirjaga nr 1-2/18/14

Osmussaare maastikukaitseala kaitsekorralduskava 2019–2028

Keskkonnaamet 2018

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	6
1.1. Ala iseloomustus.....	6
1.2. Maakasutus ja maaomand.....	8
1.3. Huvirühmad	11
1.4. Kaitsekord.....	12
1.5. Uuritus	13
1.5.1. Läbiviidud inventuurid ja uuringud	13
1.5.2. Riiklik seire	14
1.5.3. Inventuuride ja uuringute vajadus	15
2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID	16
2.1. Elustik	16
2.1.1. Imetajad	16
2.1.2. Linnud	16
2.1.2.1. Tutkas (<i>Philomachus pugnax</i>).....	18
2.1.2.2. Niidurüdi (<i>Calidris alpina schinzii</i>)	19
2.1.2.3. Hüüp (<i>Botaurus stellaris</i>).....	20
2.1.2.4. sooräts (<i>Asio flammeus</i>).....	21
2.1.2.5. Roo-loorkull (<i>Circus aeruginosus</i>)	21
2.1.2.6. Teder (<i>Tetrao tetrix</i>)	22
2.1.2.7. Sookurg (<i>Grus grus</i>).....	23
2.1.2.8. Jõgitiir (<i>Sterna hirundo</i>) ja randtiir (<i>Sterna paradisaea</i>)	24
2.1.2.9. Rukkirääk (<i>Crex crex</i>).....	25
2.1.2.10. Vööt-pöösälind (<i>Sylvia nisoria</i>).....	25
2.1.2.11. Punaselg-õgija (<i>Lanius collurio</i>).....	26
2.1.2.12. Tõmmuvaeras (<i>Melanitta fusca</i>)	27
2.1.3. Roomajad ja kahepaiksed	27
2.1.4. Kalad.....	28
2.1.5. Selgrootud loomad	28
2.1.6. Seened	28
2.1.7. Samblikud	28
2.1.8. Samblad	29
2.1.9. Soontaimed.....	29
2.1.9.1. Soohilakas (<i>Liparis loeselii</i>).....	32
2.1.9.2. Madal unilook (<i>Sisymbrium supinum</i>).....	33
2.1.9.3. Emaputk (<i>Angelica palustris</i>)	33
2.1.9.4. Taani merisalat (<i>Cochlearia danica</i>).....	34
2.1.9.5. Karvane lipphernes (<i>Oxytropis pilosa</i>)	35
2.1.9.6. Harilik muguljuur.....	36
2.1.9.7. Kärbesõis (<i>Ophrys insectifera</i>).....	37
2.1.9.8. Veripunane koldrohi (<i>Anthyllis coccinea</i>).....	38
2.1.9.9. Soo-neiuvaip (<i>Epipactis palustris</i>)	39
2.1.9.10. Kaljukress (<i>Hornungia petraea</i>)	39

2.2. Kooslused.....	40
2.2.1. Rannikulõukad (1150*)	42
2.2.2. Esmased rannavallid (1210) ja Püsitaimestuga kivirannad (1220).....	43
2.2.3. Merele avatud pankrannad (1230)	44
2.2.4. Rannaniidud (1630*).....	44
2.2.5. Vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140)	45
2.2.6. Kadastikud (5130)	46
2.2.7. Kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*)	47
2.2.8. Liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*)	48
2.2.9. Lood (6280*)	49
2.2.10. Niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)	50
2.2.11. Liigirikkad madalsood (7230)	50
2.2.12. Lubjakivipaljandid (8210).....	51
2.2.13. Vanad laialehised metsad (9020).....	52
2.2.14. Puiskarjamaad (9070)	53
2.3. Maastik ja üksikobjektid	54
2.3.1. Maastik	54
2.3.1.1. Loodusmaastik	54
2.3.1.2. Pärandkultuurmaastik.....	55
2.3.2. Üksikobjektid	58
3. ALA JA SELLE VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS	59
3.1. Külastustaristu	60
3.1.1. Puhke- ja lõkkekohad.....	61
3.1.2. Osmussaare matkarada	62
3.1.3. RMK Osmussaare teabepunkt.....	63
3.2. Osmussaare maastikukaitseala tutvustamine	63
3.3. Trükised ja muu teabematerjal.....	64
3.4. Osmussaare maastikukaitseala piiri tähistus.....	64
4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE	66
4.1 Tegevuste kirjeldus	66
4.1.1. Inventuurid, seired, uuringud	66
4.1.1.1. Riiklik seire	66
4.1.1.2. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide inventuur	66
4.1.1.3. Haudelinnustiku loendused	68
4.1.1.4. Nahkhiirte inventuur	68
4.1.1.5. Selgrootute inventuur	68
4.1.1.6. Seente, samblike ja sammalde inventuur	68
4.1.1.7. Külastusmahu seire ja külastajauuring.....	69
4.1.2. Hooldus, taastamine, ohjamine	69
4.1.2.1. Poollooduslike koosluste taastamine ja hooldamine	69
4.1.2.3. Väikekiskjate küttimine saarel	74
4.1.3. Taristu, tehnika, loomad	75
4.1.3.1. Kaitseala välis ja-vööndite piiri tähistamine.....	75
4.1.3.2. Matkaraja, puhke- ja lõkkekohtade hooldus.....	75
4.1.3.3. RMK Osmussaare teabepunkti haldamine ja arendamine.....	75
4.1.3.4. Osmussaare maastikukaitseala infotahvliid.....	76

4.1.3.5. Tehnika ostmine	76
4.1.4. Kavad, eeskirjad	76
4.1.4.1. Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamine	76
4.1.5. Kaitseala tutvustamine ja keskkonnaharidus.....	77
4.1.5.1. Osmussaare loodust tutvustavad õpperetked	77
4.1.5.2. Osmussaare maastikukaitseala tutvustava kaart-voldiku uuendamine.....	77
4.1.6. Muu tegevus	77
4.1.6.1. Militaarobjektide korrastamine ja reostuse likvideerimine	77
4.2. Eelarve	78
5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE.....	81
KASUTATUD KIRJANDUS	84
LISAD	85
Lisa 1. Osmussaare maastikukaitseala kaitse-eeskiri.....	85
Lisa 2. Väljavõte NATURA korraldusest.....	89
Lisa 3. Väärtuste koondtabel.....	90
Lisa 4. Ulatuslike loodusõnnetuste likvideerimine ja metsakahjustuste leviku tõkestamine kaitseala piiranguvööndis	96
Lisa 5. Fotod	97

Vastavalt looduskaitseeaduse §-le 25 on kaitsekorralduskava kaitstavate loodusobjektide alapõhise kaitse korraldamise aluseks. Kaitsekorralduskava annab soovitusel kaitseala valitsejale kaitse-eesmärkide saavutamise parimatest viisidest, kuid ei loo õigusi ega kohustusi kolmandatele isikutele.

Kaitsekorralduskava kinnitab Keskkonnaameti peadirektor. Teave kaitsekorralduskava kinnitamise kohta avalikustatakse Keskkonnaameti kodulehel.

Käesoleva Osmussaare maastikukaitseala kaitsekorralduskava (edaspidi ka *KKK*) eesmärk on:

- anda lühike ülevaade kaitstavast alast (edaspidi *ala*) – selle kaitsekorrast, kaitse-eesmärkidest, rahvusvahelisest staatusest, maakasutusest, huvigruppidest ning alal läbiviidavast riiklikust seirest;
- analüüsida ala eesmarke ning anda hinnang iga põhiväärtuseks oleva liigi, elupaiga vm väärtuse seisundile;
- arvestades alale seatud eesmarke, määrata mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja kaitsekorralduse oodatavad tulemused kaitsekorraldusperioodi lõpuks ning 30 aasta perspektiivis;
- anda ülevaade peamistest väärtusi mõjutavatest teguritest, kirjeldada kaitseks vajalikke meetmeid koos oodatavate tulemustega;
- määrata põhiväärtuste säilimisele, taastamisele ja tutvustamisele suunatud kaitsekorralduslike tegevuste elluviimise plaan koos tööde mahu, koha, ulatuse kirjelduse ja orienteeruva maksumusega;
- luua alusdokument kaitseala kaitsekorralduslike tööde elluviimiseks ja rahastamiseks.

Kaitsekorralduskava koostamisel toimus 8. juunil 2018 väljasõit Osmussaarele ja 13. septembril 2018 kaasamiskoosolek Keskkonnaameti Haapsalu kontoris.

Kava koostamist koordineeris Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Elle Puurmann (tel: 4729430/5174811, e-post: elle.puurmann@keskkonnaamet.ee). Töörühmas osalesid ja sisendi andsid Keskkonnaametist Riina Kotter (kaitsekorraldus), Ilona Lepik (liigikaitse ja kaitsekorraldus), Kaie Kattai (poollooduslike koosluste hooldus), Tõnis Ruber (metsandus) ja Krista Kallavus (kultuuripärand), KAUR-ist Kaarel Kaisel (linnustik), RMK-st Tiina Selart ja Marju Pajumets (külastuskorraldus ja loodusharidus), Lääne-Nigula Vallavalitsusest Marika Meister (kooskõla valla planeeringutega), Osmussaarelt Rita Koppel (poollooduslike koosluste hooldus, külastuskorraldus) ja Ervin Koppel (poollooduslike koosluste taastamine).

1. SISSEJUHATUS

Kaitsekorralduskavas kasutatakse järgmiseid lühendeid:

KKK – kaitsekorralduskava,

MKA – maastikukaitseala,

HA – hoiuala,

skv – sihtkaitsevöönd,

pv – piiranguvöönd,

LoA – loodusala,

LiA – linnuala,

LoD – loodusdirektiiv (Euroopa nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta),

LiD – linnudirektiiv (nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta).

1.1. ALA ISELOOMUSTUS

Osmussaare maastikukaitseala on moodustatud 1996. aastal haruldaste ja teadusliku väärtusega geoloogiliste objektide ning taimekoosluste kaitseks. Maastikukaitseala hõlmab Osmussaare tervikuna ja kaitseala piiriks on saare rannajoone.

Osmussaar (rootsipäraselt Odensholm) on Eesti loodepoolseim saar, mis paikneb üle 7 km Põõsaspea neemest loodes avameres. Administratiivselt paikneb Osmussaar Lääne maakonna põhjaosas Lääne-Nigula vallas Osmussaare külas /Odensholmis.

Saare pindala on 4,87 km² (põhikaardi järgi), pikkus 4,6 km, laius 1,3 km, rannajoone pikkus ligi 13 km ja suurim kõrgus merepinnast 10 m. Saar paikneb Balti klindi paeneemikul, mis kerkis merest u 3000 aastat tagasi.

Osmussaar on **geoloogiliselt huvipakkuv**. Kõige rohkem pälvib tähelepanu põhjarannikul asuv **pank**, kus paljanduvad peamiselt lubjakivist koosneva aluspõhja kivimid. See on osa ligi 1200 km pikkusest Balti klindist, mis ulatub Ölandi saarest kuni Laadoga järveni. Pankrannik on kõige kõrgem tuletorni lähedal (7 m) ning madaldub järk-järgult kagu suunas ligi 5 km ulatuses.

Osmussaarel ning seda ümbritsevas rannikumeres asub rohkesti mustjaspruuni värvusega rahnusid – **gneissbretšasid**, mis on Eestis, aga ka kogu maailmas haruldased. Need on tekkinud 535 miljoni aasta eest Osmussaarest 10 km kirdes Neugrundi meteoriidi langemise tulemusena. Kõrge temperatuuri ja rõhu tõttu tekkis endise merepõhja materjalist uus moondekivim. Hilisemate jääaegade käigus on jää bretšarahne saare lähiümbrusesse ja Loode-Eesti rannikule laiali kandnud. Kuulsaimad neist on saare läänerannikul asuvad Skarvan ning kaitseehitisi rajanud nõukogude sõjaväelaste poolt purustatud Kaksikud. Saare kirderannikul rannaastangu jalamil asuvad omapärased kivist moodustised, mida nende kuju tõttu on hakatud kutsuma „**krokodillideks**”. Need on bretša-laadse lubjakivi sooned, mis kunagi 475 miljoni aasta eest katastroofilise

maavärina tagajärjel lubjakivilõhedes tardusid. Hiljem on pehme lubjakivi lainetuse ning maavärinate mõjul tugevama kivimi ümbert ära murenenud. (Suuroja, Saadre, Kask 1999).

Kaitset väärrib Osmussaar ka rikkaliku **linnustiku** poolest: seal on registreeritud ligi 160 linnuliiki. Saarel leidub mitmekesiseid erinevatele liikidele sobilikke elupaiku, eriti linnurikkad on järvikud. Linnudirektiivi I lisa liikidest pesitsevad saarel hüüp, roo-loorkull, teder, rukkirääk, sookurg, niidurüdi, jõgi- ja randtiir, vööt-põõsalind ja punaselg-õgija. Osmussaar on Eestis oluliseks pesitsuskohaks (> 1% asurkonnast) rohukosklale ja tõmmuvaerale, olulisel hulgal on vööt-põõsalindu ja punaselg-õgijat. Liigirikas on ka Osmussaarelt läbirändav linnustik. Osmussaar jääb veelindude Ida-Atlandi rändeteele, seetõttu lendab siit läbi miljoneid linde, eelkõige arktilisi liike. Arvukamad läbirändajad on aul, must- ja tõmmuvaeras, järve- ja punakurk-kaur, valgepõsk- ja mustlagle, sõtkas, rohukoskel, soorüdi, viupart ning merivart. (Ojaste, Valker 2003).

Saare kasvukohtade eripära ja elupaikade mitmekesisus tingib ka rikkaliku **taimestiku**. Osmussaarel kasvab 29 kaitsealust taimeliiki, millest kõige haruldasem on pankrannikul kasvav taani merisalat. Haruldastest liikidest leiab seal veel kaljukressi, veripunast koldrohtu ja karvast lipphernest. Osmussaarel kasvab 16 liiki käpalisi, sh soo-neiuvaip, tumepunane neiuvaip, kärbesõis, harilik muguljuur. Loodusdirektiivi liikidest kasvavad saarel soohiilakas, madal unilook ja emaputk; soohiilaka jaoks on Osmussaar Eesti mõistes oluline kasvuala. (Kukk, Kuusk 1999; Palo 2004; Roosaluuste 2017).

Saare **maastik** on eripärane ja vaheldusrikas. Kõrge loodusväärtusega ja väga esinduslikud on merele avatud pankrannad ja lubjakivipaljandid saare põhjaosas. Saart ilmestavad põhiliselt klibust koosnevad kuni 2,5 m paksused rannavallid, mida maakoore suhteliselt kiire kerke tõttu pidevalt juurde tekib. Ulatuslikud avatud klibuväljad laiuvad saare loode- ja kaguosas. Saare kõige iseloomulikumaks maastikuvormiks on kuival paepeasel kujunenud lood ehk alvarid. Lubjarikkal pinnasel on kujunenud liigirikkad kuivad ja soostuvad niidukooslused ning kadastikud. Järvi ja ajutisi järvikuid on saarel mõnikümme, need on tekkelt rannikulõukad. Kõige suurem järvedest on Inahamne (14 ha). Metsa on saarel alla 40 ha, väikesel pindalal on kujunenud vanad laialehised metsad. Kokku kaitstakse Osmussaarel 14 erinevat loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüpi.

Vähemalt viis sajandit on Osmussaare maastikku oluliselt kujundanud inimene. Püsiv asustus saarel on teada XV sajandi keskpaigast. Sealne rannarootsi kogukond sunniti saarelt lahkuma 1940. aastal seoses Nõukogude sõjaväebaasi rajamisega. Saar jäi nõukogude piiritsooni. 1960.–1990. aastate alguseni paiknes saarel mõnekümne meheline Nõukogude mereväe sideväeosa, saarel oli tuletornivaht. 2001. aasta sügisest on saar taasasustatud. Saarel kasvatatakse lambaid ja šoti mägiveiseid, tegeletakse turismiteenindusega. Saar on suvekuudel külastatav paik, mida külastab ligikaudu 6000 huvilist aastas.

Joonis 1. Osmussaare maastikukaitseala.

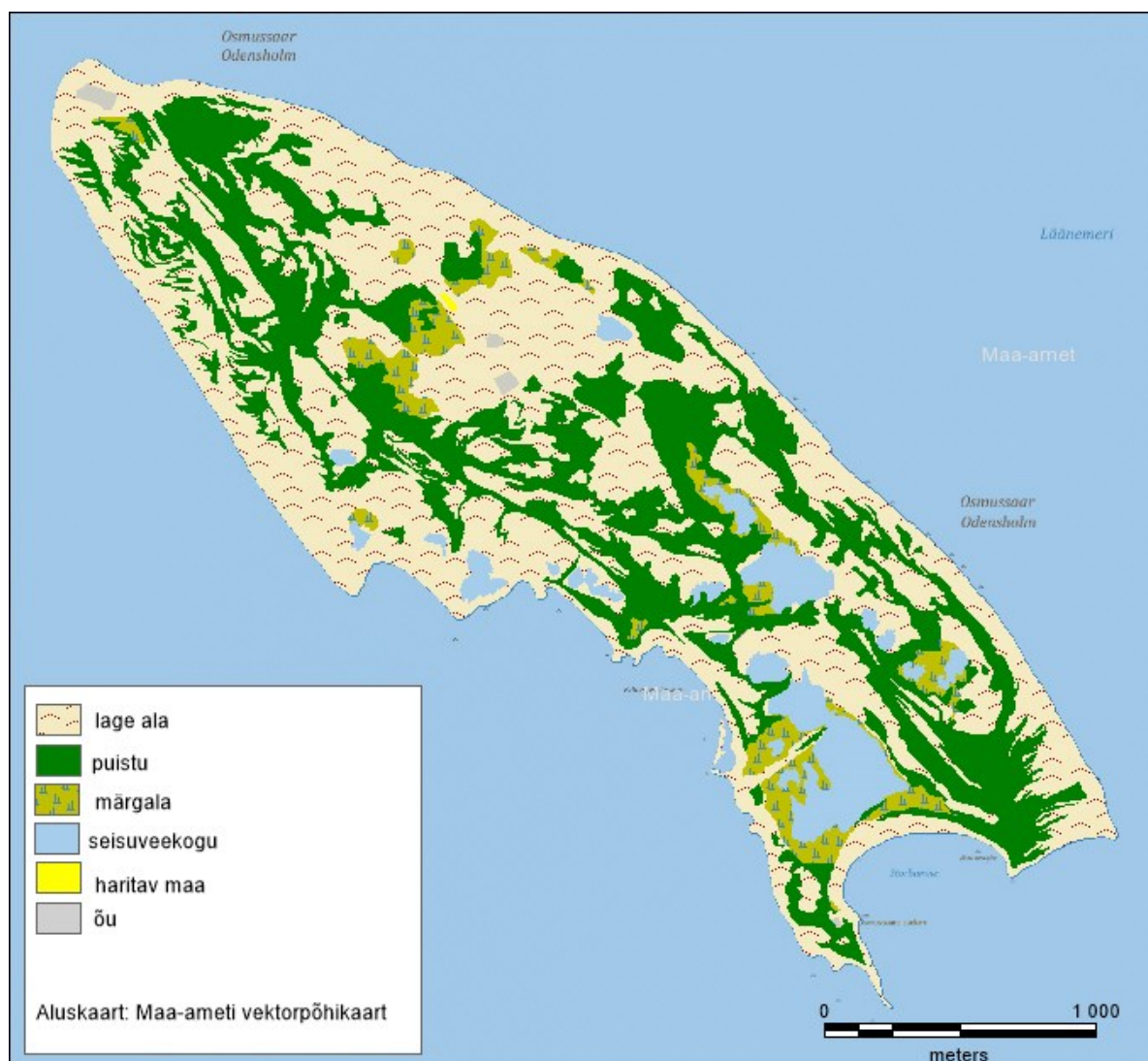
Osmussaare maastikukaitseala jääb Nõva-Osmussaare linnu- ja loodusalale. Kaitseala on osa Haapsalu-Noarootsi rahvusvahelise tähtsusega märgalast ehk Ramsari alast.

1.2. MAAKASUTUS JA MAAOMAND

Valdav osa Osmussaarest on kaetud rohumaa ja põdsastikega. Eesti põhikaardi (2018) alusel on lagedad alad 266 ha (rohumaa, muu lage, liivane ala). Muu lage on valdavalt klibune ala. Puittaimestik on saarel 161,5 ha (mets, põdsastik), kusjuures põdsastikust on valdav kadastik. Seisuveekogusid on saarel 30,6 ha (tiik, järv, muu), kusjuures muu on valdavalt rannavallidevahelised järvikud. Märgalaid on saarel 27,5 ha (madal soo ja soovik). Väikesel pindalal on haritav maa (0,2 ha) ja õueala (1,7 ha).

Tabel 1. Kõlvikuline jaotus Osmussaare maastikukaitsealal (allikas: Eesti põhikaardi vektorkaart 2018)

Kõlvik	Pindala (ha)
rohumaa	154,5
muu lage	111,2
liivane ala	0,2
põõsastik	121,8
mets	39,7
soovik	23,6
madal soo	3,9
järv	21,6
muu seisuveekogu	9,1
tiik	0,01
haritav maa	0,2
õu	1,7

Joonis 2. Kõlvikuline jaotus Osmussaare maastikukaitsealal.

Osmussaare maastikukaitsealast ligi 98,3% (479 ha) on riigi omandis olev maa ning valdavas osas Riigimetsa Majandamise Keskuse (edaspidi *RMK*) hallata (Tabel 2), väiksemas osas Veeteede Ameti, Politsei- ja Piirivalveameti ning Kaitseministeeriumi hallata. Munitsipaalomandisse jäävad kinnistud moodustavad kaitseala pindalast 1,4% (7 ha). Väike osa kaitseala pindalast on eraomand (1 ha).

Tabel 2. Maaomand Osmussaare maastikukaitsealal (katastriandmed 2018. a jaanuar)

Maaomand	Pindala (ha)
Riigiomand	478,9
Eraomand	1,2
Munitsipaalomand	7,0

Joonis 3. Maaomand Osmussaare maastikukaitsealal.

1.3. HUVIRÜHMAD

Kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamiseks on oluline teha koostööd alaga seotud huvirühmadega

- **Keskkonnaamet (KeA)** - kaitseala valitseja. Keskkonnaameti eesmärk on tagada ala eesmärgiks olevate väärtuste soodne seisund.
- **Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK)** – praktiliste looduskaitsetööde teostamine riigimaadel ja ala külastuse korraldamine kaitseala väärtuste soodsa seisundi säilitamiseks ning tutvustamiseks.
- **Kohalikud elanikud** – ala puhkemajanduslik kasutamine, poollooduslike koosluste hooldamine. On huvitatud maaomandi heaperemehelikust kasutamisest, elukeskkonna paranemisest ja kohaliku elu arendamisest. Kava koostamise ajal elab saarel aastaringelt 5 inimest.
- **Endiste osmussaarlaste Osmussaare külaühing Odensholms byalag (Külaühing)** – pärandkultuuriobjektide renoveerimine, konserveerimine ja taastamine, rannarootslastega seotud ajaloolise pärandi kogumine ja säilitamine. Külaühingu huvi on eestirootslaste kultuuri tutvustamise ja eksponeerimise võimaluste arendamine saarel.
- **SA Osmussaare Fond** – ala tutvustamine, korraldab talguid poollooduslike koosluste hooldamiseks.
- **Lääne-Nigula Vallavalitsus** – püasustuse taastamine saarel, puhkemajanduse arendamine piirkonnas. Valla huvi on saarel elamiseks ja selle külastuseks vajaliku infrastruktuuri ning kommunikatsioonide parandamine ja ettevõtluse edendamine. Omab saarel kinnistuid. Valla poolt tööle võetud saarevahi ülesandeks on järelevalve saarel.
- **Teadlased** – eelkõige pakub saar huvi geoloogidele, bioloogidele, militaarajaloolastele. Teadlased, lisaks nimetatutele allveearheoloogid, on huvitatud välibaasi toimimisest, et saarel oleks võimalik töötada ja ööbida ebasoodsate ilmastikutingimuste korral.
- **Puhkajad** – ala puhkemajanduslik kasutamine. Huvi on hästikorraldatud paadiühendus saarega, tähistatud ja korras infrastruktuur ning teave vaatamisväärsuste kohta. Turistid külastavad saart põhiliselt juunist septembrini.
- **Turismiettevõtjad** – tegelevad saare külastuse vahendamisega ning on eelkõige huvitatud väikesadama ning paadiühenduse toimimisest. Turismiettevõtjate huvi on korras infrastruktuur ja vaatamisväärsuste tähistamine.
- **Riguldi Jahi- ja Kalameeste Selts** – jaht ja jahikorraldus. Kaitseala asub Riguldi jahipiirkonnas. Peamiseks koostöö teemaks on ulukite (rebase ja kähriku) arvukuse reguleerimine saarel.
- **Veeteede Amet** – haldab Osmussaare tuletorni.
- **Politsei- ja Piirivalveamet** – haldab saarel asuvat Eesti mereseire radarit.
- **Kaitseministeerium** – korraldab riigikaitsealase tähtsusega objektide rajamist ning hooldamist saarel.
- **Keskkonnainspektsioon (KKI)** – järelevalve kaitsealal.

1.4. KAITSEKORD

Osmussaare maastikukaitseala eesmärk on geoloogiliste objektide (aluspõhjakiivimite paljandite, rannavallide, rändrahnude), Lääne-Eesti saartele omase loodus- ja pärandmaastiku kaitse. (Lisa 1). Alal kaitstakse linnudirektiivi I lisa liike ning loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüpe ja II lisa liike. Alal kaitstakse ka II ja III kaitsekategooria taimeliike.

Kaitseala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele 2 sihtkaitsevööndiks (Osmussaare, Tiiru; kokku 400,8 ha) ning 3 piiranguvööndiks (Tuletorni, Bieni, Lõunasadama; kokku 88,4 ha). Kaitseala sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste ja eluta looduse komplekside säilitamiseks. Osmussaare sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on geoloogiliste objektide, kaitsealuste liikide elupaikade, elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine ning poollooduslike koosluste taastamine ja kaitse. Tiiru sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on maastikuilme, elustiku mitmekesisuse ja kaitsealuste liikide elupaikade säilitamine. Piiranguvöönd on kaitseala majandatav osa. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on poollooduslike koosluste, elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.

Tabel 3. Osmussaare maastikukaitseala tzoneering

Nimetus	Kaitsekord	Pindala, ha
Osmussaare	sihtkaitsevöönd	400,3
Tiiru	sihtkaitsevöönd	0,5
Bieni	piiranguvöönd	74,0
Lõunasadama	piiranguvöönd	9,9
Tuletorni	piiranguvöönd	4,5

Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi, püüda kala ja pidada jahti kogu kaitsealal, välja arvatud Tiiru sihtkaitsevööndis lindude pesitsusajal 1. aprillist 30 juunini.

Kaitseala teedel on lubatud sõidukiga sõitmine ja kaitseala veealal on lubatud mootorita ujuvvahendiga sõitmine. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid, maastikusõidukiga sõitmine ning mootoriga ujuvvahendiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadustegevuses ja õuemaal, liinirajatiste hooldamiseks vajalikel töödel ja maatulundusmaal metsamajandustöödel või põllumajandustöödel.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud ainult kaitseala valitsejaga kooskõlastatult selleks ette valmistatud ja tähistatud kohtades. Telkimine ja lõkke tegemine õuemaal on lubatud omaniku loal.

Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlviku sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või

ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi, ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, või muuta olemasolevat, kui selleks ei ole vaja anda vee-erikasutusluba, ehitusluba või esitada ehitusteatist.

Sihtkaitsevööndis on lubatud adru varumine ning pilliroo varumine jäält ja külmunud pinnaselt; rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistatud ja tähistatud kohtades. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituste korraldamine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks ning kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus, metsakoosluste kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid raieaja ja -tehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse suhtes. Kaitseala valitseja nõusolek on vajalik olemasolevate teede ja ehitiste hooldustöödeks.

Sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, uute ehitiste püstitamine, välja arvatud rajatiste rajamine kaitseala ja kinnistu tarbeks.

Piiranguvööndis on majandustegevus lubatud. Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud uute ehitiste, kaasa arvatud ajutiste ehitiste püstitamine, õhuliinide ja muude kommunikatsioonide rajamine, rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohtades. Piiranguvööndis on keelatud uuendusraie, välja arvatud turberaie, kusjuures tuleb säilitada koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus, puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, maavara kaevandamine, maaparandussüsteemi rajamine, biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetiste kasutamine (välja arvatud põllu- ja õuemaal), roo varumine ning puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt, veekogude veetaseme ning kalda- ja rannajoone muutmine.

Kogu kaitsealal on poollooduslike koosluste esinemisalal vajalik nende ilme ja liigikoosseisu säilimise tagamiseks heina ja roo niitmine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde harvendamine ja kujundamine.

1.5. UURITUS

1.5.1. LÄBIVIIDUD INVENTUURID JA UURINGUD

Osmussaare linnustikku pesitsus- ja rändeajal on uuritud 1993, 1996 (Ojaste 1999), haudelinustikku põhjalikumalt veel 2003. aastal (Ojaste, Valker 2003). 2006. aastal on tehti II kaitsekategooria ja LiD I lisa liikide inventuur (Läänemaa Linnuklubi).

Selgrootute loomade rühmast on põhjalikumalt uuritud liblikaid ning maismaa- ja mageveetigused, vähem kimalasi. Nimetatud rühmadest kaitsealuseid liike ei ole leitud. 2008. aasta juulis kogus ja määras saare putukaid entomoloog Jaan Luig (andmed ajakirja *Loodusesõber* 2008. a augustinumbris). Teet Rubeni välitööde põhjal on koostatud Osmussaare liblikate nimestik.

Inahamne **kalastikku** on uurinud 2008. aastal Eesti Mereinstituudi ihtüoloogid Markus Vetemaa ning Mart Kangur (avaldamata andmed).

Osmussaarel on **seeni** uurinud 1976. ja 1993. aastal mükoloogid Kuulo Kalamees ja Mall Vaasma (Kalamees, Vaasma 1999).

Põhjalikumad **samblike** uuringud on teinud Tiina Randlane ja Inga Jüriado 1993. aastal välitöödel (Randlane, Jüriado 1999).

Sammalde kohta on ülevaatlikud andmed Nele Ingerpuu ja Malle Leisi 1993. aasta välitöödelt (Ingerpuu, Leis 1999). Vajalik on sammalde täiendav inventuur, et täpsustada haruldaste ja kaitstavate liikide levikut.

Viimane põhjalik **soontaimede** uuring saarel toimus 1998. aastal; inventeerijad Toomas Kukk ja Vilma Kuusk (Kukk, Kuusk 1999). 2017. aastal inventeerisid kaitstavaid taimeliike botaanikud Elle Roosaluuste, Kaili Orav ja Peedu Saar (Eesti Looduseuurijate Selts).

Osmussaare **taimkatte** kasvukohatüüpe on põgusalt kirjeldanud Toomas Kukk ja Vilma Kuusk (1999), võttes kokku välitöö andmeid aastaist 1993 ja 1998 ning ka Läänemaa pärandkooslusi käsitlev kokkuvõte (Luhamaa jt. 2001). 2004. aastal kaardistas saare taimekooslusi (kasvukohatüüpe) ja andis ka ülevaate taimharulduste seisust Anneli Palo. Kaardistatud andmete põhjal on koostatud Osmussaare elupaigatüüpide kaart.

Rannikuelupaigatüübid on kaardistatud 2016. aastal Tallinna Ülikooli (projektijuht Reimo Rivi) koordineeritud projekti käigus (EMP rahastatud projekt „Ranniku (maismaaliste) elupaikade (Loodusdirektiivi I lisa: 1210, 1220, 1230, 1310, 1620, 1640, 2110, 2120, 2130, 2140, 2190 ja 2320) soodsa seisundi kriteeriumite ja seiremetoodika väljatöötamine”; edaspidi *Rannikuelupaikade projekt*).

Poollooduslikud koosluste andmete aluseks on Anneli Palo 2004. aasta kaardistusandmed, mida on parandatud ja täpsustatud poollooduslike koosluste taastamise kavandamise ja paikvaatluste käigus (Kaie Kattai).

RMK teeb Osmussaarel iga-aastaselt **külastusmahu seiret**, mille läbiviimiseks kasutatakse elektroonilist loendurit. 2015. aastal tehti ka **külastajauuring**. Külastajauuringu käigus kogutakse informatsiooni külastajate profiili, tegevuste, külastuste geograafilise jaotuse, kestvuse, korduvuse ja külastajate rahulolu kohta.

1.5.2. RIIKLIK SEIRE

Osmussaarel viiakse läbi järgmisi riikliku seire allprogramme:
Haned, luigid, sookurg. Seirel on kolmeaastane tsükkel.

Randa uhutud linnud (RULL). Randa uhutud veelindude loendus on Osmussaarel läbiviidavast seirest kõige olulisem ja pikaajalisem. Seoses aktiivse naftasaaduste transpordiga Osmussaare

lähistel avameres on oluline iga-aastane seire läbiviimine saarel, tulemuste regulaarne kokkuvõtmine ja avaldamine. Seiretulemuste interpreteerimist raskendab rebase esinemine saarel, mistõttu randa uhitud hukkunud lindude jäänused kantakse kiiresti laiali.

Osmussaarega on seotud ka iga-aastane rannikumeres tehtav **kesktalvine veelinnuloendus**.

Ohustatud soontaimed ja samblaliigid (11 seirepunkti). Seiratavad liigid on soohiilakas, harilik muguljuur, taani merisalat. Seireaasta määratakse juhuvalimi teel.

Mererannikute seiret tehakse kahel alal: saare kaguneemel (Osmussaare kaguots 2 profiili) ja läänerannikul (Osmussaare läänesadam 6 profiili). Seireaasta määratakse juhuvalimi teel.

1.5.3. INVENTUURIDE JA UURINGUTE VAJADUS

Vajalikud on ajakohased täpsemad andmed Osmussaare **haudelinnustiku** kohta. Soovitav on teha inventuur 10-aastase intervalliga.

Selgrootutest loomadest vajavad inventeerimist kiilid ja mardikad. Tulenevalt Osmussaare geograafilisest asendist oletavad entomoloogid (J. Luig, suul.) seni leidmata kaitsealuste selgrootute esinemist. Rannikulõukad ja järved on tõenäoliselt väga head elupaigad kiilidele ja veemardikatele, sh kaitsealustele ja loodusdirektiivi liikidele.

Puuduvad täpsemad andmed kaitsealuste käsitiivaliste kohta kaitsealal. Vajalik on **nahkhiirte** inventuur. Vajalik on registreerida eelkõige pesitsuskolooniate asukohad, et tegevuste kooskõlastamisel ja kavandamisel (nt militaarobjektide korrastamine) saaks seada vajadusel tingimusi liigi kaitsest lähtuvalt.

Vajalik on **sammalde, samblike ja seente** täiendav inventuur, et täpsustada haruldaste ja kaitstavate liikide levikut, mis on eelduseks vajadusel tingimuste seadmiseks tegevuste kooskõlastamisel (nt poollooduslike koosluste taastamine, külastusobjektide rajamine).

Vajalik on koostada täpne **elupaigatüüpide** kaardikiht ning anda hinnagud elupaigatüüpide väärtustele ja seisundile. Praegu puuduvad ajakohastatud andmed vanade laialehiste metsade (9020*), vee-elupaigatüüpide rannikulõugaste (1150*) ja vähe- kuni kesktoiteliste kalgiveeliste järvede (3140) ning lubjakivipaljandite (8210) kohta.

2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID

2.1. ELUSTIK

2.1.1. IMETAJAD

Imetajatest elavad saarel rebane, kährik, mink ning kobras. Varasemalt on saarel elanud jäneseid, siile, koduhiiri, mutte. Rannikul võib näha hallhülgeid (Masing 1995, LUS Aastaraamat).

Nahkhiirtest on kindlaks tehtud II kaitsekategooria liikide põhja-nahkhiire (*Eptesicus nilssonii*) ja suurkõrva (*Plecotus auritus*) esinemine. Mõlemad liigid on loodusdirektiivi IV lisa liigid. Põhja-nahkhiirt ja suurkõrva on leitud talvitumas Tuletornilinnaku puukuuris (Tiit Randla, Katrin Koppel suul. andmed). Nahkhiiri kaitstakse nende elupaikade – talvitus- ja peatuskohtade (hooned, maa-alused rajatised) – säilitamise kaudu.

Vajalik on suviste kolooniate asukohtade väljaselgitamine ja potentsiaalsete talvitumiskohtade täiendav inventuur, samuti rändeagne inventuur, sest saarte puhul on tegemist oluliste rändeagsete peatuskohtadega. Andmed on vajalikud, et täpsustada nende kaitseks vajalikke tegevusi ja tegevuste kooskõlastamiseks antavaid vajalikke tingimusi. Inventuur tuleb läbi viia kogu kaitseala ulatuses, keskendudes veealadele (toitumisala), aga ka varemetele. Eriti oluline on tuvastada kolooniate asukohad, et kaalutusotsuste tegemisel sellega arvestada saaks.

2.1.2. LINNUD

Saarel on registreeritud ligi 180 linnuliiki, neist regulaarseid pesitsejaid on 76, ebaregulaarseid 35. Viimase loenduse (2003) käigus registreeriti 96 liiki haudelinde. Linnudirektiivi I lisa liikidest on saarel kohatud kindlate pesitsejatena roo-loorkulli, tetre, rukkirääku, sookurge, jõgi- ja randtiiru, vööt-põõsalindu, punaselg-õgijat, võimalike pesitsejatena hüüpi, tutkast, soorätsu ning haruldastest liikidest mittepesejatena koldvinti ja randkiuru. Arvukalt üle saare sobivates biotoopides on levinud vööt-põõsalind, punaselg-õgija ja rukkirääk. Saart ümbritsevatel klibuväljadel, peamiselt saare lõunatipus Boani neemel ning läänerannikul, pesitsevad jõgi- ja randtiirud. Haudelindudest on Osmussaar Eestis oluliseks pesitsuskohaks (> 1% asurkonnast) rohukosklale ja tõmmuvaerale, Eesti mastaabis olulisel hulgal on vööt-põõsalindu ja punaselg-õgijat. Kindla pesitsejana on kohatud ka I kaitsekategooria liiki niidurüdi. (Ojaste, Valker 2003). Keskkonnaregistris puuduvad andmed tutka, koldvindi ja randkiuru pesitsuse kohta saarel.

Kaitseala eesmärgiks on linnudirektiivi I lisa liigid tutkas, hüüp, sooräts, roo-loorkull, teder, sookurg, jõgitiir, randtiir, rukkirääk, vööt-põõsalind, punaselg-õgija ning I kategooria kaitsealuse liigi niidurüdi ja III kategooria kaitsealuse liigi tõmmuvaera kaitse.

Kaitse-eesmärgiks olevate liikide arvukushinnangud on esitatud tabelis 4. Keskkonnaregistris on andmed ka III kaitsekategooria liigi suurkoovitaja (*Numenius arquata*) pesitsuse kohta saare keskosas (Ojaste 2012). Suurkoovitaja on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel

ohuväliste liikide kategoorias, kuid tema arvukus on viimasel kümnendil mõõdukas languses (Elts *et al* 2013). Suurkoovitaja kaitse-eesmärgiks ei ole, kaitse tagatakse elupaikade kaitsega.

Üle Põõsaspea neeme ja Osmussaare kulgeb lindude Ida-Atlandi rändetee, mistõttu saar on oluliseks peatumis- ja toitumispaiaks paljudele **rändlindudele**, eelkõige värvuliste, kurvitsaliste ning röövlindudele. Rände tippaeg on aprilli algusest mai lõpuni ning sügisel septembri keskpaigast oktoobri lõpuni. Arvukamad läbirändajad on aul, must- ja tõmmuvaeras, järve- ja punakurk-kaur, valgepõsk- ja mustlagle, sõtkas, rohukoskel, soorüdi, viupart ning merivart. (Ojaste, Valker 2003). Kaitse-eeskirja uuendamisel tuleb kaaluda rändel olevate lindude peatuskohtade kaitse-eesmärgiks seadmist, lähtudes ajakohastes rändeloenduse andmetest.

Lindude hulgalised pesitsuspaigad (tiirude haudekoloonia saare lõunatipus) ja rändeaegsed peatuskohad edelarannikul vajavad kaitset häirimisest nii pesitsusajal mais-juunis kui rändeajal juuli keskpaigast septembrini.

Veelgi olulisem peatumispaik rändeteel on saart ümbritsev rannikumeri, mis jääb Nõva-Osmussaare hoiualale. Kesksuvel on põnev saare läänerannikul asuv *Sanna sia*. Madalaveelisel tuulte eest kaitstud lahesopil peatub juuli keskpaigast augusti lõpuni arvukalt kurvitsalisi (soorüdi, liivatüll, kiivitaja, mudatilder, suurrisla, tutkas, tumetilder, kõvernokk-risla, heletilder, vöötsaba-vigle ja plüü). Saare rannik on koos Põõsaspea neemega üks parimaid vaatluskohti arktiliste veelindude rände jälgimiseks Läänemere põhjaosas. Saare rannikuvetes talvitub arvukalt aule (hinnanguliselt kuni 100 000 is.). Kõige haruldasem talvituja on üle-maailmselt ohustatud kirjuhakk.

Tabel 4. Kaitse-eesmärgiks olevate haudelindude arvukus Osmussaarel. Tumedas trükis on linnuala eesmärk

Liik	Kaitsekategooria	Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kategooria	Haudepaaride arv (keskkonnaregistri andmed)
tutkas (<i>Philomachus pugnax</i>)	I	ohustatud (EN)	juhupesitseja, keskkonnaregistris andmed puuduvad
niidurüdi e niidurisla (<i>Calidris alpina schinzii</i>)	I	ohustatud (EN)	1
hüüp (<i>Botaurus stellaris</i>)	II	ohulähedane (NT)	1
sooräts (<i>Asio flammeus</i>)	II	ohustatud (EN)	1
roo-loorkull (<i>Circus aeruginosus</i>)	III	ohuväline (LC)	2
teder (<i>Tetrao tetrix</i>)	III	ohulähedane (NT)	3
sookurg (<i>Grus grus</i>)	III	ohuväline (LC)	3
jõgitiir (<i>Sterna hirundo</i>),	III	ohuväline (LC)	7
randtiir (<i>Sterna paradisaea</i>)	III	ohuväline (LC)	83
rukkirääk (<i>Crex crex</i>)	III	ohuväline (LC)	8
vööt-põõsalind (<i>Sylvia nisoria</i>)	III	ohuväline (LC)	29
punaselg-õgija (<i>Lanius collurio</i>)	III	ohuväline (LC)	19

tõmmuvaeras (<i>Melanitta fusca</i>)	III	ohuväline (LC)	14
---	-----	----------------	----

2.1.2.1. TUTKAS (*PHILOMACHUS PUGNAX*)

I kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Tutkas on maailma kahlajaliikidest üks arvukamaid, kuid Euroopa parasvöötmes pesitseva asurkonna arvukus on viimastel aastakümnetel katastroofiliselt kahanenud (Tutka *Philomachus pugnax* kaitse tegevuskava 2010). Tutka arvukus Eestis on viimasel aastakümnel olnud mõõdukas (10–50%) languses ning pesitseva asurkonna suuruseks on viimaste hinnangute järgi üsknes 10–30 paari (Elts *et al.* 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt kuulub tutkas ohustatud liikide kategooriasse. Rändel peatuvate tutkaste arvukuse vähenemist on Eestis samuti täheldatud.

Eestis on tutkas ennekõike niiskete heinamaade lind, kes asustab meelsasti luhtasid ja madalsoid. Vähem pesitseb ta karjamaadel ja sedagi vaid kohtades, kus on laiu mätastunud ja kulustunud alasid. Põhiline tutkast ohustav tegur on sobiva suurusega hooldatud niiduelupaikade kadumine (Tutka *Philomachus pugnax* kaitse tegevuskava 2010).

Osmussaare maastikukaitsealal on tutkas juhupesitseja (Ojaste, Valker 2003). Keskkonnaregistris pesitsuse kohta andmed puuduvad. Sobivad elupaigad jäävad Läänesadama lähiste ja rannikulõugaste kaldavööndisse.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Tutkas on Osmussaare maastikukaitsealal regulaarselt pesitsev haudelind, kelle arvukus on vähemalt 1 haudepaar; tutkas peatub rändel.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Väikesearvulise asurkonna taastumine saarel. Tutkas on Osmussaare maastikukaitsealal regulaarselt pesitsev haudelind, kelle arvukus on vähemalt 1 haudepaar; tutkas peatub rändel.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ elupaigaks sobivad hooldatavad alad saarel.

- elupaikade kinnikasvamine niiskete niitude hoolduse lõppemisel.

Meede: jätkata kasutusel olevate rannaniitude hooldamist ja taastada kasutusest väljasolevaid niidualasid. Sobivate elupaikade säilitamiseks on oluline rannaniidu hooldus Läänesadama lähistel ning soostunud niitude hooldus rannikulõugaste kaldavööndis. Kui kõrgrohu tõttu on niitmine raskendatud, siis on otstarbekam ala hooldada karjatamise teel.

- röövlus. Tutka kui maaspesitseva linnuliigi pesitsusedukust mõjutab röövlus väga suurel määral.

Meede: rebase küttimine saarel koostöös jahiseltsiga. Vajalik on rebase kevadine küttimine saarel, sest talvel saarele rännanud ja jää sulades lõksu jäänud röövloomad võivad nurjata terve pesitsusperioodi.

Meede: puude-põõsaste eemaldamine rannaniitudel. Puud-põõsad vähendavad oluliselt rannaniidu kui elupaiga väärtust kurvitsaliste pesitsusalana ja rändlindude toitumis- ja puhkealana, sest nende varjus varitsevad saaki väikekiskjad (rebane) ja röövlinnud (vareslased).

2.1.2.2. NIIDURÜDI (*CALIDRIS ALPINA SCHINZII*)

I kat; LiD ei; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Niidurüdi on soorüdi alamliik, kelle populatsioon Läänemere ääres ja ka Eestis on kiiresti kahanemas. Niidurüdi arvukus on Eestis viimasel aastakümnel olnud mõõdukas (10–50%) languses ning liigi pesitseva asurkonna suuruseks on viimaste hinnangute järgi üksnes 180–230 paari (Elts *et al.* 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt kuulub niidurüdi ohustatud liikide kategooriasse. Niidurüdi pesitseb valdavalt lagedatel saliinsetel või suprasaliinsetel väga madala taimestikuga rannaniitudel, kus on lompe ja soonekohti. Niidurüdi on peamiselt rannakarjamaade liik. Arvukuse languse peamine põhjus on olnud rannaniitude hooldamata jätmine ja ebapiisav hooldus. (Niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*) kaitse tegevuskava).

Osmussaarel on niidurüdi juhupesitseja (Ojaste, Valker 2003). Keskkonnaregistri andmetel on Osmussaarel registreeritud niidurüdi pesitsus Inahamne idakalda ja saare lääneranniku soostunud niidul.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Niidurüdi pesitseb Osmussaare maastikukaitsealal vähemalt 2 paarina.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Niidurüdi on Osmussaare maastikukaitsealal regulaarne haudelind ja pesitseb vähemalt 1 paarina.
- Mõjutegurid ja meetmed
+ elupaigaks sobivad hooldatavad alad saarel.

- elupaikade kinnikasvamine rannaniitude hoolduse lõppemisel.

Meede: jätkata kasutusel olevate rannaniitude hooldamist ja taastada kasutusest väljasolevaid niidualasid. Sobivate elupaikade säilitamiseks on prioriteetne madalmuruse rannaniidu kujundamine Läänesadama lähistel ning rannikulõugaste kaldavööndis.

- röövlus. Niidurüdi kui maaspesitseva linnuliigi pesitsusedukust mõjutab röövlus väga suurel määral.

Meede: rebase küttimine saarel koostöös jahiseltsiga. Vajalik on rebase kevadine küttimine saarel, sest talvel saarele rännanud ja jää sulades lõksu jäänud röövloomad võivad nurjata terve pesitsusperioodi.

Meede: puude-põõsaste eemaldamine rannaniitudel. Puud-põõsad vähendavad oluliselt rannaniidu kui elupaiga väärtust kurvitsaliste pesitsusalana ja rändlindude toitumis- ja puhkealana, sest nende varjus varitsevad saaki väikekiskjad (rebane) ja röövlinnud (vareslased).

2.1.2.3. HÜÜP (*BOTAURUS STELLARIS*)

II kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Hüübi levila hõlmab suurema osa Euroopast, välja arvatud Iirimaa, Island ja Norra; Soomes ja Rootsis asustab liik vaid maa lõunaosa. Eestis on hüüp väikesearvuline haudelind, kelle levik on seotud suuremate rooladega. (Roostikulindude hüüp, hallhani, roo-loorkull, täpikhuik, väikehuik, rooruik kaitse tegevuskava). Hüübi arvukus on Eestis viimasel kümnendil püsinud stabiilselt 300–500 haudepaari (Eltis *et al.* 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt kuulub hüüp ohulähedaste liikide kategooriasse.

Hüübile sobivaks pesitsusbiotoobiks on veekogude kõrge kaldataimestik, eeskätt pilliroog. Liigi optimaalseks koduterritooriumiks peetakse vähemalt 20 hektari suuruseid roolalaid. Hüüp asustab peaaegu eranditult vaid vees kasvavaid roostikke, mida on peetud taimede kasvukõrguse järel üheks tähtsaimaks ökoloogiliseks kriteeriumiks. Eestis on esmatahtis tagada hüübile vees kasvavate, vähemalt 10 hektarilise pindalaga roostikualade kaitse. Seejuures tuleb arvestada, et liik vajab pesitsusperioodi alguses pesa ja enese varjamiseks vana kasvavat pilliroogu, mistõttu tuleb liigi tähtsamates pesitsuskohtades vältida laiaulatuslikku roolade lagedaks niitmist. (Roostikulindude hüüp, hallhani, roo-loorkull, täpikhuik, väikehuik, rooruik kaitse tegevuskava).

Osmussaarel on hüübile sobivaid roostikke rannikulõugaste kaldavööndis. Keskkonnaregistris on registreeritud hüübi pesitsemise Inahamne läänekalda roostikus.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Hüüp pesitseb Osmussaare maastikukaitsealal vähemalt 1 paarina.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Hüüp pesitseb Osmussaare maastikukaitsealal vähemalt 1 paarina.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ pesitsemiseks sobiva ala olemasolu ja elupaikade mitmekesisus rannikulõugaste kaldavööndis. Hüüp pesitseb vees kasvavas mitmeaastases roostikus. Eelistatud on mosaiiksed roolad, kus leidub vabaveelasid või millel on vaheldusrikas veepiir, mis oluliselt suurendab toitumisvõimalusi.

- rannikulõukaid ümbritsevate roostike pindala vähenemine on potentsiaalseks ohuteguriks. Hüüp on linnuliik, kellele on pesitsemiseks vajalik vana pilliroo olemasolu. Kuna hüüp nii pesitseb kui ka toitub pilliroo varjus, on ta eelmainitud elupaiga kadumise suhtes eriti tundlik liik. Pesitsemiseks valib liik eranditult madalas vees (sügavus 20–60 cm) kasvavad roostikud, mistõttu on oluline tagada selliste roostikualade säilitamine. Oluline on ka roostikuriba laius, sest väga kitsad (alla 10 m laiused) roostikuribad ei paku hüübile pesitsemiseks sobivaid varjevõimalusi. Mujal Euroopas läbiviidud elupaigauuringud on näidanud, et hüüp valib pesitsemiseks vees kasvavad roostikud, mille laius on vähemalt 30 meetrit. Samuti eelistab hüüp primaarse elupaigana suuri, vähemalt 10-hektarilise pindalaga mosaiikseid roolalaid.

Meede: roolõikuse reguleerimine. Aastane pilliroo varumine ei tohi ületada 20% konkreetse roostikuala pinnast (Hawke & Jose 1996). Pesitsusaegse häirimise vältimiseks on vajalik, et

roovarumine ja kogutud rookahlude väljavedu oleks lõpetatud püsiroostikualadel hiljemalt 15. märtsiks, kui liik hakkab naasma oma pesitsusaladele.

2.1.2.4. SOORÄTS (*ASIO FLAMMEUS*)

II kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Sooräts on niitude ja soode liik, kelle arvuseks Eestis on 10–50 haudepaari. Liigi arvukus on viimasel kümnendil tugevalt kõikunud, kuid kindla suunata (Elts *et al* 2013).

Keskonnaregistris on Osmussaare maastikukaitsealal soorätsu esinemise kohta üks kanne saare põhjaosas.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Sooräts on Osmussaare maastikukaitsealal regulaarselt vähemelt 1 paariga pesitsev haudelind.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Sooräts on Osmussaare maastikukaitsealal regulaarselt vähemelt 1 paariga pesitsev haudelind.
- Mõjutegurid ja meetmed
 - röövlus.*Meede:* rebase arvukuse ohjamine saarel koostöös jahiseltsiga.

2.1.2.5. ROO-LOORKULL (*CIRCUS AERUGINOSUS*)

II kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Roo-loorkull on levinud peaaegu kogu Euroopas, välja arvatud Skandinaavia põhjaosas, Islandil ning Iirimaal, väga piiratud levikuga on liik ka Inglismaal. Eestis on roo-loorkull üldlevinud väikesearvuline haudelind. Roo-loorkull on viimastel kümnenditel oma levikut Eestis oluliselt laiendanud. (Roostikulindude hüüp, hallhani, roo-loorkull, täpikhuik, väikehuik, rooruik kaitse tegevuskava). Roo-loorkulli arvukus Eestis on 800–1300 haudepaari ning see on viimasel aastakümnel mõõdukalt (10–50%) suurenenud (Elts *et al.* 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt kuulub roo-loorkull ohuväliste liikide kategooriasse.

Liigi jaoks on kõige sobivamaks pesitsusbiotoobiks veekogude kõrge kaldataimestik, eeskätt pilliroog, kõrkjastik ning hundinuiastik. Elupaigaeelistused on mõnevõrra hüübiga sarnased ning tihti võib distantis nende kahe liigi pesade vahel olla alla 50 meetri. Samas pesitseb roo-loorkull ka roostunud laidudel ja rannaniitudel ning koguni kultuurmaastikus (põllud). Roo-loorkull on pelglik linnuliik, kes vajab oma pesakoha ümbruses kõrget taimestikku. Kuna roo-loorkullid hakkavad pesitsema väga varakult (esimesed vanalinnud jõuavad pesitsuspaikadesse märtsi lõpus), siis on eelmise aasta pilliroo säilimine talle roostikulindudest kõige olulisem. Roo-loorkull eelistab pesitsuskohana vees kasvavaid roostikke, nagu paljud teisedki roostikulinnud. Kitsa, alla 10 m laiuse vööndina kasvavad roostikud on roo-loorkullile pesitsemiseks ebasobivad, keskmine roostikuriba laius roo-loorkulli pesitsuskohtades oli 25–30 meetrit. Kuna roo-loorkull käib saagijahil ka väljaspool pillirooalasid, on ta nende suurest pindalast veidi vähemsõltuv kui teised

tüüpilised roostikulinnud (näiteks hüüp ja hallhani). (Roostikulindude hüüp, hallhani, roo-loorkull, täpikuik, väikehuik, rooruik kaitse tegevuskava).

Keskonnaregistri andmetel pesitseb Osmussaarel 2 paari roo-loorkulle: Inhamne läänekalda ja Lihlhamne läänekalda roostikus.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 2 paari roo-loorkulle.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 2 paari roo-loorkulle.
- Mõjutegurid ja meetmed
+ heas seisundis pesitsusalad. Roo-loorkull pesitseb vaheldusrikkas roostikus.

- potentsiaalseks ohuteguriks on rannikulõukaid ja järvikuid ümbritsevate roostike pindala vähenemine. Varasaabujana vajab roo-loorkull pesitsuskoha ümbruses piisavas koguses vana pilliroo olemasolu. Keskmine roostikuriba laius roo-loorkulli pesitsuskohtades peab olema vähemalt 25–30 meetrit. Praegu Osmussaarel roovarumist ei toimu.

Meede: roolõikuse reguleerimine. Roolõikuseks kasutatava ala pindala ei tohi ületada 20% roomassiivi kogupindalast. Roolõikus peab olema lõpetatud 31. märtsiks.

2.1.2.6. TEDER (*TETRAO TETRIX*)

III kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Tetri on Eestis hinnanguliselt 4000–6000 haudepaari Tedre arvukus on viimasel aastakümnel mõõdukalt (10–50%) langenud (Elts *et al.* 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt kuulub teder ohulähedaste liikide kategooriasse.

Aastaringseks eluks vajab teder mitmesuguste elupaikade kompleksi. Talviseks elupaigaks sobib vahelduv maastik, kus kasemetsad või -tukad (peamine toitumiskoht) paiknevad põldude ja niitude ääres, või madal- ja siirdesooalad, kus lagedamad sood vahelduvad tihedamate kasetukkade ja soosaartega. Lisaks kaasikutele toitub teder talvel soodes, põldudel ja kadastikes. Lumega talvedel sobivad lumes varjumiseks lagedamad sügavama lumikattega alad, nagu hõredad võsad, sood, niidud, põllud jne. Tedremängud toimuvad tasasematel lagedatel aladel pesitsemiseks sobivate kohtade lähedal, peamiselt rabades, siirdesoodes, madalsoodes ja vähem heinamaadel, sooniitudel, põldudel, metsalagendikel, raiesmikel. Pesa paikneb põõsastikes, metsanoorendikes ja -kultuurides, soodes, vanema metsa servades või mitmesugustes lagedamates biotoopides. Pesakoha valikul on oluline poegadele sobivate toitumisalade esinemine läheduses. Pesakondadele on optimaalsed kooslused, kus esineb erineva kõrgusega mitmekesist rohttaimestikku, kääbuspõõsaid, rikkalikku putukafaunat, päikesepaistelisi lagedaid laiike ja maapinnani ulatuvate võradega noori puid ning põõsaid. Kõige olulisemaks elupaigaks poegade kasvatamisel on sooservad. Kasutamist võivad leida ka puissood ja võsastunud heinamaad. (Tedre (*Tetrao tetrrix*) kaitse tegevuskava).

Tedre põhiliseks elupaigaks Osmussaarel on Läänesadama lähised soised niidud, lehtvõsad ja kadastikud. Vajalikud kaitsemeetmed eeldavad rebase tõrjet ja elupaikade säilitamist. Keskkonnaregistris on Osmussaarel registreeritud kolm tedrepaari saare kesk- ja põhjaosas.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt kolm paari tetri.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt kolm paari tetri.
- Mõjutegurid ja meetmed
+ pesitsuseks sobivate elupaikade olemasolu. Kadastike hõrendamine tedre elupaiganõudlust ei riku.

- röövlus. Tedre kui maaspesitseva linnuliigi pesitsusedukust mõjutab röövlus väga suurel määral.

Meede: rebase arvukuse ohjamine saarel koostöös jahiseltsiga. Vajalik on rebase kevadine küttimine saarel, sest talvel saarele rännanud ja jää sulades lõksu jäänud röövloomad võivad nurjata terve pesitsusperioodi.

2.1.2.7. SOOKURG (*GRUS GRUS*)

III kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Sookure arvukus Eestis on 7000–8000 paari ja arvukus on viimasel aastakümnel mõõdukalt (10–50%) suurenenud (Elts *et al.* 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt kuulub sookurg ohuväliste liikide kategooriasse. Sookurg pesitseb enamasti lahesoppide ja jäänukjärvede roostikes ning ta käib toitumas ümberkaudsetel niitudel.

Osmussaarel on registreeritud sookure pesitsemine saare kaguosa jäänukjärvikul ja põhjaosa märgadel niitudel, kokku kolm paari. Tõenäoliselt on praegune arvukus vastavuses elupaikade mahutavusega.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt kolm paari sookurgi.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt kolm paari sookurgi.
- Mõjutegurid ja meetmed
+ sobivate pesitsusalade olemasolu.

- röövlus, pesade ning lennuvõimetute poegade hävitamine rebase poolt.

Meede: rebase arvukuse ohjamine saarel koostöös jahiseltsiga. Vajalik on rebase kevadine küttimine saarel, sest talvel saarele rännanud ja jää sulades lõksu jäänud röövloomad võivad nurjata terve pesitsusperioodi.

- pesitsusaegne häirimine. Tegu on potentsiaalse ohuteguriga, kuid kasvav külustuskoormus võib seda mõju oluliselt suurendada.

Meede: väljaehitatud infrastruktuur, mis suunab külastajaid pesitsuskohtadest eemale.

2.1.2.8. JÕGITIIR (*STERNA HIRUNDO*) JA RANDTIIR (*STERNA PARADISAEA*)

III kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Tiirud on koloniaalsed liigid, kes pesitsevad peamiselt Lääne-Eesti laidudel ja rannikul, harvem sisemaa veekogude ääres. Tiirude eelistused elu- ja pesapaigale on selgesti piiritletud ja nad on üsna nõudlikud, ehitades pesa taimestumata või vähese ja madala taimestuga pinnasele. Kalatoidulistena sõltuvad tiirud veekogude seisundist. Tiirud on ohustatud elupaikade vähenemise tõttu, neid mõjutab otseselt või kaudselt ka inimtegevus. (Tiirude räusk *Hydroprogne caspia*, tutt-tiir *Sterna sandvicensis*, jõgitiir *Sterna hirundo*, randtiir *Sterna paradisaea* ja väiketiir *Sternula albifrons* kaitse tegevuskava).

Jõgitiiru arvukus on Eestis viimasel aastakümnel püsinud stabiilsena, 6000–9000 paari (Elts *et al.* 2013). Keskkonnaregistri andmetel pesitseb Osmussaare maastikukaitsealal jõgitiir Inahamne kaldavööndis.

Randtiiru arvukus on Eestis 8 000 – 12 000 paari ning see on viimasel aastakümnel mõõdukalt (10–50%) suurenenud (Elts *et al.* 2013). Randtiir pesitseb merelistel madalamurustel või kruusastel laidudel aga ka merele avatud madalmurustel rannaniitudel. Osmussaarel pesitseb randtiir saare klibusel kagu-, lõuna- ja läänerannas.

Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt kuuluvad jõgi- ja randtiir ohuväliste liikide kategooriasse.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 7 paari jõgi- ja 80 paari randtiire.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 7 paari jõgi- ja 80 paari randtiire.

- Mõjutegurid ja meetmed
+ avamerele avatud tiirudele sobivad taimestumata rannaalad ulatuslikul alal.

- röövlus. Tiirude kui maaspesitsevate linnuliikide pesitsusedukust mõjutab röövlus väga suurel määral.

Meede: rebase arvukuse ohjamine saarel koostöös jahiseltsiga. Vajalik on rebase kevadine küttimine saarel, sest talvel saarele rännanud ja jää sulades lõksu jäänud röövlloomad võivad nurjata terve pesitsusperioodi.

- Elupaikade kinnikasvamine. Ohuks on see jõgitiiru elupaigas rannikulõugaste kaldavööndis. Randtiiru elupaikades kinnikasvamise ohtu merele avatuse tõttu ei ole.

Meede: rannikulõugaste kaldaalade hooldamine (karjatamine).

- Pesitsusaegne häirimine on potentsiaalseks ohuteguriks.

Meede: Boani neemel Tiiru sihtkaitsevööndis on kaitse-eeskirjaga kehtestatud liikumispiirang tiirude pesitsusajal 1. aprillist 30 juunini. Vööndi piir on tähistatud. Vajalik on järelevalve.

2.1.2.9. RUKKIRÄÄK (*CREX CREX*)

III kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Rukkiräägu arvukus on Eestis viimasel aastakümnel mõõdukalt (10–50%) langenud (Elts *et al.* 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt kuulub rukkirääk ohuväliste liikide kategooriasse. Rukkirääk pesitseb peamiselt suurematel rohumaadel, eelistatud on niiskemad heinamaad.

Osmussaarel on rukkirääk suhteliselt arvukas pesitseja. Keskkonnaregistris on 8 kannet, peamiselt saare põhjapoolse osa niitudel.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 8 paari rukkirääke.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 8 paari rukkirääke
- Mõjutegurid ja meetmed
+ sobilike elupaikade rohkus.

- Liiga varane niitmine. Tegemist on potentsiaalse ohuteguriga, sest valdavalt hooldatakse alasid karjatamise teel.

Meede: et rukkiräägu pojad jõuaksid kooruda, tuleb niitmise teel hooldades alustada niitmist pärast 10. juulit, võimalusel alles juuli lõpus.

2.1.2.10. VÖÖT-PÕÖSALIND (*SYLVIA NISORIA*)

III kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Vööt-pöösaliind on levinud Kesk- ja Ida-Euroopas ning Lääne- ja Kesk-Aasias. Liigi Euroopa asurkonna arvukus on viimasel ajal kõikunud. (Barred Warbler 2015). Vööt-pöösaliind on Lääne-Eestis harilik, mujal harv kuni väikesearvuline haudelind. Eestis pesitseb hinnanguliselt 5–10 tuhat paari vööt-pöösaliinde, liigi arvukus on viimastel aastakümnel mõõdukalt (10–50%) vähenenud (Elts *et al.* 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt kuulub vööt-pöösaliind ohuväliste liikide kategooriasse. Vööt-pöösaliind pesitseb lookadastikes, kuivadel põõsasiitudel, võsades jm.

Osmussaarel on vööt-pöösaliind arvukas haudelind kadastikes ja kadakastel niitudel. (keskkonnaregistris 29 kannet).

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 30 paari vööt-põõsalinde.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 30 paari vööt-põõsalinde.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ sobilike elupaikade rohkus. Vööt-põõsalinnule pesitsemiseks sobivaid elupaiku (kadastikke) leidub alal rohkesti

- sobivate elupaikade pindala vähenemine niidualade taastamisega on potentsiaalseks ohuteguriks.

Meede: niitude taastamisel tuleb vööt-põõsalinnu teadaolevates elupaikades kadastikud alles jätta liitusega vähemalt 30%, soovitavalt isegi 50%.

2.1.2.11. PUNASELG-ÕGIJA (*LANIUS COLLURIO*)

III kat; LiD I; KE – jah, LoA – ei; LiA – ei

Punaselg-õgija arvukus on Eestis viimasel aastakümnel mõõdukalt (10–50%) vähenenud (Elts *et al.* 2013). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt kuulub punaselg-õgija ohuväliste liikide kategooriasse. Sarnaselt vööt-põõsalinnuga on ka punaselg-õgija pesitsusaegne levik seotud kadastikega, kuid tema elupaiganõudlus on siiski veidi laiem ning sageli pesitseb ta ka metsaservades.

Punaselg-õgija on Osmussaarel kadastikes ja kadaskastel niitudel arvukas haudelind (keskkonnaregistris 19 kannet).

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 20 paari punaselg-õgijaid.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 20 paari punaselg-õgijaid.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ sobilike elupaikade rohkus. Punaselg-õgijale sobivaid elupaiku (põõsastikke, metsa servaalad) leidub Osmussaarel rohkesti.

- sobivate elupaikade pindala vähenemine niidualade taastamisega on potentsiaalseks ohuteguriks.

Meede: niitude taastamisel tuleb punaselg-õgija teadaolevates pesitsuskohtades jätta alles väikesed põõsatukad liitusega u 30%. Kui elupaik ühtib vööt-põõsalinnu elupaigaga, peab kadastiku liitus olema 30–50%. Oluline on ka kõrgemate rohustulaikude säilitamine. Heina niitmisel on soovitav säilitada põõsastike servas mõne meetri laiune niitmata riba, sest erineva kõrgusega rohustu pakub vööt-põõsalinnule enam toitumisvõimalusi.

- poolavatud maastike kinnikasvamine ja sobivate elupaikade pindala vähenemine kadastike tihenemisel niidualade hooldamise lõppemisel on potentsiaalseks ohuteguriks.

Meede: lootalade hoolduse jätkamine

2.1.2.12. TÕMMUVAERAS (*MELANITTA FUSCA*)

III kat; LiD ei; KE – jah, LoA – ei; LiA – jah

Tõmmuvaeraid pesitseb Eestis 150–300 haudepaari, liigi arvukus on viimasel kümnendil tugevalt vähenenud (Eltis *et al.* 2013).

Tõmmuvaeras on Osmussaarel arvukas haudelind Inhamne kaldaalal, saare kaguosa järvikute kaldavööndis ja mujal niisketel niitudel üle saare (kokku 14 kannet).

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 10 paari tõmmuvaeraid.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal pesitseb vähemalt 10 paari tõmmuvaeraid.
- Mõjutegurid ja meetmed
+ tõmmuvaerale sobivad põõsastikega kaldaalad. Osmussaare taimestik, kadastikud ja magesõstra põõsastikud (eriti ranniku- ja kaldavööndis) sobivad tõmmuvaera pesitsusaegseks elupaigaks.

- röövlus. Tõmmuvaera kui maaspesitseva linnuliigi pesitsusedukust mõjutab röövlus väga suurel määral. Näiteks, 2008. aastal õnnestus pesitsus vaid mõnel paaril (Osmussaare maastikukaitseala kaitsekorralduskava 2010–2014).
Meede: rebase arvukuse ohjamine saarel koostöös jahiseltsiga. Vajalik on rebase kevadine küttimine saarel, sest talvel saarele rännanud ja jää sulades löksu jäänud röövloomad võivad nurjata terve pesitsusperioodi.

2.1.3. ROOMAJAD JA KAHEPAIKSED

Kahepaiksetest on Osmussaarel kõige levinum tähnikvesilik (*Triturus vulgaris*), kelle vastsed asustavad praktiliselt kõiki veekogusid. Keskkonnaregistrisse on kantud 6 elupaika – saare kesk- ja lõunaosa väikesed järvikud. 2005. aasta inventuuri käigus leiti saarelt harilikku kärnkonna, varasemast on teada rabakonna esinemine saarel.

Roomajatest elab Osmussaarel harilik nastik (*Natrix natrix*), kelle elupaigaks on madalaveeliste veekogude ümbrus.

Kõik nimetatud on III kategooria kaitsealused liigid. Nende kaitseks piisab, kui säilivad sigimisveekogud ja maismaaelupaigad. Kõre asustamine saarele pole otstarbekas (Rannap 2005).

2.1.4. KALAD

Magevete kalastiku kohta on andmeid Inahamnes (suurimas rannikulõukas) kohta: tavaline on ahven, esineb ka luukarits ning juhuslikult (pärast tugevaid torme) võivad järve sattuda lest ja meriforell (Markus Vetemaa, Mart Kangur avaldamata andmed 2008).

2.1.5. SELGROOTUD LOOMAD

Osmussaarel on leitud 20 liiki maismaa- ning 10 liiki mageveetiguseid (Ehlvest 1999).

Teet Rubeni välitööde põhjal koostatud Osmussaare liblikate nimestikus on 226 liiki suurliblikaid ning 158 liiki pisiliblikaid (Valker 2004). Nimetatud rühmadest kaitsealuseid liike ei leitud.

Kaitsealustest liikidest on Osmussaarel samblakimalane (*Bombus muscorum*), kivikimalane (*Bombus lapidarius*) ning niidukimalane (*Bombus pascuorum*). Samblakimalane on väga haruldane Põhja-Euroopas ja mujal Eestis, kuid saarel esindatud tugeva elujõulise populatsioonina, Kõik nimetatud kimalased kuuluvad III kategooria kaitsealuste liikide nimekirja (Luig 2008). Rannikulõukad ja järved on tõenäoliselt väga head elupaigad kiilidele ja veemardikatele (Luig suul). Vajalik on täpsem inventuur.

2.1.6. SEENED

Osmussaarel on registreeritud 127 liiki seeni, neist 23 esmasleiud Eestis (Kalamees, Vaasma 1999). Haruldastest liikidest kasvab saarel kadakatarjak (*Oxyporus philadelphi*), mis on III kategooria kaitsealune liik. Eesti ohustatud liikide punase nimistu I kategooriasse kuuluvad ogaeoseline ebapoorik (*Lindtneria trachyspora*), *Clitocybe ruderalis* ja *Psilocybe coprophila* f. *subetiolata* on väga haruldased seened Euroopas. Teistest seenharuldustest on registreeritud saarel veinpunane narmasnutt (*Inocybe adaequata*), kastan-narmasnutt (*I. Maculata*), korbamütsik (*Mycena meliigena*).

Kadakatarjak kasvab kadakatel. Poollooduslikke kooslusi taastades ning kadakaid eemaldades võib liigi hävida, kui ei tea tema täpsemaid kasvukohti. Vajalik on inventuur, et saada piisavat teavet, et seada vajalikke tingimusi kooskõlastuste andmisel.

2.1.7. SAMBLIKUD

1993. aasta välitööde alusel on Osmussaarel kindlaks tehtud 152 liiki samblikke, neist 3 esmaleiud Eestile. Haruldastest liikidest kasvavad saarel *Acarospora smaragdula*, *Diplotomma venustum*, *Rhizocarpon petraeum*, *Xylographa parallela* (Randlane, Jüriado 1999). T. Randlane leidis 1993. aastal II kaitsekategooria liigi loo-rebasesamblikku (*Vulpicida tubulosus*; PlutoF andmed), mille elupaigaks on looniidud. Saare loopealsed on samblike jaoks kõige rikkalikum kasvukoht. Vajalik

on samblike inventuur, et saada piisavalt infot kaitsealuste liikide esinemise ja leviku kohta, et seada vajadusel tingimusi tegevustele, sh loopealsete taastamisele ja ka külastuskorralduse kavandamisele.

2.1.8. SAMBLAD

Osmussaarel registreeriti 1993. aastal 119 samblaliiki (Ingerpuu, Leis 1999), koos varasemate leidudega kuulub nimestikku 129 liiki. Haruldastest liikidest kasvavad saarel lubi-niithammas (*Didymodon tophaceus*), tõmmu pungsammal (*Bryum neodamense*), juus-sirbik (*Drepanocladus capillifolius*), kalju-silekupar (*Gymnostomum aeruginosum*), Corda porella (*Porella cordeana*) ning mustpea-sammal (*Catoscopium nigritum*). Corda porella ja mustpea-sammal on II kategooria kaitsealused liigid ning tõmmu-pungsammal III kategooria kaitsealune liik.

2010. a leiti saarel Osmussaare lääneosas niiskelt klibuloolt II kaitsekategooria sammal jääk keerdsammal (*Tortella rigens*), mille kasvukoht vajab täpsustamist. Andmed on vajalikud, et tegevustele kooskõlastuse andmisel saaks vajadusel seada tingimusi liigi kaitsest lähtuvalt.

2.1.9. SOONTAIMED

Kokku on Osmussaare soontaimede nimekirjas 607 liiki ja alamliiki; läbi aegade on saarel registreeritud 31 kaitsealuse liigi esinemine (Kukk, Kuusk 1999). Viimastel inventuuridel on registreeritud kaitsealuseid liike 20, neist 13 liiki on käpalised.

Osmussaare maastikukaitseala eesmärgiks on loodusdirektiivi II lisas nimetatud liikide soohiilaka, madala unilooga, emaputke ja II kategooria kaitsealuste liikide taani merisalati, karvase lippheerne, hariliku muguljuure ja kärbesõie ning III kategooria kaitsealuste liikide veripunase koldrohu, kaljukressi ja soo-neiuvaiba elupaikade kaitse.

Eriti soodsad on Osmussaare elupaigad ja nende praegune hooldus niiskete niitude liikidele nagu soohiilakas, harilik muguljuur, kärbesõis, soo-neiuvaip. Kuivemate niitude liikidest on saar soodus karvasele lippheernele, veripunasele koldrohule ja kaljukressile. Unikaalne on taani merisalati kasvukoht, mis on küll väga dünaamiline, kuid suudab senise olukorra jätkudes tagada liigi säilimise. Madal unilook on saarel suhteliselt vähe levinud ja väga sõltuv häiringutest.

Keskkonnaregistri andmetel kasvab Osmussaarel II kaitsekategooria liik täpiline sõrmkäpp (*Dactylorhiza cruenta*) ühes kohas saare kaguosa rannajärvikute vahelisel alal (kasvuala ligi 2 ha; leiti 2004. a, 2017. a inventuuri käigus ei leitud, leiti 2018. a juunis Keskkonnaameti töötajate poolt välitöödel). Liik on saarel vähe levinud ehkki talle sobivaid kasvukohti soiste lubjarikaste niitudena on küllaldaselt.

Saarel on suhtelised tavalised III kaitsekategooria liigid kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*; valge ja punaseõieline vorm), harilik käoraamat (*Gymnadenia conopsea*; saare kesk- ja lõunaosa niiskematel niitudel), suur käöpõll (*Listera ovata*), hall käpp (*Orchis militaris*; peamiselt keskosa niiskematel niitudel), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*), rohekas käokeel

(*Platanthera chlorantha*; Inhamne kagukaldal), aas-karukell (*Pulsatilla pratensis*; Inhamne järvest idas järve ja tee vahel).

Osmussaare taimestikust on 2017. aasta inventuuri andmetel kadunud tumepunane neiuvaip (*Epipactis atrorubens*). Liik kasvas enamasti rannas klibuvallidel tavalise liigina. 2005. aasta tormi tulemusel on klibuvallid täiesti ümber kujundatud ja 2017. aastal enamasti veel taimestikuvabad. Tõenäosus, et liik uuesti kasvama hakkab, on küllalt suur. (Roosaluste 2017).

Mitmed varemleitud haruldased ja kaitstavad liigid on uuemal ajal leidmata ja andmed puuduvad: müürkevadik, roomav öövilge, roosa merikann.

2017. aasta inventuuri tulemusena on hinnatud nii kaitse-eesmärgiks olevate kui ka teiste kaitstavate liikide olukord Osmussaarel heaks. Liikidele soodsa mõjuga hinnatakse mõõduka koormusega karjatamist (u 40 mägiveist ja 400 lammast üle saare). Loomad käivad vabalt üle saare ja nii jaotub nende mõju ühtlaselt. Karjatamiskoormus võiks olla veidi suuremgi. Negatiivset mõju käpalistele ei ole täheldatud (vaid vähestel isenditel on latv pealt ära hammustatud). Kuna enamus liike on avamaastike liigid, on vajalik kadastike harvendamine (loopealsete taastamine), mis soodustaks eelkõige veripunase koldrohu, karvase lippherne ja teatud määral ka ehk kaljukressi arvukuse kasvu. Negatiivselt liikide seisundile võib mõjuda saare metsastumine. Käpaliste hea seisundi põhjuseks on metssigade, kes hakkaksid kahjustama käpaliste populatsioone, puudumine saarel.

Pikemas perspektiivis võib liikidele kahju tekitama hakata ka suurenev turismikoormus. Mitmete kaitsealuste taimeliikide (näit. käpalised) puhul on ohuteguriks küllastajate teadmatusest tulenev tallamine ja korjamine. Oluliseks kaitsemeetmeks on küllastajate suunamine ja teavitamine ning järelevalve eelkõige saarel oleva saarevahi poolt.

Tabel 5. Kaitsealused soontaimed Osmussaarel. EELISE andmebaas juuni 2018; Kukk, Kuusk 1999; A. Palo 2004; E. Roosaluste 2017. Tumedas kirjas on Osmussaare maastikukaitseala kaitse-eesmärgiks olevad liigid

Liik	Kaitse- kate- gooria	Loodus- direktiivi lisa	Eesti ohustatud liikide punane nimestik	Märkused
emaputk (<i>Angelica palustris</i>)	II	II, IV	ohulähedane (NT)	viimastel aastatel pole leitud, aga esinemine jätkuvalt tõenäoline
soohiilakas (<i>Liparis loeselii</i>)	II	II, IV	ohualdis (VU)	Osmussaar on liigi esindusala
madal unilook (<i>Sisymbrium supinum</i>)	II	II, IV	ohulähedane (NT)	
taani merisalat (<i>Cochlearia danica</i>)	II		ohualdis (VU)	üks Eesti kolmest leiukohast
harilik muguljuur (<i>Herminium monorchis</i>)	II		ohualdis (VU)	
kärbesõis (<i>Ophrys insectifera</i>)	II		ohulähedane (NT)	

karvane lippernes (<i>Oxytropis pilosa</i>)	II		ohualdis (VU)	
veripunane koldrohi (<i>Anthyllis coccinea</i>)	III		ohulähedane (NT)	
soo-neiuvaip (<i>Epipactis palustris</i>)	III		ohuväline (LC)	
kaljukress (<i>Hornungia petraea</i>)	III		ohulähedane (NT)	
madal kadakkaer (<i>Cerastium pumilum</i>)	II		ohulähedane (NT)	1972. a kirjas, leiukoht ja praegune seis teadmata
rand-kirburohi (<i>Polygonum oxyspermum</i>)	II		ohustatud (EN)	leitud 1998. a, leiukoht teadmata
laukapuu (<i>Prunus spinosa</i>)	II		ohualdis (VU)	andmed 2003. a, täpne leiukoht teadmata
rand-kesakann (<i>Sagina maritima</i>)	II		ohualdis (VU)	andmed 1977. a, leiukoht teadmata
roosa merikann (<i>Armeria maritima subsp. elongata</i>)	III		ohulähedane (NT)	1993. a kaheldavad leiuandmed, leiukoht teadmata
kare jürilill (<i>Cardamine hirsuta</i>)	III		ohulähedane (NT)	1927. a leitud, praegu esinemine kaheldav
vööthuul-sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza fuchsii</i>)	III		ohuväline (LC)	
täpiline sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza incarnata subsp. cruenta</i>)	III		puuduliku andmestikuga (DD)	
kahkjaspunane sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza incarnata subsp. incarnata</i>)	III		ohuväline (LC)	sage, leidub palju valget vormi
kuradi-sõrmkäpp (<i>Dactylorhiza maculata</i>)	III			esinemine kaheldav, registreeriti 1934. a
müürkevadik (<i>Draba muralis</i>)	III		ohulähedane (NT)	registreeriti 1998. a, kuid täpne leiukoht teadmata
metskevadik (<i>Draba nemorosa</i>)	III		ohualdis (VU)	leiti viimati 1973, leiukoht teadmata
tumepunane neiuvaip (<i>Epipactis atrorubens</i>)	III		ohuväline (LC)	2017. a inventuuril ei leitud, tõenäoliselt 2005. a jaanuaritormi tulemusel kadunud, populatsioon võib suure tõenäosusega taastuda
roomav öövilge (<i>Goodyera repens</i>)	III		ohuväline (LC)	1934. a andmeid peetakse kahtlasteks
harilik käoraamat (<i>Gymnadenia conopsea</i>)	III		ohuväline (LC)	esineb subsp. <i>conopsea</i> ja <i>densiflora</i>
suur käöpõll (<i>Listera ovata</i>)	III		ohuväline (LC)	
mets-õunapuu (<i>Malus sylvestris</i>)	III		ohuväline (LC)	mainitud 1993. a, täpne koht teadmata

hall käpp (<i>Orchis militaris</i>)	III		ohulähedane (NT)	
kahelehine käokeel (<i>Platanthera bifolia</i>)	III		ohuväline (LC)	
rohekas käokeel (<i>Platanthera chlorantha</i>)	III		ohuväline (LC)	
aas-karukell (<i>Pulsatilla pratensis</i>)	III		ohuväline (LC)	

2.1.9.1. SOOHIILAKAS (*LIPARIS LOESELII*)

II kat; LoD I; KE – jah, LoA – ei

Soohiilakas on Eestis paigutise levikuga, tavalisem Lääne-Eesti rannikul (Eesti taimede levikuatlas 2018). Eestis on selle liigi leviku põhjapiir, meist loode pool kasvab taim vaid Ahvenamaal ja selle naabruses Rootsi rannikul. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi kuulub soohiilakas ohualtude liikide hulka; liigi arvukus väheneb.

Soohiilakas kasvab peamiselt madala taimestikuga mätastel lubjarikastel märgadel kasvukohtadel madalsoodes, allikate ümbruses, järvekallastel ja rannaniitudel. Selliste kasvukohtade hävimine kuivendamise, ülesharimise või võsastumise tõttu on soohiilaka ja temaga koos kasvavate taimeliikide elupaiku ahendanud (Kull, Tuulik 2002).

Soohiilakas on Osmussaare soistel niitudel ja liigirikastel madalsoodel tavaline ning Osmussaart võib pidada selle liigi esindusalaks (Palo 2004). Peaaegu igas endises järvikus, liigirikkal soostunud niidul on liik olemas, arvukust hinnatakse ohtraks, mõned populatsioonid on esindatud sadade isenditega. Kokku ulatub isendite arv saarel tuhandetesse (registreeriti ligi 2000 isendit), liigi seisund on hea ja kohati väga hea (Roosaluste 2017).

Keskkonnaregistris on 19 soohiilaka kasvuala, kogupindalaga 15,5 ha saare märgadel niitudel.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud soohiilaka kasvukohad vähemalt 15 ha-l, liiki esineb ohtralt, vähemalt 2000 isendit ja seisund on vähemalt hea.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud soohiilaka kasvukohad vähemalt 15 ha-l, liiki esineb ohtralt, vähemalt 2000 isendit, liigi seisund on vähemalt hea.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ kuivendusemõju puudumine kasvukohtades. Kuivenduskraavide rajamine maastikukaitsealal on võimalik vaid kaitseala valitseja loal, liigi kasvukohaks olevatele niisketele kooslustele pole kuivenduskraavide rajamine lubatud.

+ metssigade puudumine saarel.

+ optimaalne karjatamiskoormus saarel, u 40 veist ja 400 lammast üle saare. Senise maahoolduse jätkumisel ei tohiks liigile olla mingit ohtu.

- kasvukohtade roostumine ja võsatumine karjatamise lakkamisel.

Meede: alade hooldamine, karjatamine koormusel, mis ei lõhu niiduala pinnast.

2.1.9.2. MADAL UNILOOK (*SISYMBRIUM SUPINUM*)

II kat; LoD I; KE – jah, LoA – ei

Madal unilook on Eestis paigutise levikuga. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) alusel on madal unilook ohulähedane liik. Eelistab niiskemaid lubjarikkaid kasvukohti ja inimestest mõjutatud alasid, mis pole tihedalt taimestunud ega sammaldunud; niiskemad loopealsed, kaldad, põlevkivikarjäärid, teeservad, jäätmaad. Peaaegu kõik madala unilooaga kasvukohad on inimtekkelised või inim mõjulised, mis vajavad püsimiseks häiringuid. Madal unilook vajab vaba kasvupinda ning ei suuda konkureerida suuremakasvuliste liikidega, seetõttu on liigi säilimiseks vajalik vältida kasvukoha võsastumist.

Osmussaarel registreeriti 2017. aasta inventuuril madalat unilooka kolmes kasvukohas saare läänerannikul: kaks leiukohta soostunud niidul, üks soostunud niidu taimestikuta soolakut meenutaval laigul. Isendite arvukuseks hinnati ligikaudu 480. Osmussaare kasvukohad ja elutingimused on madalale unilooale väga sobivad ja piisava häiringu jätkumine tagab liigi säilimise. Liigi laiem levik saarel eriti tõenäone ei ole. (Roosaluste 2017).

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud vähemalt 3 madala unilooaga kasvukohta vähemalt 480 isendiga.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud vähemalt 3 madala unilooaga kasvukohta vähemalt 480 isendiga.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ optimaalne karjatamiskoormus üle saare. Liik on sõltuv konkurentsivabast kasvukohast, seega sobivad talle hästi teerajad, ka loomade poolt sõtkutud kohad.

- kasvukohtade kinnikasvamine ja võsastumine karjatamise lakkamisel.

Meede: alade hooldamine, karjatamine. Liigi säilimise seisukohast on oluline jätkuv karjatamine vähemalt praeguse koormusega (40 veist ja 400 lammast saarel).

2.1.9.3. EMAPUTK (*ANGELICA PALUSTRIS*)

II kat; LoD I; KE – jah, LoA – ei

Eestis on emaputk oma levila põhjapiiril. Liik kasvab põhiliselt läänesaartel ja Lääne-Eesti rannikul, teine leviala on Tartu ümbrus Emajõe luhal (Eesti taimede levikuatlas 2018). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi kuulub emaputk ohulähedaste liikide hulka; liigi arvukus väheneb. Emaputk kasvab niisketel ja märgadel soo- ja rannaniitudel ning jõeluhtadel, kus

pinnaveetase püsib pidevalt kõrgena. Liik eelistab lubjarikast tüseda huumusega või turbast mulda, samas ei talu emaputk pikaajalisi üleujutusi.

Ranna- ja luhaniitude optimaalse majandamise jätkumine ning veerežiimi säilimine tema leiukohtades on peamiseks tingimusteks liigi soodsa seisundi tagamisel. Kuigi emaputk konkureerib edukalt teiste niidutaimedega ning kasvab üsna hästi ka ebapiisavalt majandatud või hiljuti mahajäetud rannaniitudel, kaob liik kiiresti aladelt, mis roostuvad ja/või võsastuvad. Emaputke ohustavad ka soostunud alade kuivendus ja ehitustegevus linnalähistel ja rannikualadel. Tulenevalt monokarpsusest võib emaputke populatsioonis mõnel aastal olla märkimisväärselt vähe taimi (Emaputke *Angelica palustris* kaitse tegevuskava).

Emaputk puudub 1998. aastal ilmunud Osmussaare liigiloendist. Osmussaarel on emaputke registreeritud Läänesadama rannaniidu üleujutatavas vööndis, mis on elupaigaliselt väga sobiv (Palo 2004). 2015. aasta rannaniidu seirel, 2016. aasta Eesti taimede atlase välitöödel ja 2017. aasta inventuuril emaputke saarelt ei leitud. Võimalik, et 2005. aasta jaanuaritorm, mis muutis oluliselt saare rannavööndit, on põhjuseks, miks liiki enam ei ole leitud.

Kaitse-eeskirja uuendamisel, lähtudes ajakohastest levikuandmetest, kaaluda emaputke maastikukaitseala eesmärgiks jätmist.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud emaputke kasvukoht 6 ha-l liigile sobivas seisundis.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud emaputke kasvukoht 6 ha-l liigile sobivas seisundis. Kui kasvukoht muutub looduslike tegurite mõjul ja liiki saarel kaitsekorraldusperioodil ei registreerita, korrigeeritakse sellest lähtuvalt kaitse-eesmärki.
- Mõjutegurid ja meetmed
+ kasvukoha, rannaniidu hooldamine, optimaalse koormusega karjatamine.

- kasvukoha roostumine, võsastumine hoolduse lõppemisel.

Meede: emaputke kasvualade hooldamiseks on sobiv hilisem niitmine, mis võimaldab taimedel veel samal aastal õitseda ja viljuda, tagades populatsiooni säilimise. Lubatud on ka karjatamine, kuna heas seisundis liigirikka rannaniidu puhul ei ole oluliseks probleemiks isendite ärasõimine kariloomade poolt. Kui rannaniidul on tugev karjatamiskoormus, siis reeglina emaputk sellistelt aladelt kaob. Karjatamiskoormus Osmussaarel ei ole nii kõrge, et põhjustaks liigi kadumist. Emaputk kaob aladelt, mida intensiivselt karjatatakse tüüpiliste rannaniidukurvitsaliste (kahlajate) elupaikade taastamiseks või hooldamiseks.

2.1.9.4. TAANI MERISALAT (*COCHLEARIA DANICA*)

II kat; LoD ei; KE – jah, LoA – ei

Taani merisalat on Eestis väga haruldane, üksikud leiukohad on Osmussaarel, Vilsandil ja Saaremaal (Eesti taimede levikuatlas 2018). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) alusel

on taani merisalat ohuvaldis liik. Taani merisalat kasvab rannas lubjakivikaljudel, paepragudes, klibul ja saliinses vööndis. Liigi soodsa seisundi tagamiseks tuleb kasvukohtades vältida tallamist (efloora).

Osmussaarel kasvab taani merisalat saare põhja- ja kirdeosas panganeemiku kõrgema osa ülemistel varisevatel nõlvadel vahetult pangaalusel klibul ja õhukesel rohukamaral. Liigi seisundit on hinnatud 2017. aasta inventuuril keskmiseks, kokku on loendatud u 600 isendit. Lammaste karjatamisel alal liigile ohtu ei ole.

Keskonnaregistris on taani merisalati kaks kasvuala kokku 0,6 ha.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud taani merisalati elujõuline populatsioon, vähemalt 0,6 ha-l 600 isendit.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud taani merisalati elujõuline populatsioon, vähemalt 0,6 ha-l 600 isendit.

Kui kasvukoht muutub looduslike tegurite mõjul, korrigeeritakse sellest lähtuvalt kaitse-eesmärki. Kasvukoht võib muutuda lainete ja jää panka lõhkuval toimel ning pinnase varisemisel.

- Mõjutegurid ja meetmed
+ liigile sobiva kasvukoha olemasolu Osmussaare paeastangu nõlval.

- tallamine. Täheldatav on tallamine külastajate poolt panga varisenud nõlva osas, kus rohukamar on õhuke.
Meede: külastajaid suunav infrastruktuur ja teavitamine infotahvil haruldasest taimest, et vältida kasvukoha liigset tallamist.

2.1.9.5. KARVANE LIPPHERNES (*OXYTROPIS PILOSA*)

II kat; LoD ei; KE – jah, LoA – ei

Karvane lippernes on harva esinev liik Lääne-Eestis ja Lõuna-Harjumaal (Eesti taimede levikuatlas 2018). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi kuulub karvane lippernes ohualtude liikide hulka, arvukus on stabiilne. Karvane lippernes kasvab peamiselt kuivadel niitudel ja nõlvadel, sageli ka teepervedel. Ohuks liigile on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel, aga ka tallamine, kaevandamine ja ehitustegevus.

Karvane lippernes levib Osmussaarel peamiselt piki peatee äärset kuiva loopealset ja klibu. 2017. aasta inventuuri andmetel ei ole osapopulatsioonid suured (kõige rohkem ühes kogumikus u 50 isendit), tihti on taimed mõnekaupa. Liigi seisund on hinnatud heaks. Liigi lammaste poolt ärasõõmist ei täheldatud.

Keskkonnaregistris on viis kasvuala saare kesk- ja lõunaosas tee servades kogupindalaga 0,09 ha.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud karvase lippheerne elujõuline populatsioon, seisund on hea ja vähemalt 60 isendit.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
- Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud karvase lippheerne elujõuline populatsioon, seisund on hea ja vähemalt 60 isendit.
- Mõjutegurid ja meetmed
+ avatud pindade suur pindala saarel.

- niidu- jm avatud alade võsastumine karjatamise katkemisel.

Meede: niidualade jätkuv hooldus, karjatamine ja kadastike harvendamine, mis suurendab võimalikku kasvuala pindala. Eelkõige aitab liigi levikule kaasa kadakate raie, häiringute tekitamine ja kasvuala laiendamine olemasolevate leiukohtade ümbruses.

- potentsiaalseks ohuks on teeservade kahjustamine, nt loopelsete taastamisel, ja liigne tallamine.

Meede: töödele kooskõlastuse andmisel taastamistööde tegijate ja poollooduslike koosluste hooldajate teavitamine liigi kasvualadest.

2.1.9.6. HARILIK MUGULJUUR

II kat; LoD ei; KE – jah, LoA – ei

Harilik muguljuur on Lääne-Eestis paigutise levikuga, olles rannikul üsna tavaline (Eesti taimede levikuatlas 2018). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi kuulub harilik muguljuur ohulähedaste liikide hulka. Liik kasvab valgusküllastel, parasniisketel või niisketel lubjarikka mullaga, madala taimestikuga soo- ja rannaniitudel, kadastikes ja madalsoodes mätastel. Selliste kasvukohtade võsastumine ja kõrgema rohttaimestiku ilmumine pärast karjatamise lõppemist on muguljuure kasvualasid ahendanud. Madalsoode säilitamine ja poollooduslike koosluste jätkuv hooldamine on selle taimeliigi säilimise peamiseks eelduseks (Kull & Tuulik 2002).

Osmussaarel kasvab muguljuur lubjarikastel soostunud niitudel, aga ka saare lõunaosa rannaniidul. 2017. aasta inventuuri andmetel on liik saarel väga arvukas, suurimates populatsioonides on sadu isendeid; kokku üle 1600 isendi. Liigi seisund on hinnatud heaks ja väga heaks.

Keskkonnaregistris on muguljuure 21 kasvuala soostuvatel niitudel üle saare kogupindalaga 10,5 ha. Suuremapindalaline kasvuala on Inahamne põhjakaldal.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud muguljuure kasvukohad vähemalt 10 ha-l, liiki esineb väga arvukalt, vähemalt 1600 isendit; liigi seisund on vähemalt hea.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud muguljuure kasvukohad vähemalt 10 ha-l, liiki esineb väga arvukalt, vähemalt 1600 isendit; liigi seisund on vähemalt hea.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ kuivendusemõju puudumine kasvukohtades. Kuivenduskraavide rajamine maastikukaitsealal on võimalik vaid kaitseala valitseja loal, liigi kasvukohaks olevatele niisketele kooslustele kuivenduskraavide rajamine pole lubatud.

+ metssigade puudumine saarel.

+ optimaalne karjatamiskoormus saarel, u 40 veist ja 400 lammast üle saare. Senise maahoolduse jätkumisel ei tohiks liigile olla mingit ohtu.

- kasvukohtade roostumine ja võsatumine karjatamise lakkamisel.

Meede: alade hooldamine, karjatamine koormusel, mis ei lõhu niiduala pinnast.

2.1.9.7. KÄRBESÕIS (*OPHRYS INSECTIFERA*)

II kat; LoD ei; KE – jah, LoA – ei

Liiki kohtab Eestis paiguti Lääne- ja Loode-Eestis ning saartel. Liik kasvab Eestis oma levila kirdepiiril, mistõttu on mujal Eestis tegemist haruldase liigiga (Kull, Tuulik 2002). Kärbesõis on lubjarikaste niiskete (puis)niitude, lookadastike, allika- ja madalsoode taim. Eesti ohustatud liikide nimestiku alusel on kärbesõis ohulähedane liik. Kärbesõis on ohustatud elupaikade, avatud niiskete niidualade kinnikasvamise tõttu ning seda ohustab ka märgalade kuivendamine ja muutused kasvukohtade veerežiimis.

Osmussaarel registreeriti 2017. aasta inventuuril kaks kasvuala vähearvuliselt 8 isendiga. Liigi seisund hinnati heaks ja väga heaks. Kärbesõis kasvab lubjarikastel soostunud niitudel ja niisketel loopealsetel, populatsioonide suurus on nii konkreetsetes kasvukohas kui aastati varieeruv. Liik vajab täisvalgust ja seetõttu on Osmussaare kasvukohad talle hästi sobivad. Tõenäoliselt on liik saarel rohkem levinud kui seni teada. 2017. aasta napid leiud võivad olla tingitud liigile ebasobivast aastast või ka asjaolust, et taimede õitsemisaeg oli tavapärasest hilisem. Niiskete lubjarikaste niitude liigina on kärbesõiele tagatud kõik säilimiseks vajalikud tingimused.

Keskkonnaregistri andmetel on kaitsealal kärbesõit ulatuslikumal alal Lihlhamne põhjakaldal ja saare keskosas idaranniku niisketel niitudel; kokku 4 kasvuala kogupindalaga 1,2 ha.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud kärbesõie elujõuline populatsioon vähemalt kolmel kasvualal kogupindalaga 1 ha, liigi seisund on vähemalt hea.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud kärbesõie elujõuline populatsioon vähemalt kolmel kasvualal kogupindalaga 1 ha, liigi seisund on vähemalt hea.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ sobivate kasvukohtade avatud niiskete loaalade ja lubjarikaste soostuvate niitude olemasolu saarel.

- kasvukohtade kinnikasvamine, roostumine ja võsastumine karjatamise katkemisel, kuigi ajutine liigniiskus tagab elupaiga pikemaajalise säilimise.

Meede: niiskete loaalade ja soostuvate niitude jätkuv hooldamine koormusel, mis ei kahjusta niiduala pinnast.

2.1.9.8. VERIPUNANE KOLDROHI (*ANTHYLLIS COCCINEA*)

III kat; LoD ei; KE – jah, LoA – ei

Veripunane koldrohi on Eestis paigutise levikuga, peamiselt läänesaartel ja Lääne-Eesti mandriosas. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) alusel on veripunane koldrohi ohulähedane liik. Sobivad elupaigad liigile on looniidud, aga ka rannaniitud, kadastikud ja kuivad aruniidud. Ohuks liigile on niitude, karjamaade jms avamaade võsastumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel, tallamine ja ehitustegevus. Liigi kaitseks on vajalik kasvukohaks olevate poollooduslike koosluste taastamine ja hooldamine.

Osmussaarel on veripunane koldrohi väga iseloomulik ja sage taim loopealsete kamardunud klibul ja muudel kuivematel niitudel, harvemini soostunud niitudel, kadastikes. 2017. aasta inventuuril on hinnatud liigi seisund heaks ja liiki esineb väga arvukalt.

Keskkonnaregistris on veripunase koldrohu kasvuala Osmussaarel 63,4 ha-l.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud veripunase koldrohu elujõuline populatsioon, liigi seisund on hea, liiki esineb väga arvukalt.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud veripunase koldrohu elujõuline populatsioon, liigi seisund on hea, liiki esineb väga arvukalt.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ liigile sobivate kasvukohtade ulatuslik levik Osmussaarel.

- kasvukohtade kinnikasvamine, kadastike tihenemine hoolduse puudumisel.

Meede: avatud kasvukohtade säilitamine, loopealsete hooldamine, kadastike harvendamine, karjatamine.

2.1.9.9. SOO-NEIUVAIP (*EPIPACTIS PALUSTRIS*)

III kat; LoD ei; KE – jah, LoA – ei

Soo-neiuvaip on paigutise levikuga liik, kes on tavalisem Lääne-Eestis (Eesti taimede levikuatlas 2018). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi kuulub soo-neiuvaip ohuväliste liikide hulka. Kasvukohana eelistab soo-neiuvaip lubjarikka mullaga niiskemaid kasvukohti ja on eriti iseloomulik lubjarikastele madalsoodele, kuid ta kasvab ka soistel niitudel ja kraavide ääres (Kull, Tuulik 2002).

Osmussaarel on soo-neiuvaip tavaline ja sobivates kasvukohtades madalsoodes, soostunud niitudel ja niisketel aruniitudel väga arvukas. 2017. aasta inventuuri andmetel ei ole kariloomad soo-neiuvaipa oluliselt kahjustanud.

Keskkonnaregistris on soo neuuvaiba kasvuala Osmussaarel 54,8 ha-l.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud väga arvukas soo-neiuvaiba populatsioon, liigi seisund on vähemalt hea.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud väga arvukas soo-neiuvaiba populatsioon, liigi seisund on vähemalt hea.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ sobivate kasvukohtade avatud niiskete looalade ja soostuvate niitude olemasolu saarel.
+ karjatamine mõõdukal koormusel.

- kasvukohtade kinnikasvamise, roostumise ja võsastumise karjatamise katkemisel.

Meede: niiskete looalade ja soostuvate niitude jätkuv hooldamine koormusel, mis ei kahjusta niiduala pinnast.

2.1.9.10. KALJUKRESS (*HORNUNGIA PETRAEA*)

III kat; LoD ei; KE – jah, LoA – ei

Kaljukress on Eestis paigutise levikuga, peamiselt Läänesaartel (Eesti taimede levikuatlas 2018). Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) alusel kuulub kaljukress ohulähedaste liikide kategooriasse. Kaljukress kasvab kuivades päikeselistes taimestumata kasvukohtades, loopealsetel vähese taimestikuga kohtades, rannavallidel, kaljudel, kuivadel nõlvadel, kuivas kivises okasmetsas. Liiki võib ohustada eelkõige kasvukoha kinnikasvamise, seega soodsate elutingimuste tagamiseks on vajalikud taastamis- ja regulaarsed hooldamistegevused (efloora).

Osmussaarel kasvab kaljukress peamiselt teeservades, lahtisel klibul. Talle sobivad elupaigad tekivad teedel sõitmisega kaasneval häiringul, loomade tallamisel, mere ääres ka jää tegevuse ja tormilainetusega. Tulemuseks on väikesel pindalal väga arvukate isenditega populatsioonide teke.

2017. aasta inventuuril on loendatud u 1300 isendit ja liigi seisund hinnatud heaks. Liigi säilimine on praegu tagatud, ei tohiks vaid teede kasutamise koormust oluliselt tõsta.

Keskonnaregistris on andmed liigi leviku kohta 1,1 ha-l, saare põhitee ääres ning pangapealsel.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud kaljukressi elujõuline populatsioon, liigi seisund on hea, kasvuala vähemalt 1 ha ja 1300 isendit.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud kaljukressi elujõuline populatsioon, liigi seisund on hea, kasvuala vähemalt 1 ha ja 1300 isendit.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ liigile sobiva kasvukoha olemasolu Osmussaare paeklibusel pinnasel.

- kasvukoha kinnikasvamine, kamardumine. Kõrgemate mitmeaastaste taimedega ei suuda kaljukress konkureerida.

Meede: karjatamise jätkamine.

- liigne tallamine on potentsiaalseks ohuteguriks.

Meede: kuna liik on raskesti märgatav, väike ja tallamist taluv, siis erilisi kaitsemeetmeid liigi seisundi säilitamiseks vaja rakendada ei ole. Vajalik on seisundi jälgimine tuletorni ümbruses.

2.2. KOOSLUSED

Osmussaare maastikukaitseala kaitse-eesmärgiks on 14 loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübi – rannikulõugaste (1150*), esmaste rannavallide (1210), püsitaimestuga kivirandade (1220), merele avatud pankrandade (1230), Läänemere kesk- ja põhjaosa rannaniitude (1630*), mändvetikakooslustega kalgiveeliste järvede (3140), kadastike (5130), kuivade lubjarikkal mullal asuvate niitude (6210*), liigirikaste niitude lubjavaesel mullal (6270*), loodude (alvarite) (6280*), niiskuslembeste kõrgrohustute (6430), liigirikaste madalsoode (7230), lubjakivipaljandite (8210), vanade laialehiste metsade (9020*) ja puiskarjamaade (9070) kaitse. Neist 13 on ka Nõva-Osmussaare loodusala kaitse-eesmärgiks. Lisaks on loodusala kaitse-eesmärgiks sinihelmikakooslused (6410).

<http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=EE0040201>

Tabel 6. Osmussaare maastikukaitsealal olevad loodusdirektiivi elupaigatüübid (tärniga elupaigatüübi koodi juures on tähistatud esmatähtis elupaigatüüp). Tumedas trükis on toodud Osmussaare MKA kaitse-eesmärgiks olev elupaigatüüp. Ülevaade elupaigatüüpide levikust Nõva-Osmussaare loodusosal antakse Nõva-Osmussaare hoiuala kaitsekorralduskavas 2019-2028.

LoD elupaigatüüp	Pindala (ha) Osmussaare MKA-l	Nõva-Osmussaare LoA kaitse-eesmärk (ha)
rannikulõukad (1150*)	21,5, ajakohastatud inventuur puudub	40
esmased rannavallid (1210)	A 7,1	28
püsitaimestuga kivrannad (1220)	A 63,5	61
merele avatud pankrannad (1230)	0,9	3
rannaniidud (1630*)	A 5,8 ha B 2,2 ha	189
vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140)	inventuuriandmed puuduvad	34
kadastikud (5130)	A 7,3 B 25,1 C 0,1	28
kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*)	A 59,7 B 6,4 C 7,9	14+19
liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*)	A 34,9 B 17,7	57
lood (alvarid) (6280*)	A 50,1 B 24,4 C 9,1	203
sinihelmikakooslused (6410)	C 0,7	0
niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)	B 6,2 C 1,0	11
aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)	A 1 ha B 4,4	
liigirikkad madalsood (7230)	A 19,4 B 8,7 C 1,0	172
lubjakivipaljandid (8210)	Inventuuriandmed puuduvad	
vanad laialehised metsad (9020*)	2,4, paiknevad sihtkaitsevööndis; ajakohased andmed puuduvad	10
puiskarjamaad (9070)	A 2,3 B 9,6 C 2,0	

Osmussaare maastikukaitsealal on arvestatava esinduslikkusega (C) **sinihelmikakooslused** (6410) kujunenud Lihlhamne järve idakaldal (0,7 ha); neid esineb kaasnevana elupaigatüüpidele liigirikkad madalood (7230) ja liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*). Sinihelmikakooslused on Osmussaarel üleminekukooslustena niisketelt niitudelt madalsooks. Elupaigatüüp maastikukaitseala eesmärgiks seatud ei ole, on loodusala eesmärk.

Väga esinduslikud (A) **aas-rebase-seba ja ürt-punanupuga niidud** (6510) on kujunenud Bieni küla endisele põllule, mida ka praegu niidetakse (1 ha) ja esinduslikud (B) 4,4 ha Bieni küla endistele põldudele. Alal on varemed, kooslus sisaldab nitrofiilseid liike (Palo 2011). Nende koosluste hooldus ja säilitamine ja maastikuliselt oluline. Tegemist on niidutüübiga, mis kujuneb aja möödudes liigirikasteks niitudeks lubjavaesel mullal (6270*) või kuivadeks niiduks lubjavaesel mullal (6210*) ja eraldi eesmärgiks elupaigatüüpi seatud ei ole.

Plaatloodusid (8240) ei ole Osmussaarel elupaigana eraldi määratletud, kuid neid on laiguti saare kagu- ja loodeosas.

2.2.1. RANNIKULÕUKAD (1150*)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Rannikulõukad on madalad, merega veel ajuti ühenduses olevad rannikujärved, mis on tekkinud madalate abajate ja lahtede eraldumisel merest. Lõugaste soolsus sõltub ühelt poolt veevahetusest merega ja teiselt poolt sademete hulgast ning mageda vee sissevoolust. Rannikulõukaid hinnatakse eelkõige ravimudavarude ja rikkaliku linnustiku tõttu. See kooslus on meil levinud peamiselt Lääne-Eestis ja sealsetel saartel. (Paal, 2007)

Osmussaarel on kümme rannikulõugast, mis on merest eraldunud maakerke tulemusel. Need veekogud kasvavad aja jooksul kinni, muutudes soodeks ja edasi niitudeks. Rannal aga tekivad maakerke tulemusel uued rannikulõukad.

Suuremad rannikulõukad on Inahamne, Lihlhamne, Kappelkärre ja Kroatstaindappen. Järvedest kõige elurikkam on 11,5 ha Inahamne, mis eraldus merelahest sadakond aastat tagasi ja kuhu tugevate tormide ja veetõusu tingimustes pääseb merevett. Järve roostikus elab hüüp, rooruik, tait, lauk; siin pesitseb tutt- ja punapea-varte, kümnokk-luik ning arvukalt roolinde.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud rannikulõukad inimetegevusest mõjutamata, vesi pole reostunud ja elustik vaesunud.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud rannikulõukad inimetegevusest mõjutamata.

Andmed on ebapiisavad täpsema eesmärgi seadmiseks. Puuduvad täpsemad andmed rannikulõugaste seisundi kohta ja vajalik on inventuur.

- Mõjutegurid ja meetmed
- + puudub otsene resotusallikas, karjatamiskoormus on mõõdukas.

- veereostus on potentsiaalseks ohuteguriks. Saarel puudub reostusallikas, karjatamine on küll üle saare kuid mõõdukal koormusel.

Meede: veekaitse nõuetest teavitamine ja kinnipidamine.

2.2.2. ESMASED RANNAVALLID (1210) JA PÜSITAIMESTUGA KIVIRANNAD (1220)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Esmased rannavallid on lainete kuhjatud liiva-, kruusa- või klibuvallid veepiiril või selle lähedal. Sageli on need mattunud adru ja muu mereheidise alla. Tegemist on väga dünaamilise kooslusega – juba järgmine torm võib sellise valli minema pühkida, seetõttu suudavad esmastel rannavallidel kasvada vaid üksikud, peamiselt üheaastased taimed. Esmaseid rannavalle näeb Eestis peaaegu kõikjal pankade naabruses, paerannikutel ning liivarandades (Paal 2007).

Püsitaimestikuga kivirannad on väljaspool lainete mõjuala asuvad jämedast kruusast ja veeristikuga rannavallid, kus on kujunemas või juba kujunenud püsitaimestik. Tegemist on toitainetevaese pinnasega, kus püsitaimestiku kujunemine võtab kaua aega (Paal 2007).

Osmussaarel moodustab elupaigatüüp esmased rannavallid (1210 10%) kompleksi püsitaimestuga kivirandadega (1220 90%) ja need on väga esinduslikud (A). Tegemist on laialdasel alal erinevalt, aga valdavalt hõredalt (tihedam lahesoppides) taimestunud klibuvallidega – kokku 70,6 ha. Rannikuelupaigatüüpe mõjutavad eelkõige looduslikud tegurid, rannaprotsessid.

Mõlemad elupaigatüübid pakuvad pesitsusvõimalusi tiirudele, liivatüllile, meriskile ning on peatuspaigaks madalmeres toituvatele risladele.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) esmaseid rannavalle (1210; 7 ha) ja püsitaimestuga kivirandu (1220; 63 ha) kokku vähemalt 70 ha, nende pindala ja esinduslikkus ei ole inimetegevuse tõttu vähenenud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) esmaseid rannavalle (1210; 7 ha) ja püsitaimestuga kivirandu (1220; 63 ha) kokku vähemalt 70 ha, nende pindala ja esinduslikkus ei ole inimetegevuse tõttu vähenenud.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ klibuvallid paiknevad sihtkaitsevööndis ja ohutegurid – klibu võtmine ehitusmaterjaliks ja teede parandamiseks – on välistatud

- tallamine ja kaitse-eeskirja eirates masinatega sõitmine rannavallidel. Väljaspool teid sõitmine kahjustab elupaigatüüpi ning on ohtlik rannas pesitsevatele lindudele.

Meede: teavitamine väärtustest, külastajate suunamine. Info selle kohta, et mootorsõidukitega võib sõita vaid teedel, on tahvlitel, voldikul ja ka internetist allalaetaval Osmussaare sisekorras. *Meede:* järelevalve. Erandkorras on lubatud mootorsõidukiga sõita väljaspool teid järelevalve ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadustegevuses.

2.2.3. MERELE AVATUD PANKRANNAD (1230)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Merele avatud pankrandade (1230) elupaigatüüpi arvatakse merelainete aktiivse mõju piirkonnas asuvad pangad. (Paal 2007). Pank allub looduslikele mõjuteguritele, rannaprotsessidele ja lainetuse mõjule.

Merele avatud pankrandu (1230) on Osmussaarel 0,9 ha saare põhja ja kirderannas, ligi 4 km ulatuses. Pank on saare põhjaosas 6–7 m kõrge ja kõrgus väheneb ida-lõuna suunas. Mõnedes kohtades ei ulatu lainetus pangani – siis on tegemist lubakivipaljandiga (8210). Pangal on eelkõige teaduslik – geoloogiline väärtus, iseloomulikuks taimeliigiks pangajalamil on haruldane taani merisalat, seal võib sageli kohata ka krüüslit.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) merele avatud pankrandu (1230) 4 km ulatuses (0,9 ha), nende pindala ja esinduslikkus ei ole inimetegevuse tõttu vähenenud.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) merele avatud pankrandu (1230) 4 km ulatuses (0,9 ha), nende pindala ja esinduslikkus ei ole inimetegevuse tõttu vähenenud.

Varingute puhul on tegemist loodusliku protsessiga ja selle tõttu toimuvad muutused pindalal ja esinduslikkuses ei ole arvestatavad negatiivse muutusena.

- Mõjutegurid ja meetmed
+pankrand jääb sihtkaitsevööndisse, kus ehitamine, mis pankranda võiks kahjustada, on keelatud.

- potentsiaalseks ohuteguriks on merereostus ja kivististe kogumine.

Meede: merereostuse seire.

Meede: külastajate teavitamine panga kahjustamise keelust.

2.2.4. RANNANIIDUD (1630*)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Rannaniidud on lauged madalakasvuliste taimedega looduslikud või poollooduslikud rohumaad. Madalmurused rannaniidud on paljude lindude, eeskätt kurvitsaliste pesitsus- ja toitumispaigad. Kui nende hooldamine lakkab, kasvavad need väärtuslikud elupaigad täis pilliroogu, võsastuvad

ja metsastuvad. Eestis leidub rannaniite kõige ulatuslikumalt Läänemaal, Hiiumaal, Saaremaal ja Pärnumaal. (Paal, 2007).

Rannaniidud (1630*) on Osmussaarel kujunenud varjulisemate lahtedega saare lõuna- ja edelarannikul. Väga esinduslikke (A) rannaniite on saare edelarannikul 5,8 ha, lõunarannikul kitsama alana 2,2 ha, kokku 8 ha. Rannaniitudel on kaasnevaks elupaigatüübiks püsitaimestikuga kivirannad (1220) ja sinihelmikakooslused (6410) ning liigirikkad madalsood (7230). Rannaniidud saarel on karjatavad, 6,8 ha on üldpindala toetuse alune maa.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) rannaniite (1630*) vähemalt 8 ha.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) rannaniite (1630*) vähemalt 8 ha.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ Osmussaare rannaniidud on karjatavad.

+ toimiv poollooduslike koosluste taastamise ja hoolduse toetuste süsteem

- roostumine/ võsatumine ja elustiku vaesestumine karjatamise lõppemisel.

Meede: rannaniitude järjepidev hooldus karjatamise teel. Üldjuhul on rannaniitudel vajalik karjatamiskoormus vähemalt 1 loomühikut hektari kohta, et tagada niiduala säilimine. Kuna karjatamine on ülesaaeline, ei pruugi olla konkreetset niiduosas see koormus iga-aastaselt tagatud. Võimalusel võib niiduala ka niita ja niide koristada, vajadusel võsa hekseldada/trimmerdada niidu säilimiseks.

2.2.5. VÄHE- KUNI KESKTOITELISED KALGIVEELISED JÄRVED (3140)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Siia rühma kuuluvad Eestis nii selge hele- kuni sinakasroheline veega lubjarikkad järved kui ka kollase või pruunika veega lubja- ja humiinaineterikkad järved, mida iseloomustab mändvetikate rohkus. (Paal 2007).

Vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140) on Osmussaarel merest kaugemal saare kaguosas.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140) inimetegevusest mõjutamata, vesi pole reostunud ja elustik vaesunud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140) inimetegevusest mõjutamata, vesi pole reostunud ja elustik vaesunud.

Andmed on ebapiisavad täpsema eesmärgi seadmiseks. Vajalik on järveelupaigatüüpide inventuur ja seisundi hindamine.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ puudub otsene reostusallikas, karjatamiskoormus on mõõdukas.

- veereostus on potentsiaalseks ohuteguriks. Saarel puudub reostusallikas, karjatamine on küll üle saare, kuid mõõdukal koormusel.

Meede: veekaitse nõuetest teavitamine ja kinnipidamine.

- täpsema teabe puudumine järvede seisundi kohta võib viia ekslike otsusteni kaitsemeetmete kavandamisel.

Meede: veekogude seisundi hindamine.

Seisundihinnagud on vaja anda kõigil saarel olevate järvede kohta.

2.2.6. KADASTIKUD (5130)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Kadastikud on Eestis poollooduslikud kooslused, mis enamasti on kujunenud karjatamise ning niitmise lõppemisel loopealsetel (alvaritel), liivanõmmedel jm kuivades kasvukohtades asuvatele endistele niitudele. Lookadastikke leidub kõige rohkem Saaremaal ning Loode- ja Põhja-Eesti paepealsetel, nõmmekadastikke sisemaa liiva-aladel (Paal 2007).

Kadastikke on Osmussaarel 32,6 ha, neist valdav osa on esinduslikud (B) ja väga esinduslikud (A). Madalama esinduslikkuse on üldjuhul tinginud võsastumine lehtpuude ja -põõsastega või liigne kadakate tihedus. Kaasnevana on kadastikke ka looniitudega (6280*). Ligi 10 ha kadastikest on üldpindala toetuse taotluse alune ala. Praeguse karjatamiskoormuse tingimustes on niitude kadastumisprotsess ja metsakasvamine jätkunud.

Osmussaarel tuleb eristada poollooduslike kooslustena kujundatavaid ja hooldatavaid lookadastikke ning kadastikke, kus looduslikud protsessid kulgevad omasoodu ning inimese vahelesegamine pole mõistlik. Poollooduslikena säilitatavad lookadastikud (5130) on aladel, mis jäävad loode-kagu suunalisest saare põhiteest läände (Läänesadama ja Kaksikute ümbrus), vana külaaseme lähedusse ja lõunasadama lähedale. Tihedad kadastikud, põhiliselt Lillhamne lähistel, võiksid jääda looduslikult arenema.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud esinduslikke ja väga esinduslikke kadastikke (5130) vähemalt 32 ha.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on säilinud esinduslikke ja väga esinduslikke kadastikke (5130) vähemalt 32 ha.

- Mõjutegurid ja meetmed
- + karjatamine mõõdukal koormusel;
- + toimiv poollooduslike koosluste taastamise ja hooldamise toetuste süsteem.

- kadastike tihenemine ja koosluse vaesestumine. Paljud kadastikud on liigselt tihenenud kas kadakate ja/või lehtpuuvõsaga.

Meede: kadastikud tuleb lehtpuuvõsast puhastada, samuti hõrendada kadakate liituvust nii, et kadakas ei kataks üle 2/3 niidust. Kohati tuleb jätta tihedamate kadakatega tukkasid, et tagada elupaik põõsastike linnustikule. Lehtpuuvõsa võtmisele peab kohe järgnema karjatamine, sest muidu tekib kohe uusi võrseid ning võsa läheb veelgi tihedamaks. Vajalik on kadastike hooldamine, karjatamine.

- kadastike taastamiseks vajaliku tehnika puudus.

Meede: kadastike taastamiseks on vajalik muretseda võsalõikaja (saab kasutada ka poollooduslike koosluste taastamise talgute korraldamisel), kännujuurija, kännufrees.

- ehitamine on potentsiaalne ohutegur, kuid võib koosluse piiranguvõõndisse jäävatel aladel esile kerkida (lubatud kaitseala valitseja nõusolekul). Niidukooslusele ehitamine hävitab ehitis(t)e alusel alal koosluse ning tõenäoliselt hävib või kahjustub kooslus ka ehitiste lähiümbruses ehitiste hilisemal kasutamisel. Koosluste hävimine vähendab koosluse pindala ja koosluse kahjustumine halvendab selle looduskaitsest väärtust.

Meede: lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd nii, et ei kahjustaks elupaigatüüpi. Lubada võib ehitustegevust aladel, kus ei esine kaitstavaid koosluseid või erandina kaalutletud vajadusel elupaigatüübil, juhul kui ehitustegevuse puhul on välistatud oht elupaigatüübi hävimiseks või kahjustamiseks (nt üksik post, maakaabel). Kaalutusotsuse tegemisel mitte lubada ehitustegevust (k.a olemasolevatel vundamentidel), mis võivad elupaigatüüpi kahjustada.

2.2.7. KUIVAD NIIDUD LUBJARIKKAL MULLAL (6210*)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Elupaigatüüpi kuuluvad poollooduslikud liigirohked aruniidud kuivadel ja poolkuivadel lubjarikastel muldadel, samuti sürjaniidud – mõlemad on olulised käpaliste kasvukohana. Aruniidud on levinud peamiselt Lääne-Eesti madalikul ja läänesaartel, aga ka Põhja-Eesti lavamaal. Sürjaniidud seevastu kasvavad eelkõige küngastel ja seljandikel põuakartlikel korese- ja lubjarikastel muldadel, neid leidub rohkem Põhja- ja Lääne-Eestis. (Paal 2007).

Osmussaarel on esinduslikke ja väga esinduslikke kuivi niite lubjarikkal mullal (6210*) 66,1 ha. 7,9 ha niitudest on arvestatava esinduslikkusega. Need on kujunenud endise küla kohale, kus on taluvaremed, aga ka militaarobjektide piirkonda. Kuivi niite lubjarikkal mullal on kaasnevana elupaigatüübiga lood (6280*) ja liigirikad niidud lubjavaesel mullal (6270*). 2017. aastal oli üldpindala toetuse alune niiduala ligikaudu 68 ha; ala oli valdavalt karjatatav, osaliselt niidetav.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) kuivi niite lubjarikkal mullal (6210*) vähemalt 66 ha, 8 ha on esinduslikud (B).

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) kuivi niite lubjarikkal mullal (6210*) vähemalt 60 ha, 14 ha on vähemalt esinduslikud (B).

- Mõjutegurid ja meetmed

+ saarel on elanikud, kellel on suutlikkus poollooduslike kooslusi hooldada, karjatada;

+ valdav osa niitudest on karjatatavad, mis on eelduseks niidukoosluste ja nende liigirikkuse säilimiseks;

+ toimiv poollooduslike koosluste taastamise ja hoolduse toetuste süsteem.

- niitude kinnikasvamine, võsatumine ja elustiku vaesestumine karjatamise lõppemisel.

Meede: kasutuses olevate niitude järjepidev hooldus, vähemesinduslike niidualade taastamine ja jätkuv hooldamine.

- niitude taastamiseks vajaliku tehnika puudumine.

Meede: vajalik on muretseda võsalõikaja, kännufrees ja uus traktor.

- karjatamiskoormuse ja loomade arvu suurendamisele seab piirid niitude hooldamiseks kasutatavatele loomadele saarelt talvesööda varumise piiratud võimalus. Puudujääv talvesööt – hein, tuleb tuua kohale mandrilt, mis teeb sööda väga kalliks. Puudub vajalik alus heina meretranspordiks. Varem sai kasutada selleks Veeteede Ameti alust EVA.

Meede: heinapallide meretranspordiks sobiva aluse muretsemine.

- ehitamine on potentsiaalne ohutegur piiranguvööndis. Niidukooslusele ehitamine hävitab ehitis(t)e alusel alal koosluse ning tõenäoliselt hävib või kahjustub kooslus ka ehitiste lähiümbruses ehitiste hilisemal kasutamisel. Koosluste hävimine vähendab koosluse pindala ja koosluse kahjustumine halvendab selle looduskaitsest väärtust.

Meede: lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd nii, et ei kahjustaks elupaigatüüpi. Lubada võib ehitustegevust aladel, kus ei esine kaitstavaid koosluseid või erandina kaalutletud vajadusel elupaigatüübil juhul, kui ehitustegevuse puhul on välistatud oht elupaigatüübi hävimiseks või kahjustamiseks (nt üksik post, maakaabel). Kaalutusotsuse tegemisel mitte lubada ehitustegevust (k.a. olemasolevatel vundamentidel), mis võivad elupaigatüüpi kahjustada.

2.2.8. LIIGIRIKKAD NIIDUD LUBJAVESEL MULLAL (6270*)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Elupaigatüüpi on arvatud nii liigirohked aruniidud lubjavaestel kuivadel või parasniisketil muldadel kui ka liigirikamad paluniidud. Võrreldes liigirikaste aruniitudega kasvavad selles koosluses toitainete suhtes vähem nõudlikud taimeliigid. Sellised niidud on levinud üle Eesti lubjavaeste liiv- ja liivsavimuldadega aladel. (Paal, 2007).

Esinduslikke ja väga esinduslikke liigirikkaid niite lubjavaesel mullal (6270*) on Osmussaarel 52,7 ha, elupaigatüüp on kaasnevaks kadastikes (5130). 2017. aastal oli üldpindala toetuse alusel alal liigirikkaid niite lubjavaesel mullal ligi 45 ha; ala oli karjatatav, osaliselt ka niidetav.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) liigirikkaid niite lubjavaesel mullal (6270*) vähemalt 52 ha.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) liigirikkaid niite lubjavaesel mullal (6270*) vähemalt 45 ha, ülejäänud 7 ha on esinduslikud (B).

Mõjutegurid ja meetmed on aru- ja looniitudel samad, vt alapt 2.2.7.

2.2.9. LOOD (6280*)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Loopealsed katavad väga õhukese mullakihi (mõnest kuni paarikümne sentimeetrini) ja tasase pinnamoega paepealseid alasid. Need on enamasti kuivad või väga kuivad kasvukohad. Looniite leidub lubjakivi avamusaladel Lääne- ja Pärnumaal, saartel ja Põhja-Eesti lavamaal. (Paal, 2007).

Loopealsed on Osmussaarele väga iseloomulik kooslus. Väga esinduslikke ja esinduslikke loodusid (6280*) on Osmussaare maastikukaitsealal 74,5 ha, 9,1 ha on arvestatava esinduslikkusega.

Botaaniliselt huvitav ja esinduslik lookooslus Osmussaarel on saare lõunaosas loodekagusuunalistel rannavallidel – nõmmlool. Väheesinduslikud lood on aladel, mis on külastatavad ja rohkem tallatavad (sadama ja sealse puhkekoha lähedal saare lõunaosas ja tuletorni ümbruses saare põhjaosas) või kus on suurem varasema militaartegevuse mõju (vanad teed, kaevised). Loodusid on inventeeritud kaasnevatena elupaigatüüpides kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*) ja kadastikud (5130). Põõsastike katvus loodudel ei tohi olla suurem kui 30%.

2017. aastal oli üldpindala toetuse alune maa rohkem kui 62 ha loodudest. Looniitude säilitamiseks on sobivaim nende karjatamine lammastega, optimaalne karjatamiskoormus on 0,3–0,5 lü/ha.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) loodusid (6280*) vähemalt 75 ha, ülejäänud 8 ha on esinduslikud (B).
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) loodusid (6280*) vähemalt 63 ha, ülejäänud 20 ha on esinduslikud (B).

Mõjutegurid ja meetmed on aru- ja looniitudel samad, vt alapt 2.2.7.

2.2.10. NIISKUSLEMBESED KÕRGROHUSTUD (6430)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Elupaigatüüp hõlmab kõrgemakasvuliste soontaimedega rohustuid, mis palistavad kitsa ribana peamiselt jõekaldaid, kuid ka metsservi. Omaette kooslustena need niidurivad kaitseväärtust ei oma, kuid nad moodustavad sageli puhverala väärtuslikuma tuumala ümber. (Paal 2007).

Esinduslikke (B) niiskuslembeid kõrgrohustuid (6430) on Osmussaarel 6,2 ha, arvestatava esinduslikkusega (C) 1 ha ja need on kujunenud Askombackani piirkonnas ja Baskerdikest idas, erinevate märgalakoosluste servaaladel. Kaasnevana esineb niiskuslembeid kõrgrohustuid ka loodudel (6280*). 2017. aastal jäi valdav osa niiskuslembestest kõrgrohustutest (6439), ligi 6 ha, üldpindala toetuse alusele maale.

Kuigi koosluse esinduslikkus ei ole väga kõrge, on need tähtsad elupaikade dünaamika ja mitmekesisuse säilitamise seisukohalt, koosluse väärtuseks on eelkõige kaitsealuste linnuliikide, kes eelistavad hooldamata elupaika, pesitsusala.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on esinduslikke (B) niiskuslembeid kõrgrohustuid (6430) vähemalt 7 ha.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on esinduslikke (B) niiskuslembeid kõrgrohustuid (6430) vähemalt 7 ha.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ valdav osa kõrgrohustutest on karjatatavad, mis on eelduseks avatud koosluse säilimiseks. Märgalakooslused säilivad ka vähese koormusega karjatamisel.

- avatud koosluse kinnikasvamine, võsatumine ja elustiku vaesestumine.

Meede: niiskuslembeste kõrgrohustuste hooldus karjatamisel.

- muutused veerežiimis on märgalakooslustele potentsiaalseks ohuteguriks. Piiranguvööndis on kraavide hooldustööd lubatud.

Meede: kaalutusotsuse tegemisel lubada sellises mahus ja kohtades hooldustöid, mis ei kahjusta märgalakoosluste ja seal kasvavate liikide seisundit.

2.2.11. LIIGIRIKKAD MADALSOOD (7230)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Madalsoon on soode esimene arenguaste, kus rohkem kui 30 cm tusedusest turbakihist hoolimata saavad taimed suurema osa toitaineid põhjaveest. See elupaigatüüp hõlmab liigirikkamat osa madalsoodest, mis enamasti toituvad lubjarikkast põhjaveest. Eestis laieneb see elupaigatüüp ka liigirikastele soostuvatele niitudele. Liigirikkaid madalsoid kohtab rohkem Lääne-, Loode- ja

Põhja-Eestis, mujal harva. Ka liigirikkad soostuvad niidud seonduvad peamiselt Lääne- ja Loode-Eestiga, eriti Kasari ja Pärnu jõgikonnaga. (Paal 2007).

Osmussaarel on liigirikkad madalsood (7230) kujunenud saare lõuna- ja lääneosas kokku ligi 31,9 ha-l ja valdav osa neist on esinduslikud (B) ja väga esinduslikud (A). Arvestava esinduslikkusega niidud on Lõunasadama lähistel (1 ha). Soostuvaid niite on ka kaasnevatena liigirikaste niitudega lubjavaesel mullal (6270*). Ligi 29 ha liigirikastest madalsoodest ja soostuvatest niitudest jäävad aladele, mis 2017. aastal oli üldpindala toetuse alune maa. Niidud on karjatatavad, olenevalt aasta niiskusoludest ka niidetavad.

Liigirikastes madalsoodes ja soostunud niitudel kasvab ohtralt käpalisi ja pesitsevad kaitsealused linnuliigid sookurg, punajalg-tilder.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) liigirikkaid madalsoid (7230*) vähemalt 29 ha, 3 ha on vähemalt esinduslikud (B).

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) liigirikkaid madalsoid (7230) vähemalt 22 ha, esinduslikke (B) vähemalt 10 ha.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ valdav osa liigirikastest madalsoodest (7230) on karjatatavad, mis on eelduseks avatud koosluse säilimiseks.

- avatud koosluse kinnikasvamine, roostumine ja võsatumine ning elustiku vaesestumine.

Meede: soostuvate niitude hooldus karjatamisel, vajadusel niitmine augustis, septembri algul. Märgalakoosluste avatuna säilimisele aitab kaasa ka ajutine liigniiskus.

- muutused veerežiimis on märgalakooslustele potentsiaalseks ohuteguriks. Piiranguvööndis on kraavide hooldustööd lubatud.

Meede: kaalutusotsuse tegemisel lubada sellises mahus ja kohtades hooldustöid, mis ei kahjusta märgalakoosluste ja seal kasvavate liikide seisundit.

2.2.12. LUBJAKIVIPALJANDID (8210)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Sellesse elupaigatüüpi kuuluvad paepaljandid nende pragudes kasvava taimestikuga (Paal 2007).

Osmussaarel on lubjakivipaljandid (8210) saare põhjaosas paeastangul (klindil), kuhu tormilained ei ulatu. Pangal on eelkõige teaduslik – geoloogiline väärtus, iseloomulikuks taimeks pangajalamil on haruldane taani merisalat.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on lubjakivipaljandid (8210) säilinud ning nende pindala ja esinduslikkus ei ole inimetegevuse tõttu vähenenud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on lubjakivipaljandid (8210) säilinud ning nende pindala ja esinduslikkus ei ole inimetegevuse tõttu vähenenud.

Andmed on ebapiisavad täpsema eesmärgi seadmiseks.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ lubjakivipaljandid asuvad ehituskeeluvööndis, kus ehitamine on keelatud ja sellest tulenev oht välistatud.

- potentsiaalseks ohuteguriks on merereostus ja kivististe kogumine.

Meede: merereostuse seire.

Meede: külastajate teavitamine paljandeid kahjustada võivate tegevuste keelust.

2.2.13. VANAD LAIALEHISED METSAD (9020)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Vanad laialehised metsad on vanad salumetsad, mille puurindes valitsevad pärn, tamm, vaher, jalakas või saar. Lopsaka alustaimestikuga laialehised metsad on meil jäänukid aastatuhandete tagusest soojemast ja niiskemast kliimaperioodist ning need sarnanevad Kesk- ja Lõuna-Euroopas levinud laialehiste metsadega. Rohkem leidub selliseid metsi Pandivere ja Otepää kõrgustikel, Harju-, Rapla- ja Läänemaal, Pärnumaa loodeosas ning Saaremaal. (Paal 2007).

Osmussaarel on vanad laialehised metsad (9020*) viimase poolsajandi jooksul endiste puisniitude alale kasvanud saare enamusega lehtpuusalud, sinilille ja naadi kasvukohatüüpi mets. Kokku on saarel laialehiseid metsi inventeeritud põhja- ja keskosas 3 alal kogupindalaga 2,4 ha.

Üldjuhul tuleb vanad laialehised metsakooslused jätta looduslikule arengule. Kõik vanad puud, õõnsustega puud, jalalseisvad surnud puud ja lamapuit tuleb säilitada. Vanemaid kuivanud puud ja oksid ei eemaldata (v.a. teedele langenud puud), kuna see on oluline liigilise mitmekesisuse säilimise seisukohalt. Vajadusel eemaldatakse kujundusraiel vaid kuivanud saarevõsa ja kadakad.

Arvestades Osmussaare olusid (loomade vaba karjatamine, saarepuude kuivamine) ei ole vajalik piirata loomade vaba liikumist metsades. Senine karjatamispraktika näitab, et loomade vaba karjatamine laialehiseid metsi ei ole kahjustanud.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on vanad laialehised metsad säilinud vähemalt 2 ha-l.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on vanad laialehised metsad säilinud vähemalt 2 ha-l.

Andmed on ebapiisavad täpsema eesmärgi seadmiseks.

- Mõjutegurid ja meetmed

+ vanad laialehised metsad paiknevad sihtkaitsevööndis, kus majandustegevus on keelatud.

- saare-enamusega vana laialehise metsa elupaigatüübi puistuid mõjutab saaresurm, mis viib pikas perspektiivis laialehiste puude osakaalu elupaigatüübis alla 50% ja mõjutab seega otseselt elupaigatüübi säilimist vana laialehise metsana

Meede: tegemist on loodusliku teguriga, mille vastu pole meetmeid. Neid metsi tuleb väärtustada muudel alustel, eskätt surnud ja surevatest puudest tekkivad elustiku rikkuse tõttu.

- puude raiumine ning kõdupuidu eemaldamine on potentsiaalne ohutegur.

Meede: Vanad laialehised metsad jäetakse looduslikule arengule.

Vanad laialehised metsad paiknevad sihtkaitsevööndis, kus majandustegevus on keelatud. Lubatud on koosluste kujundamine. Vajadusel eemaldatakse vaid kuivanud saarevõsa ja kadakad. Kujundusraiega saab taastuva puistu liigilist koosseisu reguleerida, kasvama jäetakse ja kasvutingimusi parandatakse väärtuslikel laialehistel puuliikidel, ohjatakse kiiremakasvulisi liike (nt leppa, kaske, toomingat, paju) ning alusmetsaliike, et parandada laialehiste puuliikide kasvutingimusi ja samas soodustada laialehiste puuliikide järelkasvu tekkimist. Kõik vanad puud, õõnsustega puud, jalalseisvad surnud puud ja lamapuit tuleb säilitada. Vanemaid kuivanud puud ja oksid ei eemaldata (v.a teedele või radadele langenud puud), kuna see on oluline liigilise mitmekesisuse säilimise seisukohalt.

- ebapiisavad andmed elupaigatüübi leviku ja seisundi kohta, mis ei võimalda seada vajadusel tingimusi koosluse säilitamiseks.

Meede: metsaelupaigatüüpide inventuur koos kaitsekorralduslike soovitude andmisega.

Kujundusraiate vajadus vaadatakse üle metsa inventuuri käigus ning vajadusel kavandatakse kujundusraied kaitsekorralduse vahehindamisel (2023).

2.2.14. PUISKARJAMAAD (9070)

LoD I, KE – jah, LoA – jah

Puiskarjamaal vahelduvad avatud niidulapid hõreda metsa, puudetukkade või põõsastikega. Rohukamar, mille moodustavad eskätt niidutaimed, on kujunenud pikaagekse karjatamise mõjul ning püsib vaid juhul, kui jätkub tavapärase kasutamine. Puiskarjamaid leidub rohkem Lääne-Eestis ja sealsetel saartel. (Paal, 2004).

Osmussaarel on esinduslikke ja väga esinduslikke puiskarjamaid 11,8 ha, arvestatava esinduslikkusega 2 ha ja paiknevad need saare kesk- ja põhjaosas. Puiskarjamaade liigirikkus ei ole suur, valdavas osas on tegemist surevate saarikutega ja kohati on ka militaartegevuse mõju. Puiskarjamaadest umbes 5 ha jääb alale, mis 2017. aastal oli üldpinala toetuse alune ala. Puiskarjamaade taastamisel / hooldusel väljaraiutavaid puud kasutatakse küttepuiduks.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) puiskarjamaid (9070) vähemalt 12 ha, 2 ha on esinduslikud (B).

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk

Osmussaare maastikukaitsealal on väga esinduslikke (A) puiskarjamaid (9070) vähemalt 5 ha, 9 ha on vähemalt esinduslikud (B).

- Mõjutegurid ja meetmed

+ saarel on elanikud, kellel on suutlikkus poollooduslike kooslusi hooldada, karjatada;

+ osa kooslustest on karjatatavad, mis on eelduseks poolloodusliku koosluse ja selle liigirikkuse säilimiseks;

+ toimiv poollooduslike koosluste taastamise ja hoolduse toetuste süsteem.

- hooldusest väljas olevate ja karjatamise lõppemisel hooldusest väljalangevate puiskarjamaade kinnikasvamine, võsatumine ja elustiku vaesestumine.

Meede: kasutuses olevate puiskarjamaade järjepidev hooldus, vähemesinduslike puiskarjamaade taastamine ja jätkuv hooldamine.

2.3. MAASTIK JA ÜSIKOBJEKTID

2.3.1. MAASTIK

2.3.1.1. LOODUSMAASTIK

Osmussaare maastikuline väärtus tuleneb saare geoloogilisest eripärast – pinnamood paeneemiku jäänuksaarena ning selle kujunemislugu miljonite aastate vältel.

Osmussaar on Balti klindi jäänuksaar, mis kerkis merest 2000–3000 aastat tagasi (Suuroja jt., 1999). Nüüdisajal tõuseb saar ligi 3 mm aastas, panga astang saare loodetipus aga taganeb keskmiselt 7 cm aastas. Peamiselt lubjakivist koosnev aluspõhi paljandub kuni 5 km ulatuses saare põhjarannikul 1–6 m kõrguse trepja astanguna – Osmussaare pangana.

Astangul nähtavat setendite rikutust põhjendatakse varakambriumis 540 aasta eest toimunud Neugrundi meteoriidi plahvatusega. Geoloogiliselt põnevad on ka saarel leiduvad neugrund-bretša rändrahnud, mida jää on kandnud laiali 5–10 km kirdes asuva Neugrundi meteoriidikraatri ringvalli väljapaiske materjalist. Taolisi rahne on saarel 60. Suurimad rahnud on kaitstavate üksikobjektidena looduskaitse all. Kuulsaimad ongi lainetuse poolt räsitud Osmussaare „kaksikud”.

Omapärasteks maastikuelementideks on nn krokodillid Osmussaare põhjarannikul. Umbes 475 aasta eest toimus Osmussaare tektoonilises vööndis katastroofiline merepõhja värin, mille tagajärjel tungisid Kunda ja Volhovi ea lubjakivide 1–1,5 m paksuse lasundi lõhedesse tugevasti tsementeerunud bretšalaadsed heleda ja tumeda lubiliivakivi sooned ja kehad. Hilisemal ajal on neid ümbritsenud kivim murenenud ning järelejäänud kummalise kujuga kehandeid on hakatud kutsuma nn krokodillideks. Osmussaar on tänapäevalgi seismiliselt ebastabiilne, millele viitab

1976. aastal asset leidnud maavärin, mille epitsenter asus kümnekonna km sügavusel merepõhjast saare lähedal ja tugevus oli 4,7 magnituudi Richteri skaalal (Suuroja jt, 1999).

Saare pinnakate koosneb kuni 2,5 m paksuselt vanade rannavallide kiviklibust, mis on hästi nähtavad saare loode-, lääne- ja kaguosas. Lubjarikas pinnakate ja paese aluspõjka lähedus kujundavad saare maastikulise eripära oma iseloomusliku taimestikuga.

Elupaikade kaitse kaudu tagatakse ka geoloogiliste ja maastikuliste väärtuste (merele avatud pankrannad, kliburannad) kaitse.

2.3.1.2. PÄRANDKULTUURMAASTIK

Viimase 500 aasta jooksul on Osmussaare maastikku oluliselt kujundanud inimene. Saare vanem ajalugu on peaaegu tundmata. Osmussaare asustuslugu sai tõenäoliselt alguse viikingite ajal, kust on pärit legend skandinaavlaste peajumala Odini matmisest saarele. Viimase seotust saarega märgib ka selle rootsikeelne nimi – *Odensholm* (tõlgitud kui Odini haud). Osmussaare põllisasukateks olid sajandite vältel rannarootslased. 1930. aastatel oli Osmussaarel seitse talu (ligi 140 inimest). Saare keskosas asus sumbküla nimega *Bien*. Saart ilmestasid avatud külamaastik puidust ja lubjakivist laotud majadega, kiviaiad, põllud, võrguaiad ja -kuurid, lautrikohad.

Saar loovutati 1939. aastal Baasidelepingu kohaselt Nõukogude Liidule. Rannarootslased evakueeriti Teise maailmasõja tõttu 1940. ja 1944. aastal. Aastail 1940–1941 ehitati kiiruga saarele kahe kaugelaske kahuri ja nende juhtimiskeskuse kompleks (tegelikult sai valmis vaid seniitpatarei ja üks tornpatarei). Kõik need rajatised õhiti 1941. aasta detsembris. Nõukogude okupatsiooni ajal 1941–42 pommitasid saksa väed saart kahuritest ja lennukitelt. Pommitamine ja sõjaväerajatiste ehitamine 1940–41 on saare varasema tegevuse jäljed segi paisanud: kiviaiad ja kiviehitised ning paljud rändrahnud kadusid militaarrajatiste betooni, varemeiks muutus ka 1766. aastal rajatud lubjakivist kabel (Jesu Kapell; 2012. aastal varemed konserveeriti), saades mürsutabamuse, hävis ka 1765. aastal rajatud tuletorn (taastati 1954. a.).

Sõja järel oli Osmussaar suletud piiritsoon, kus paiknes väikesearvuline Nõukogude sõjaväeüksus. Seda perioodi saarel jäävad meenutama lagunevad militaarobjektid ja -reostus. Viimasest on praeguseks märkimisväärne osa kõrvaldatud. Pärast Nõukogude vägede lahkumist 1990. aastatel jäi saar kümnekonnaks aastaks tühjaks. See muutus, kui 2001. aastal kolis Osmussaarele aastaringselt elama üks perekond.

2.3.1.2.1. PÄRANDKULTUURIOBJEKTID

Bieni küla hävis nõukogude ajal. Järel on vaid Marksi talu rehi ja Erkase talu laut. Teiste hoonete vundamendid on aga looduses osaliselt nähtavad. 1879. aastal ehitatud Erkase laut ja tõenäoliselt samuti 19. sajandi viimasel veerandil ehitatud Marksi rehi on ainsad säilinud hooned. Hooned on küll väga lagunened, kuid kätkevad endas peale ajaloo veel käsitöö- ja ehitustraditsioone ning need on võimalik päästa ja tulevikule säilitada. Arhiivides ja muuseumides säilitatavate fotode, jooniste ja kirjelduste kaasabil on osaliselt võimalik küla struktuur ja välimus piiranguvõõndisse jäävas

osas väljaspool loodusdirektiivi elupaigatüüpide levikualasid rekonstrueerida. Omaeegse Noarootsi Vallavolikogu 16.06.2014 otsusega nr 36. on kehtestatud Bieni detailplaneering, mille alusel moodustati endise küla asukohas viie elumumaa sihtotstarbega ja ühe sotsiaalmaa sihtotstarbega ehituskruunt. Detailplaneering näeb ette osadele vundamentidele (elamumaal) hoonestuse taastamise, osade vundamentide eksponeerimise, samuti tuuliku taastamise ja loomade varjualuse ehitamise. Detailplaneeringu elluvijad on maaomanikud ja Lääne-Nigula vald.

Korrastamist ja tähistamist vajab ka endine **koolimaja** asukoht, kus on säilinud osa sirelihekist, vana kask ja vana õunapuu. Kooli asukoha korrastamiseks eeltööd käivad, korrastamine on võimalik teha talgute korras ja koha väärtustamine on eelkõige rannarootsi kogukonna huvi.

Tuletorn koos tuletornilinnakuga moodustab ühe peatüki Osmussaare ajaloost ja peale praktilise kasutusväärtuse on neil ka kultuurilooline väärtus. Esimene kivist tuletorn ehitati Osmussaarele 1765. aastal tänapäevasest tornist umbes 100 m mere poole, aga taganev klindiastang (umbes 7 cm aastas) on selle paiga tänaseks pea täielikult neelanud. Tolleaegne torn varises 19. sajandi alguses. 1814. aastal ehitati puust torn, mis 1850. aastal asendati kivitorniga. Sõdade ajal on seda korduvalt lõhatud (1918, 1941) ning rahu saabudes jälle taastatud (1926, 1954). Praegune raudbetoonist tuletorn ehitati 1954. aastal. Tuletorn renoveeriti ja automatiseeriti 1998. aastal.

Tuletorn kuulub Veeteede Ametile ning Veeteede Ameti ja Lääne-Nigula valla koostöös on kavas tuletorn külastajatele avada 2019. aastal. Tuletornilinnaku kaks hoonet korrastati aastail 2006–2007 Riikliku Looduskaitsekeskuse poolt. Praegu kuuluvad linnaku hooned RMK-le; RMK on teinud alates aastast 2012 kahes hoones põhjaliku remondi: üks maja on antud rendile saarevahi perele ja teises hoones on RMK Osmussaare teabepunkt.

Militaarajaloo objektid komandopunkti, rannapatarei ja mitmekümne kasarmu säilinud kivimüürid meenutavad II Maailmasõja karme aegu. Väärtuslikumad objektid neist on tähistatud. Muinsuskaitseamet tegi Osmussaarel 2017. aastal militaarpärandi inventuuri ja hindas kolm objekti mälestise vääriliseks: Osmussaare 180 mm rannapatarei soomustorn 1, soomustorn 2 ja tulejuhtimistorn (Eesti sõjaajaloolise arhitektuuripärandi kaardistamine ja kasutusvõimaluste analüüs. 19. ja 20. sajand).

Kuigi suur osa objektide juures olevast risust on koristatud, vajavad objektid võsast väljaraiumist ja korrastamist, et nende külastamine oleks turvaline ja need oleksid paremini vaadeldavad. Ohtlike objektide likvideerimine on maaomaniku vastutus. Vajalik on eeltööna inventuur, mille tulemusel otsustada, millised objektid eksponeerida ja millised likvideerida.

Siiani on saarevahi hinnangul kokku kogutud ja saarelt ära veetud 280 tonni hajusalt paiknenud vanametalli. Kokku on kogutud ja ladustatud Lõunasadama lähistel vanametalli (hinnanguliselt 90% sellest militaarrestus), mis vajab ära vedu saarelt.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Osmussaare pärandkultuuriobjektid kabeli varemed, ajalooline kalmistu, tuletornilinnak, Osmussaare 180 mm rannapatarei soomustorn 1, soomustorn 2 ja tulejuhtimistorn ning endisaegne külasüda on säilinud ja eksponeeritud.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Osmussaare pärandkultuuriobjektid kabeli varemed, ajalooline kalmistu, tuleornilinnak, Osmussaare 180 mm rannapatarei soomustorn 1, soomustorn 2 ja tulejuhtimistorn ning endisaegne külasüda on säilinud ja eksponeeritud.

- Mõjutegurid ja meetmed
+ säilinud pärandkultuuri objektid, mis rikastavad kaitseala maastkuväärtust.

- ebapiisav teave objektide kohta ja teadmatus ning oskamatus väärtustada, millest tuleneb oht pärandi hävimiseks

Meede: teavitustöö, maastikupärandi kaardistamine, koostöö KOV-iga, osalemine valla üldplaneeringu koostamises. Kui objekte ei taastata, tuleb nende lammutamise ja likvideerimise lubamist väga hoolikalt kaaluda.

- militaarobjektide ohtlikkus külastajatele

Meede: militaarobjektide hindamine seisukohast, millised on võimalik eksponeerida, millised on vajalik mitteturvalisuse tõttu lammutada. Eksponeerimist väärivad objektid tuleb võsast välja raiuda, varustada teabetahvliga; ohtlikud objektid tuleb likvideerida. Kokku kogutud vanametall tuleb saarelt ära vedada.

2.3.1.2.1. PÄRANDKOOSLUSED

Osmussaare kujunemine pärandkultuurmaastikuks oli sajandeid järjepidev, mis aga katkes 1940. aastal. Hilisem ekstensiivne maakasutus jätkus 1990. aastateni, mil saarel peeti vähesel määral veiseid, lambaid ja tehti heina. Uuesti alustati lammaste pidamist 2001. aastal ning saarele toodi seejärel hobused (2005–2007) ja mägiveised (2006). Alates 2002. aastast on tehtud heina, rajatud karjakopleid, raiutud kadakaid. Kui võrrelda maakasutuse intensiivsust 1930. aastatel 1970–80. aastatega ning muutusi maastikes, siis on looduslike suksessioonide areng endistel karja- ja põllumaadel oluline ning väljendub saare kadastumises, lehtmetsade pealetungis. Kui võrrelda nende protsesside kulgu 1992. ja 2004. aastal, siis jätkus saare kadakasse kasvamine, metsad laienesid ja kasvasid kõrgemaks. Samal ajal hoidis mõõdukas karjatamine ja heinategu vähemasti saare loodeosas maastikku avatuna ning kohati pidurdas looduslike protsesside kulgu. (Palo, 2004).

Viimasel aastakümnel on kadastike harvendamine ja mõõdukal koormusel karjatamine hoidnud saare avatuna. 2018. aastal on saarel ligi 250 põhikarja utte koos talledega ning 43 šoti mägiveist. Loomad liiguvad saarel vabalt, eraldi karjaaedu ei ole, sest selleks puudub vajadus. 2017. aastal tehtud kaitstavate taimeliikide inventuuri tulemusle ei täheldatud vaba karjatamise negatiivset mõju kaitstavatele taimedele ja niidukooslustele. Lisaks, klibusele pinnasele on kindlate püsitarade rajamine probleemne. Vajadusel tehakse portsionkarjatamiseks (nt eraldatakse noored jäärad sügisel) elektritaradega aiad. Poollooduslike koosluste taastamist tehakse ka talgute korras; talgutöödel raiutud ala puhastab maahoolidaja hooldusniidukiga üle.

Loomade arvu võimalikule suurendamisele seab piirid talvesööda varumise ja heinategemise võimalus saarelt. Keskmiselt on vaja talvesöödaks 400 palli heina. Saarelt saadav heinakogus oleneb konkreetse aasta ilmastikuoludest ning kogu vajalikku (keskmiselt 400 palli heina) saab

saarelt vaid üksikutel aastatel. Puudujääv hein tuleb tuua kohale mandrilt, mis teeb talvesööda väga kalliks. Seni on osaliselt toetatud heinavedu saarele valla poolt tasandusfondi rahadest; erandkorras on saadud toetust ka KIK-st. KeA eelarvest loodushoiu tööde rahadest ei ole võimalik heinaveoks ja loomade transpordiks saarelt ära toetust maksta. Puudub vajalik alus heina meretranspordiks. Varem sai kasutada selleks Veeteede Ameti alust EVA.

Lammastele vajaliku varjualuse rajamine Bieni külla on kavandatud 2014. aastal kehtestatud detailplaneeringuga ja sellega tegeleb loomapidaja/maaomanik.

Pärandkoosluste kaitse tagatakse poollooduslike koosluste taastamise ja hooldamisega.

Saare kultuurilooline maastik on osa maastikukaitseala väärtusest. Loodusväärtusi kahjustamata on võimalik kultuuripärandi osaline taastamine ja säilitamine.

2.3.2. ÜSIKOBJEKTID

Kaitsealale Läänesadama lähistelee jääb kaitsealune üksikobjekt Osmussaare „kaksikud” (joonis 1). Need on kaks gneissbretša rahn, millest I kivi mõõtmed on 3,9 x 3,0 x 4,0 m ja II kivi 3,7 x 3,0 x 3,0 m (H. Viiding, 1986). Rahnudel on 50 m raadiusega piiranguvöönd, mis ulatub osalisest klibuvallidele ja osaliselt niidualale. Rahnud paiknevad Osmussaare sihtkaitsevööndis ja eraldi täiendava piiranguvööndi määramine nende kaitseks ei ole vajalik. Kivide lähedale on rajatud Kaksikute lõkkekoht.

Vahetult kaitseala piiril saare lääneranniku rannavees paikneb Osmussaare I rahnuderühm (Skarvan). Osmussaare lõunatipus Boani neeme rannavees paikneb Osmussaare II rahnuderühm. Nende rahnude 50 m raadiusega piiranguvöönd ulatub väikeses ulatuses maastikukaitsealale sihtkaitsevööndisse. Täiendav kaitsevöönd rahnude kaitseks ei ole vajalik. Vees asuvad rahnud täiendavat hooldusmeetmeid ei vaja.

- Pikaajaline kaitse-eesmärk
Rahnud Osmussaare „kaksikud” on säilinud ja eksponeeritud .

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk
Rahnud Osmussaare „kaksikud” on säilinud ja eksponeeritud.

- Mõjutegurid ja meetmed

+

- kivide ümbruse võsastumine ja vaadeldavuse halvenemine. Kuna kivid asuvad vanadel klibuvallidel, on võsastumine aeglane.

Meede: rahnude vahetust ümbrusest vajadusel põõsaste eemaldamine, et säilitada vaadeldavus.

3. ALA JA SELLE VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS

Osmussaare eripäraks on tema saareline eraldatus, kultuuriline ja geoloogiline eripära ning looduslik mitmekesisus. Kaitseala peamised maastikuväärtused on pankrannik, rannavallid, laguunijärved, neugrund-bretša rändrahnud ja pärandkooslused. Tegemist on piirkonnaga, mis pakub loodus- ja ajaloo huvilistele huvi kevadest sügiseni. Saar võlub puhkajaid ainulaadse looduse ja võimalusega nautida vaikust ja rahu. Loodushuvilised saavad tutvuda taimeharuldustega, linnuvaatlejad jälgida kevadel ja sügisel massilist arktiliste merelindude rännet. Saare rannik koos Põõsaspea neemega on üks parimaid vaatluskohti arktiliste veelindude rände jälgimiseks Läänemere põhjaosas. Kõige põnevam on linnuhuvilistele saart külastada aprilli algusest mai lõpuni ning sügisel septembri keskpaigast oktoobri lõpuni. Ajaloohuviline võib leida saarel jälgi viikingiajast militaarehitisteni. Sukeldujatele on huvipakkuvad saarest kirdes asuv Neugrundi meteoriidikraater ja ümber saare meres mitmed laevavrakid.

Peamine külastusperiood saarel on maist kuni augustini. 2015.–2017 aasta keskmine külastuskordade arv on RMK külastusmahu seire andmetel 6750. Valdavalt on tegemist kooliekskursioonidega, perede või väiksemate seltskondade poolt tehtavate väljasõitudega. Osmussaart külastatakse erinevatel põhjustel: loodusmatkadeks, looduse (geoloogia, orhideed, linnustik) vaatlemiseks ja/või pildistamiseks, militaarajaloo ja -objektidega tutvumiseks. Saarele tullakse ka selleks, et rannavees kalastada.

Külastajad tulevad valdavalt Lõunasadamasse, aga randutakse ka Läänesadamasse (kalastajad). Saarel on suur tuleoht ja seetõttu järelevalve ja saarel käitumise reeglitest informeerimine olulised.

Külastajate huviks on vastava eelteabe olemasolu ja kättesaadavus, hea viidastus külastusobjektidele ning korras külastustaristu.

Saare randade korrastamiseks on viimastel aastatel korraldatud kevadised *Teeme ära* talgud.

Külastuse korraldusega Osmussaare maastikukaitsealal tegeleb RMK lähtudes RMK külastuskorralduskavast. RMK projekteerib, rajab, rekonstrueerib, hooldab ja korraldab seiret külastuskorralduslikel igapäevastele tuginevatel objektidel. Saarel on matkarada ja kolm lõkkekohta, puhkekoht ning teabepunkt.

Lõunasadamasse on omaaegse Noarootsi valla poolt 2009. aasta suvel rajatud Osmussaare sadamahoone-teabepunkt, kus külastajad saavad saart tutvustavaid trükiseid ja halva ilma korral varju. Hoone on antud Osmussaare Fond SA kasutada. Saarele sõidu võimalust pakub ja külastajate teenindamisega saarel tegelevad Osmussaare Fond SA ja Aadya OÜ (Osmussaare Reisid). Osmussaare Lõunasadam vajab arendust, vajalik on taastada vana slipp.

Teavet Osmussaare maastikukaitseala külastuse kohta saab RMK veebilehelt <https://www.loodusegakoos.ee/kuhuminna/kaitsealad/osmussaare-maastikukaitseala>, Lääne-

Nigula valla veebilehelt, RMK Matsalu ja Nõva külastuskeskustest ning külastusobjektide kohta ka RMK äpist.

Osmussaare maastikukaitseala kohta on koostatud 2014. aastal voldik-kaart eesti, inglise ja vene keeles.

Saare külastajate teavitamiseks on koostatud nn kodukord, mida saab külastajate seas levitada ülevedajate kaudu ja mis on kättesaadav ka internetist <http://www.osmussaarereisid.ee/saare-kodukord/>.

Visioon ja eesmärk

- Visioon

Kaitseala külastamine toimub vastavalt kaitse-eeskirjaga sätestatud kaitsekorrale ja on suunatud selleks ettevalmistatud taristule (RMK Osmussaare teabepunkt, matkarada, lõkkekohad, puhkekoht ja militaarobjektid), külastuskoormuse mõju loodusväärtustele on minimaalne. Matkarajal ja teabepunkti(de)s edastatav teave annab külalisele hea ülevaate saare loodusest ja selle eripärast.

- Eesmärk

(1) Kaitseala kaitsekorda, kaitse-eesmärke ja väärtusi puudutav info on laiemale avalikkusele ja huvilistele kättesaadav.

(2) Külastajad on suunatud selliselt, et nad ei kahjusta kaitse-eesmärgiks olevaid väärtusi. Külastajad on suunatud olemasolevatesse puhke- ja lõkkekohtadesse ning matkarajale ja teabepunkti, kus on kaasaegne ja korras külastustaristu ning infotahvritel piisavalt teavet kaitseväärtuste ja kaitsekorra kohta ning juhised looduses liikumiseks.

(3) Valdava osa kaitseala külastuste puhul on tegemist loodusretkedega, mida juhendab saart ja selle loodus- ning kultuuriväärtusi tundev retkejuht.

Saart ja ümbritsevat mereala tutvustava teabetahvli paigaldamine Dirhami sadamasse kavandatakse Nõva-Osmussaare hoiuala kaitsekorralduskavaga.

3.1. KÜLASTUSTARISTU

Külastuskorralduslikke igapäevasele tuginevaid objekte Osmussaare maastikukaitsealal rajab, rekonstrueerib, hooldab ja korraldab neil seiret RMK.

Meede: külastusmahu seire ja külastajauuring optimaalse külastustaristu kujundamiseks. Vajalik on külastusmahu seire jätkamine ning külastajauuring.

Joonis 4. Osmussaare külastustaristu.

3.1.1. PUHKE- JA LÖKKEKOHAD

Osmussaarel on kolm ettevalmistatud lõkkekohta ja üks puhkekoht.

Lõunasadama lõkkekoht: üks kaetud lõkkease, üks katmata lõkkease, kuivkäimla, 2 pink-lauda, telkimisvõimalus. Tuleohtu vähendamiseks tuleb katmata lõkkease rekonstrueerida ja paigaldada sädemepüüdjaga lõkkekolu.

Kaksikute lõkkekoht: üks kaetud lõkkease, kuivkäimla, pink-laud, telkimisvõimalus.

Tiidu lõkkekoht: üks kaetud lõkkease, pink-laud, kuivkäimla; telkimisvõimalus

Arvestades praegust külastuskoormust ja Tuletornilinnaku külastatavust (keskmiselt 6570 külastuskorda aastas kogu saarel ja 2017. aastal 2863 külastuskorda RMK teabepunktis) kaaluti kaitsekorralduskava koostamise käigus täiendava lõkkekoha rajamist RMK Osmussaare teabepunkti lähedale (Tuletorni piiranguvöönd). Täiendava lõkkekoha rajamist ei kavandata, sest probleemi saab lahendada alternatiivina, nt kasutades kaasaegne ja turvalise grillimise võimalust teabepunkti vahetus läheduses. Kindlasti ei tohi rajada lõkkekoha poollooduslikule kooslusele.

Kuna saarel napib metsa, siis on soovitatav külastajatel küttepuud kaasa võtta või kasutada priimuseid.

Kabeli puhkekoht: kuivkäimla, infotahvel, pingid (palgid).

Meetmed:

- puhke- ja lõkkekotade remont, jooksev hooldamine, vajadusel taristu uuendamine vastavalt RMK külastuskorralduskavale. Vajalik on igapäevane ülevaatus (maist oktoobrini), prügi koristamine ning kuivkäimlate hooldus. Prügikonteinereid saarel külastajate jaoks pole – prügi on palutud külastajatel mandrile kaasa võtta, kuna prügiveo korraldamine saarelt on liiga kulukas;
- Lõunasadama lõkkekoha rekonstrueerimine – katmata lõkkease asendatakse sädemepüüdjaga lõkkekoluga;
- Kabeli puhkekohta katusega pink-laua paigaldamine.

3.1.2. OSMUSSAARE MATKARADA

Saare lõunasadamast algab ja suundub mööda teed põhja poole saart ringikujuliselt läbiv 9 km pikkune matkarada. Rajal on võimalik tutvuda Osmussaare omapärase looduse ja pärandkultuuri objektidega. Rada möödub 1766. aastal ehitatud kabelist, Jesu Kapelist, kus on infotahvliga puhkekoht. Saare keskosas on Bieni küla, kus enne Nõukogude okupatsiooni oli seitse talu, milledest tänaseks on säilinud kaks hoonet. Külas elab üks pere ja paikneb radar. Umbes kilomeetri kaugusel külast on baaside lepingu aegsete kaitseehitiste tsoon tulejuhtimistornide ja kaugelaskehauri varedega. Raja äärde jäävad saare kirderannikul asuvad omapärased kivist moodustised, mida nende kuju tõttu on hakatud kutsuma „krokodillideks”. Edasi kulgeb rada põhjarannikul pangal tuletorni ja loodusmajani. Tagasiteel sadamasse jääb raja äärde vene sõdurite mälestusmärk ja saab minna kaksikute lõkkekoha.

Rajal on 2 kaitseala tutvustavat suurt infotahvlit, 6 rajatahvlit, 3 kuivkäimlat ja 1 lõkkekoha (Lõunasadama).

Matkarajale on 2012. aastal paigaldatud 6 infotahvlit (suurus A2), mis tutvustavad klibuvalle, taimestikku (saare keskosas teederistil), pankrannikut, linnustikku, olulisemaid militaarobjekte (kauglaskehaurite aluste juures) ja kabelit. Väikesed infotahvlid on piiratud aiaga, mis välistab nende ümberlökkamise kariloomade poolt. Suured üldinfoga kaitseväärtusi ning käitumisjuhiseid tutvustavad infotahvlid on paigutatud Lõunasadamasse ja RMK teabepunkti juurde ning need on 2010. aastal uuendatud. Tahvritel on info eesti keeles, lühiinfo inglise ja rootsi keeles.

Raja ääres olev viidastus on külastajate suunamiseks piisav.

Meetmed:

- matkaraja, selle viitade ja teabeahvlite pidev hooldamine, vajadusel remont ja uuendamine;

3.1.3. RMK OSMUSSAARE TEABEPUNKT

Osmussaare põhjarannikul Tuletornilinnakus asub 2012. aastast alates RMK poolt renoveeritud ja saart ja selle lähiümbrust tutvustava väljapanekuga RMK Osmussaare teabepunkt. Teabepunkt on avatud 15. maist 15. septembrini ja alates 2012. aastast on RMK korraldanud teabetöötaja kohaloleku teabepunktis põhiliseks külastushooajaks. Infotahvlid on paigaldatud kahte ruumi: ühes kajastatakse rohkem saare ajalugu (rannarootsi asustus, militaarajalugu) ning teises geoloogiat ja elusloodust (sh Neugrundi meteoriidikraatrit). Töötav teabepunkt on oluline maastikukaitseala tutvustamise ja loodushariduse edendamise seisukohalt.

Ülejäänud kahes toas on võimalused välitöötajate tööks, peatumiseks talgulaagrilistele ja külastajate ööbimiseks tormi korral.

Teabepunkti terrassil on kaks suurt saart tutvustavat infotahvlit: asustuslugu ja loodus.

Meetmed:

- RMK Osmussaare teabepunkti haldamine ja arendamine.

3.2. OSMUSSAARE MAASTIKUKAITSEALA TUTVUSTAMINE

RMK kodulehel (<http://loodusegakoos.ee/>) on teave Osmussaare külastusobjektide kohta ja võimalik on alla laadida asjakohast kaardimaterjali. Teavet Osmussaare külastusvõimaluste kohta saab RMK äpist.

EELISE infoleht (<http://loodus.keskkonnainfo.ee/>) sisaldab Osmussaare maastikukaitseala kaitse-eeskirja kohast infot.

Arvestades nutitelefonide populaarsuse kiiret kasvu ning sellega kaasnevat võimalusi, on Osmussaare looduse, selle väärtuste, vaatluskohtade, matkaraja ning külastuskorralduse kohta vajalik nutitelefoni rakendus.

Meetmed:

- nutitelefoni rakenduste väljatöötamine ja võimaluste kasutamine;
- kasutades kaasaegseid lahendusi, paigaldada maastikul paiknevatele infotahvlitele erinevaid võimalusi kaitseala tutvustamiseks või info tõlkimiseks erinevatesse keeltesse (nt QR koodid);
- kaitseala kohta ajakohase info kättesaadavaks tegemine RMK ja Keskkonnaameti veebilehel.

Nutitelefone rakenduste arendamine ja kodulehe ajakohastamine kavandatakse ja toimub üle-eestiliselt ning eraldi tegevusi kaitsekorralduskavaga ei kavandata.

3.3. TRÜKISED JA MUU TEABEMATERJAL

Osmussaare looduse kohta valmis 1999. aastal artiklite kogumik „Osmussaare loodus” (Estonia Maritima 4).

Osmussaare maastikukaitseala tutvustav kaart-voldik on koostatud 2015. aastal eesti, inglise ja vene keeles. Eestikeelne versioon on allaletav

https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/public/A3_Osmussaare_mka.pdf.

Kava koostamise ajaks on teave kaardil osaliselt vananenud (nt lõkkekohade asukohad).

Meede: Osmussaare voldik-kaardi uuendamine, uuendatud kaart oleks kättesaadav internetist

3.4. OSMUSSAARE MAASTIKUKAITSEALA PIIRI TÄHISTUS

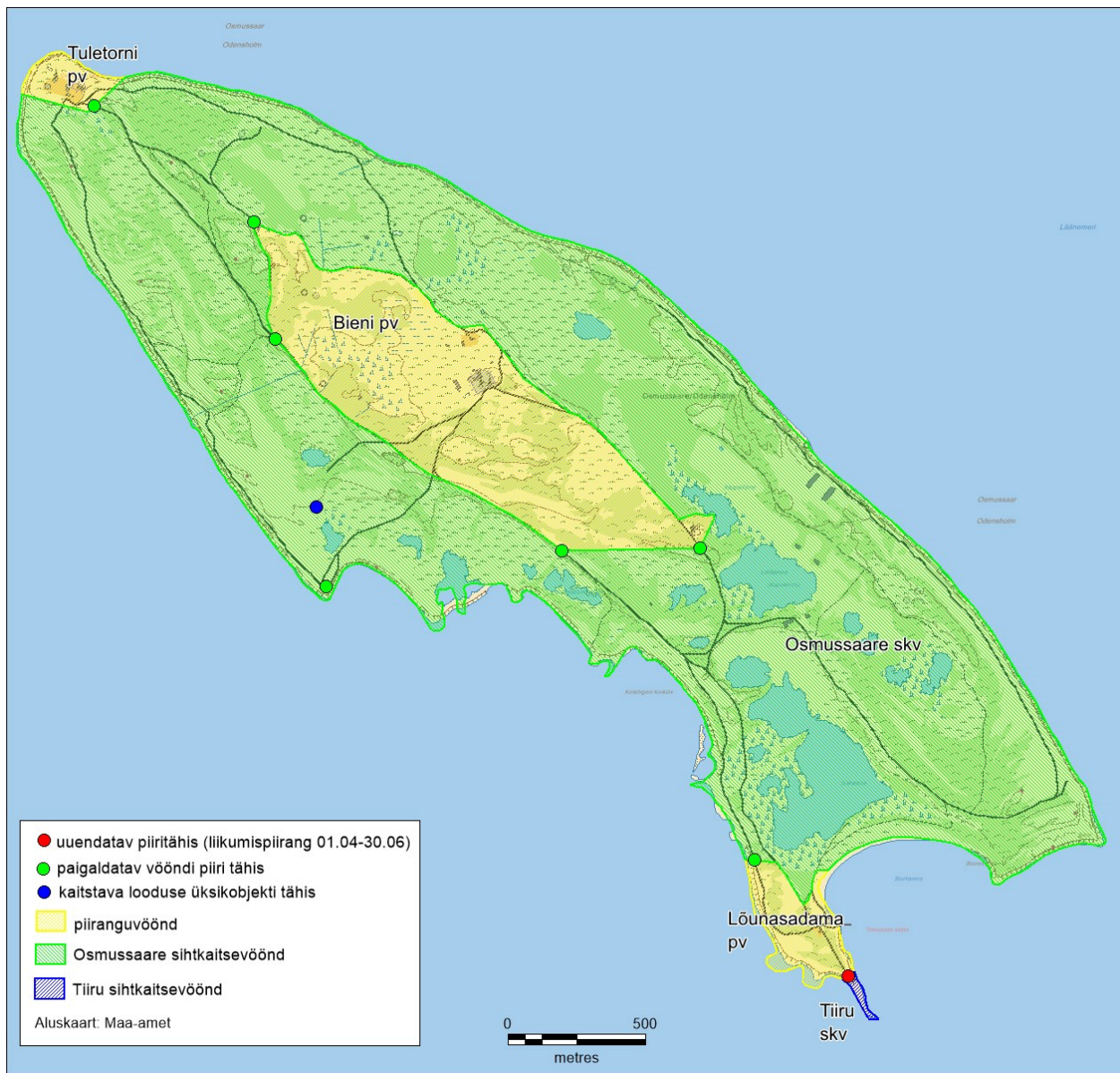
Osmussaarel on üks keskmise suurusega Tiiru sihtkaitsevööndi piiritähis, millel on teave ajalise liikumispiirangu kohta. Kava koostamise ajal on piiritähis maast väljas, tekst on osaliselt kulunud. Tähis vajab uuendamist ja taaspaialdamist. Lõunasadam ja Lõunasadama lõkkekohad paiknevad liikumispiiranguga ala lähedal, mistõttu on külastajate teavitamine liikumiskeelust äärmiselt vajalik.

Lõunasadama üldinfoga teabetahvil on info kaitseala ja selle vööndite kohta ning reeglid kaitsealal liikumiseks. Eraldi kaitseala tähist sadamasse ei ole vaja paigaldada.

Kaitseala piiri tähise (keskmise) paigaldamine on vajalik Läänesadamasse. Kaitseala vööndite piiritähised on vajalik paigaldada saart läbiva lõuna – põhjasuunalise tee äärde (6 keskmist tähist).

Kaitstavate looduse üksikobjekti Osmussaare „kaksikud” juures on keskmine tähis.

Objektide ja vööndite piiritähised on toodud joonisel 5.

Joonis 5. Kaitseala ja vööndite piiritähised.

Meetmed:

- kaitseala piiri- ja üksikobjektide tähiste paigaldamine ja jooksev hooldus.

4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE

4.1 TEGEVUSTE KIRJELDUS

4.1.1. INVENTUURID, SEIRED, UURINGUD

4.1.1.1. RIIKLIK SEIRE

Riiklikku seiret korraldab Keskkonnaagentuur (edaspidi *KAUR*), riiklik seire on I prioriteedi tegevus. Seire kaitsealal toimub riikliku keskkonnaseire eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire allprogrammi ning siseveekogude seire allprogrammi raames

4.1.1.1.1. OHUSTATUD SOONTAIMED JA SAMBLALIIGID

Tegevus annab teavet väärtustele 2.1.9 seatud eesmärgi täitmise kontrolliks. Tegevus on kaitseala valitsejale teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Seire allprogrammi puhul toimub iga-aastane seirekohtade valik juhuvalimi teel.

4.1.1.1.2. HANED, LUIGED, SOOKURG

Tegevus annab teavet väärtuste 2.1.2.7 kaitse-eesmärkide saavutamise jälgimiseks. Tegevus on kaitseala valitsejale teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. 3-aastane seiresamm.

4.1.1.1.3. RANDA UHUTUD VEELINDUDE LOENDUS

Tegevus annab teavet väärtuste 2.1.2 kaitse-eesmärkide saavutamise jälgimiseks. Tegevus on kaitseala valitsejale teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks otsuste langetamisel. Iga-aastane seire ja tulemuste analüüs on oluline seoses aktiivse naftasaaduste transpordiga Osmussaare lähistel avameres.

4.1.1.2. LOODUSDIREKTIIVI ELUPAIGATÜÜPIDE INVENTUUR

Tegevus on vajalik väärtustele 2.2.1, 2.2.5, 2.2.12 ja 2.2.13 seatud eesmärkide täpsustamiseks ja kaitse tulemuslikkuse hindamiseks.

Inventeerimist vajavad järgmised elupaigatüübid.

Veelupaigatüübid:

- rannikulõukad (1150*) – määratlust ja hinnanguid on vaja täpsustada,
- vähe- kuni kesктоitelised kalgiveelised järved (3140) – määratlust ja hinnanguid on vaja täpsustada.

Metsaelupaigatüübid:

- vanad laialehised metsad (9020*) – vajalik piiritleda, anda hinnang ning kaitsekorralduslikud soovitused, sh vajadusel kujundusraieteks.

Paljandid:

- lubjakivipaljandid (8210) – vajalik kaardistada, anda hinnang.

Inventuur on kavandatud perioodil 2019–2021; II prioriteet. Korraldaja KeA

Joonis 6. Kavandatud metsaelupaigatüüpide inventuuri ja karvase lippherne taastamise ning hooldamise alad.

4.1.1.3. HAUDELINNUSTIKU LOENDUSED

Tegevus on vajalik väärtustele 2.1.2 seatud eesmärkide täpsustamiseks ning eesmärkide täitmise ja kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks.

Loendused viiakse läbi standardse metoodika alusel. Rannaniitude haudelinnustiku loendustel kasutatakse kahekordset transektloendust: esimene loendus on soovitatav läbi viia 5.–15. maini ja teine 1.–10. juunini. Loendusaladeks on ranniku hooldatud või taastatavad niidud. Roostike haudelinnustiku loendused toimuvad kindlatest loenduspunktidest, peibutamiseks kasutatakse lauluga helikandjat.

Kavandatud 2022. I prioriteet. Linnualadel seire korraldaja EOÜ.

4.1.1.4. NAHKHIIRTE INVENTUUR

Tegevus on vajalik pt 2.1.1 käsitletud nahkhiirte kohta vajaliku teabe saamiseks. Tulemus on kaitseala valitsejale teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks kaalutusotsuste langetamisel ja vajadusel tingimuste seadmisel.

Vajalik on teave nahkhiirte liigilise koosseisu, poegimiskolooniate ja nende poolt kasutatavate toitumisalade määramiseks, et täpsustada nende kaitseks vajalikke tegevusi ja tegevuste kooskõlastamiseks antavaid vajalikke tingimusi. Inventuur tuleb läbi viia kogu kaitseala ulatuses, keskendudes veealadele (toitumisala) aga ka varemetele. Eriti oluline on tuvastada kolooniate asukohad, et kaalutusotsuste tegemisel sellega arvestada saaks. Poegimiskolooniate leidmiseks tuleb kasutada detektoruuringut.

Inventuur viiakse läbi soovitatavalt üle-eestiliste süsteemsete inventuuride raames.

Tegevuse kavandatav aeg 2023. a. Tegevuse korraldaja: huvilised; III prioriteedi tegevus.

4.1.1.5. SELGROOTUTE INVENTUUR

Tegevus on vajalik pt 2.1.4 käsitletud selgrootute kohta vajaliku teabe saamiseks. Tulemus on kaitseala valitsejale teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks kaalutusotsuste langetamisel ja vajadusel tingimuste seadmisel.

Tegevuse kavandatav aeg 2023. a. Tegevuse korraldaja: huvilised; III prioriteedi tegevus.

4.1.1.6. SEENTE, SAMBLIKE JA SAMMALDE INVENTUUR

Tegevus on vajalik pt 2.1.6 ja 2.1.7 käsitletud seente ja samblike kohta vajaliku teabe saamiseks. Tulemus on kaitseala valitsejale teabeallikaks kaitse tulemuslikkuse kohta ning sisendiks kaalutusotsuste langetamisel ja vajadusel tingimuste seadmisel.

Tegevuse kavandatav aeg 2023. a. Tegevuse korraldaja: huvilised; III prioriteedi tegevus.

4.1.1.7. KÜLASTUSMAHU SEIRE JA KÜLASTAJAUURING

Tegevus on vajalik punktis 3.1 toodud taristu paremaks kavandamiseks ja külastuse korraldamiseks. Külastusmahu seiret tehakse iga-aastaselt vastavalt RMK kasutusel olevale metoodikale maastikule paigaldatud loenduri abil. Külastajauuring tehakse Osmussaarel vastavalt RMK ühtsele külastajauuringu metoodikale.

Tegevus on iga-aastane; III prioriteet; korraldaja RMK.

4.1.2. HOOLDUS, TAASTAMINE, OHJAMINE

4.1.2.1. POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTE TAASTAMINE JA HOOLDAMINE

Taastamiste kavandamisel ja prioriteedi seadmisel on lähtutud elupaigatüübist (kas on esmatähtis), alal kasvavate kaitstavate taimeliikide vajadusest, esinduslikkusest, asendist juba taastunud ja/või heas seisundis oleva ala suhtes, niiduala suurusest ja terviklikkusest ning vajadusest/võimalusest soodsatel aastatel niidualalt heina varuda aga ka maastikuilme säilitamise vajadust. Esmatähtsate niiduelupaigatüüpide (rannaniidud, lood, liigirikkad aruniidud) taastamine on üldjuhul kavandatud I prioriteedi tegevusena, teistel poollooduslikel kooslustel (kadastikud, liigirikkad madalsood, puiskarjamaad) II prioriteedina. Taastatud ja hoolduses olevate niitude edasine hooldus on I prioriteet.

Kavandatud poollooduslike koosluste taastamine ja hooldus on toodud joonisel 7.

Praegu on ligi 250 põhikarja lammast ja 43 veist. Karja arvu suurendamisele seab piirid talvesööda varumise võimalus, mis sõltub konkreetse aasta ilmastikutingimustest. Saarelt kogu talvesööda varuda (praegune vajadus u 400 palli) on võimalik üksikutel aastatel ning täiendav hein tuleb tuua mandrilt (vt täiendav selgitus pt 2.3.1.2.1).

Kaitsekorraldusperioodi tulemislikkuse vahehindamisel (2023. a) vaadatakse üle konkreetsete niidualade täiendava taastamise vajadus ja kavandatakse vajadusel täpsemalt tööd.

Uute poollooduslike koosluste hoolduse alla võtmisel on kavandatud esimesed kuni kolm aastat taastamiseks. Taastamiseks on vajalik teha võsaraiet; samal ajal toimub ka juba karjatamine. Üldjuhul on vaja edaspidi jätkata iga-aastaselt niitmist või karjatamist. Taastamistöid võib teha hilissuvest kevade alguseni. Kevadine ja varasuvine lindude pesitsemisaeg taastamistöödeks ei sobi. Raiatud võsa ja puistu tuleb alalt eemaldada, peenestada või põletada.

Poollooduslike koosluste säilimise tagamiseks vajalik järjepidev hooldamine. Sellega välditakse koosluste võsastumist ja tagatakse koosluse soodne seisund. Valdavalt hooldatakse saarel poollooduslike kooslusi karjatamise teel nii, et loomad liiguvad vabalt üle saare (vt täiendav

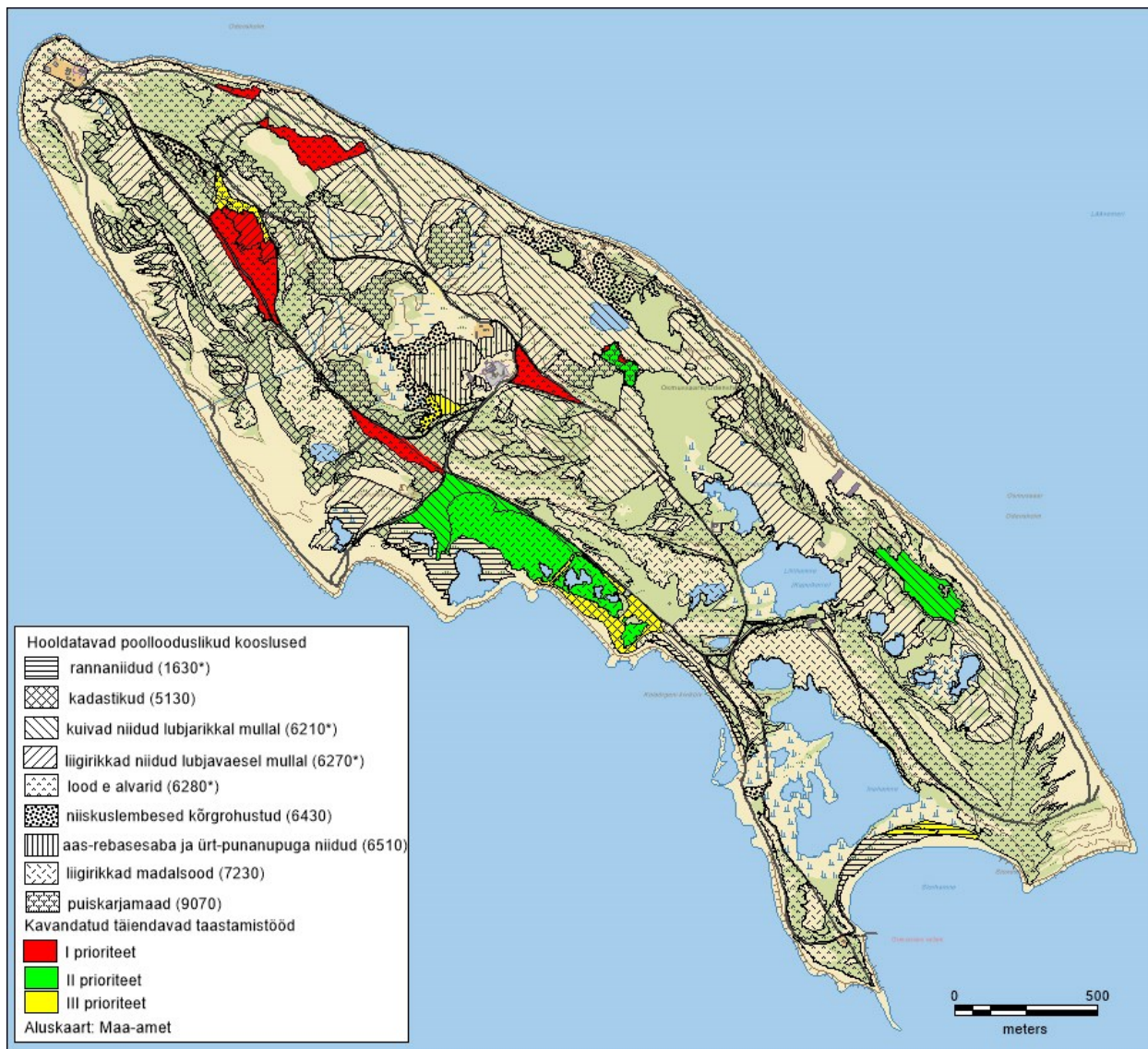
selgitus pt 2.3.1.2.1). Juhul, kui ka piisava loomkoormusega karjatamisel tekib/jääb kooslusele ebapiisavalt karjatatud alasid, võib vajadusel need alad kooskõlastatult kaitseala valitsejaga üle hekseldada. Niitmisel tuleb niidetud hein hooldatavalt alalt alati eemaldada. Niidet ei tohi alal purustada, sest siis tekib niidule tihe kulukiht, millega muudetakse taimestikulist struktuuri ja liigilist koosseisu – niit hakkab degradeeruma.

Poollooduslike koosluste hooldamisel tuleb jälgida, et hooldatavatele aladele ei kasvaks võsa, vajadusel tuleb see eemaldada. Võsatöid tuleb teha väljaspool lindude pesitsusaega, üldjuhul soovitatavalt ajavahemikul 15. juuli kuni 15. aprill.

Jooksvalt tehakse olemasolevate kokkuajamisaedade uuendamist ning vajadusel rajatakse uusi.

Kaitsealal vajavad taastamist ja hooldamist järgmised poollooduslikud kooslused: rannaniidud, kadastikud, kuivad niidud lubjarikkal mullal, liigirikkad niidud lubjavaesel mullal, lood, liigirikkad madalsood ja puiskarjamaad. Poollooduslike koosluste taastamistöid on kavandatud kokku ligikaudu 32 ha, valdavalt lood, soostuvad niidud ja kuivad niidud lubjarikkal mullal.

Poollooduslike koosluste taastamist ja hooldamist riigi omandis oleval maal korraldab RMK koostöös maade hooldajatega. Praktikas tehakse taastamistöid ka talgute koras.

Joonis 7. Kavandatud poollooduslike koosluste taastamine ja hooldamine Osmussaarel.

4.1.2.1.1. RANNANIITUDE TAASTAMINE JA HOOLDAMINE

Tegevus on vajalik väärtustele 2.2.4 seatud eesmärkide täitmiseks (joon. 7).

Kaitsekorraldusperioodil on kavandatud täiendavad taastamistööd 1 ha-l (2025–2027, III prioriteet).

Kokku on kavandatud 8 ha rannaniitude hooldus. I prioriteet.

Rannaniitude taastamise ja hooldamise kohta on koostatud hoolduskava, mis on allalaetav aadressil http://keskkonnaamet.ee/public/PLK/Lisa_1_Rannaniitude_hoolduskava_2011.pdf.

4.1.2.1.2. ARUNIITUDE TAASTAMINE JA HOOLDAMINE

Tegevus on vajalik väärtustele 2.2.7 ja 2.2.8 seatud eesmärkide täitmiseks.

Kaitsekorraldusperioodil kavandatakse 6,3 ha kuivade niitude lubjarikkal mullal (6210*) täiendavad taastamistööd:

- 2020–2022 0,1 ha I prioriteet;
- 2021–2023 3,1 ha II prioriteet;
- 2024–2026 3,0 ha II prioriteet.

Kaitsekorraldusperioodil kavandatakse 2019–2020 1,5 ha (I prioriteet) liigirikaste niitude lubjavaesel mullal (6270*) täiendavad taastamistööd.

Kavandatakse täiendavad taastamistööd 2025–2027 0,4 ha (III prioriteet) aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude (6510) täiendavad taastamistööd.

Kaitsekorraldusperioodil on kavandatud hooldada 74 ha kuivi niite lubjarikkal mullal (6210*), 52 ha liigirikaid niite lubjavaesel mullal (6270*) ja 5 ha aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niite (6510).

Aru- ja soostunud niitude taastamise ja hooldamise kohta on koostatud hoolduskava, mis on allalaetav aadressilt http://keskkonnaamet.ee/public/PLK/Aru_ja_soostunud_niitude_hoolduskava_2012.pdf.

4.1.2.1.3. LOONIITUDE TAASTAMINE JA HOOLDAMINE

Tegevus on vajalik väärtusele 2.2.9 seatud eesmärkide täitmiseks.

Kaitsekorraldusperioodil on kavandatud I prioriteedi tegevusena 8,7 ha loodude täiendavad taastamistööd:

- 2019–2020 5,6 ha;
- 2020–2022 1,4 ha;
- 2021 0,4 ha
- 2022–2024 1,4 ha

Kaitsekorraldusperioodil on kavandatud kokku 84 ha loodude hooldus.

Looniitude ja kadastike taastamise ja hooldamise kohta on koostatud hoolduskava, mis on allalaetav http://keskkonnaamet.ee/public/PLK/Lisa_2_Loopealsete_ja_kadastike_hoolduskava_2011.pdf.

4.1.2.1.4. KADASTIKE TAASTAMINE JA HOOLDAMINE

Tegevus on vajalik väärtusele 2.2.6 seatud eesmärkide täitmiseks.

Kaitsekorraldusperioodil on kavandatud 3 ha kadastike täiendavad taastamistööd (III prioriteet):
2021–2023 0,2 ha;
2026–2028 2,8 ha.

Kadastikest tuleb mänd välja raiuda. Männitukkadest väärrib säilitamist ainult saare kaguosas asuv männisalude, kuna tegemist on väljakujunenud kooslusega.

Kaitsekorraldusperioodil on kavandatud kokku 32 ha kadastike hooldus.

Looniitide ja kadastike taastamise ja hooldamise kohta on koostatud hoolduskava, mis on allalaetav
[http://keskkonnaamet.ee/public/PLK/Lisa 2 Loopealsete ja kadastike hoolduskava 2011.pdf](http://keskkonnaamet.ee/public/PLK/Lisa_2_Loopealsete_ja_kadastike_hoolduskava_2011.pdf).

4.1.2.1.5. SOOSTUVATE NIITUDE TAASTAMINE JA HOOLDAMINE

Tegevus on vajalik väärtusele 2.2.10 ja 2.2.11 seatud eesmärkide täitmiseks.

Et vältida tuleb noore lehtpuupuistu laienemist soiste niitude ja järvede ääres, tuleb nendest elupaikadest raiuda välja haaba, remmelgat ja pajuvõsa. Võsastunud metsatukkasid võib harvendada lehisvihtade valmistamiseks loomadele.

Kaitsekorraldusperioodil on kavandatud täiendavad taastamistööd 9,6 ha soostuvatel ja märgadel niidualadel:

- 2021–2023 9,2 ha liigirikkaid madalsoid (7230) II prioriteet;
- 2024–2026 0,4 ha niiskulembeseid kõrgrohustuid (6430) III prioriteet.

Kokku on kavandatud kaitsekorraldusperioodil 39 ha soostuvate niitude hooldus.

Soostunud niitude taastamise ja hooldamise kohta on koostatud hoolduskava, mis on allalaetav aadressilt
[http://keskkonnaamet.ee/public/PLK/Aru ja soostunud niitude hoolduskava 2012.pdf](http://keskkonnaamet.ee/public/PLK/Aru_ja_soostunud_niitude_hoolduskava_2012.pdf).

4.1.2.1.6. PUISKARJAMAADE TAASTAMINE JA HOOLDAMINE

Tegevus on vajalik väärtusele 2.2.14 seatud eesmärkide täitmiseks.

Kaitsekorraldusperioodil on kavandatud 1,6 ha puiskarjamaade taastamine:

- 2020–2022 0,7 ha II prioriteet;
- 2021–2023 0,9 ha III prioriteet.

Kokku on kavandatud kaitsekorraldusperioodil 14 ha puiskarjamaade hooldus.

Puiskarjamaade taastamise ja hooldamise kohta on koostatud hoolduskava, mis on allalaetav aadressilt

http://keskkonnaamet.ee/public/PLK/Lisa_3_Puisniitude_puiskarjamaade_hoolduskava_2011.pdf

4.1.2.2. KARVASE LIPPHERNE ELUPAIGA TAASTAMINE JA HOOLDAMINE

Tegevus on vajalik väärtusele 2.1.9.5 seatud eesmärkide täitmiseks.

Karvase lippherne elupaigas (0,3 ha) tuleb kadakas välja raiuda ja tekitada pinnases häiringuid (joonis 6). Samas tuleb vältida taimedel tallamist.

Tegevuse kavandatav aeg 2019., 2020., 2021. a. Tegevuse korraldaja KeA, I prioriteedi tegevus.

4.1.2.3. VÄIKEKISKJATE KÜTTIMINE SAAREL

Tegevus on vajalik väärtusele 2.1.2.1, 2.1.2.2, 2.1.2.6, 2.1.2.7, 2.1.2.8, 2.1.1.13 (maaspesitsevad linnud) seatud eesmärkide täitmiseks.

Maaspesitsevate linnuliikide pesitsusedukuse tagamiseks tuleb aastal, kui meri on olnud jääs, pärast jää minekut küttida Osmussaarelt kõik sinna jäänud väikekiskjad. Vajalik on korraldada jahimeeste transport Osmussaarele.

Tegevus on vajalik ka selleks, et kaitsta poollooduslikel kooslustel kariloomi (lambatalled).

Väikekiskjate küttimist saarelt korraldab KeA koostöös Riguldi Jahi- ja Kalameeste Seltsiga. I prioriteet.

4.1.3. TARISTU, TEHNIKA, LOOMAD

4.1.3.1. KAITSEALA VÄLIS JA-VÖÖNDITE PIIRI TÄHISTMINE

Kaitsealal on Tiiru sihtkaitsevööndi piiritähis, mis vajab uuendamist. Vajalik on paigaldada keskmine kaitseala piiritähis Läänesadamasse ning 6 vööndite piiritähist saart läbiva lõuna-põhjasuunalise teede äärde (joonis 5).

Edasine kaitseala ja üksikobjekti tähiste hooldus ja vajadusel asendamine on jooksev tegevus. II prioriteet, korraldaja RMK.

4.1.3.2. MATKARAJA, PUHKE- JA LÖKKEKOHTADE HOOLDUS

Tegevus on vajalik peatükis 3 seatud eesmärgi täitmiseks, külastuse korraldamiseks ja loodushariduse edendamiseks. Osmussaare maastikukaitsealal on Lõunasadama, Tiidu ja Kaksikute lõkkekoht, Kabeli puhkekoht ning Osmussaare matkarada.

Täiendavalt tuleb rekonstrueerida Lõunasadama lõkkekoha avatud lõkkease kaetud lõkkealusega lõkkekohaks.

Kabeli puhkekoha pingid rekonstrueerida, paigaldada katusealune laud pinkidega

Tegevuse kavandatud aeg 2019. a, II prioriteet, korraldaja RMK.

Puhkekoht, lõkkekohad ja matkarada vajavad suveperioodil maist kuni septembrini hooldust: vajalik on koristada prügi, korrastada käimlad ning vajadusel parandada rikutud või lagunened objektide osad. Külastusobjektide hooldus toimub vastavalt RMK Nõva-Matsalu külastusala külastuskorralduskavale 2018–2028.

II prioriteet, korraldaja RMK

4.1.3.3. RMK OSMUSSAARE TEABEPUNKTI HALDAMINE JA ARENDAMINE

Tegevus on vajalik peatükis 3 seatud eesmärgi täitmiseks, külastuse korraldamiseks ja loodushariduse edendamiseks.

RMK korraldab teabepunktid haldamist aastaringselt.: talveperioodil hoone jälgimine, külastusperioodil maist kuni septembrini teabepunkti lahtiolek, külastajate teavitamine. Jooksvalt täiendatakse väljapanekut.

II prioriteet, korraldaja RMK.

4.1.3.4. OSMUSSAARE MAASTIKUKAITSEALA INFOTAHVLID

Tegevus on vajalik peatükis 3 seatud eesmärgi täitmiseks, alal esinevate liikide ja elupaikade tutvustamiseks, loodushariduse edendamiseks.

Kaitsealale paigaldatud kaks suurt kaardi ja üldinfoga tahvlit (Lõunasadamas ja RMK teabepunkti juures) vajavad hooldust ja vajadusel uuendamist.

Tegevus kuulub II prioriteeti, jooksev tegevus. Tegevuse korraldaja RMK, KeA.

4.1.3.5. TEHNIKA OSTMINE

Tegevus on vajalik väärtustele 2.1.2.1, 2.1.2.2, 2.1.2.10, 2.1.2.11, 2.1.9.1, 2.1.9.2, 2.1.9.3, 2.1.9.6, 2.1.9.7, 2.1.9.8, 2.1.9.9, 2.1.9.10, 2.2.4, 2.2.6, 2.2.7, 2.2.8, 2.2.9, 2.2.10, 2.2.11, 2.2.14 seatud eesmärkide täitmiseks. Poollooduslike koosluste hoolduse parandamiseks on koosluste hooldajatel vaja muretseda võsalõikaja (saab kasutada ka talgute läbiviimisel), kännufrees, kännujuurija ja uus traktor. Vajalik on alus talvesööda mereveoks mandrilt.

Tehnika ost on kavandatud perioodil 2019–2020; II prioriteet. Korraldaja: huvilised (poollooduslike koosluste hooldajad).

4.1.4. KAVAD, EESKIRJAD

4.1.4.1. KAITSEKORRALDUSKAVA TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE JA UUENDAMINE

Kaitsekorralduskavas kavandatud kaitsekorralduslikke tööde tulemuslikkust hinnatakse kaitsekorraldusperioodi keskel 2023. aastal. Vahehindamise väljundiks on kavandatud tegevuste täitmise hinnang, väärtuste ja kaitse-eesmärkide täpsustus vastavalt tehtud seirele ja inventuuridele ning vajadusel ka kaitsekorralduslikult oluliste tegevuste täpsem kirjeldus ja tegevuskava täiendamine.

Töö korraldaja on KeA. Prioriteet on I.

Järgmiseks kaitsekorraldusperioodiks (2029–2039) koostatakse kaitsekorralduskava 2028. aastal. Kava koostamisel analüüsitakse möödunud perioodil tehtud tegevuste mõju kaitse-eesmärkidele ja teiste oluliste liikide säilimisele, hinnatakse kaitsekorraldusperioodi tulemuslikkust (Tabel 8). Kaitsekorralduskavas sõnastatakse eesmärgid väärtuste jätkuvaks hoidmiseks ning kavandatakse konkreetsed tegevused.

Tegevus on I prioriteet, korraldaja KeA.

4.1.5. KAITSEALA TUTVUSTAMINE JA KESKKONNAHARIDUS

4.1.5.1. OSMUSSAARE LOODUST TUTVUSTAVAD ÕPPERETKED

Tegevus on vajalik peatükis 3 seatud eesmärgi täitmiseks, loodushariduse edendamiseks.

Õpperetkede sihtgrupiks on õpilased (kooliekskursioonid ja loodustunnid), saare loodusest huvitatud, fotograafid, linnuvaatlejad jms.

Tegevus kuulub III prioriteeti, iga-aastaselt külastushooajal. Tegevuse korraldaja huvilised (ettevõtjad, teadlased), RMK, KeA.

4.1.5.2. OSMUSSAARE MAASTIKUKAITSEALA TUTVUSTAVA KAART-VOLDIKU UUENDAMINE

Tegevus on vajalik peatükis 3 seatud eesmärgi täitmiseks, loodushariduse edendamiseks ja külastuse korraldamiseks.

Kaart-voldik annab ülevaate Osmussaare loodus- ja pärandkultuuri väärtustest. 2015. a koostatud voldik on vaja üle vaadata ja ajakohastada. Tekst on eesti, inglise ja vene keeles. Kaart-voldik on allalaetav internetist.

Tegevus on III prioriteet, kavandatud 2019, korraldaja KeA.

4.1.6. MUU TEGEVUS

4.1.6.1. MILITAAROBJEKTIDE KORRASTAMINE JA REOSTUSE LIKVIDEERIMINE

Tegevus on vajalik peatükis 3 seatud eesmärgi täitmiseks, külastuse korraldamiseks, ohutuse tagamiseks.

Vajalik on eeltööna militaarobjektide ülevaatus ja hindamine, millised on otstarbekas säilitada, võsast välja raiuda ja eksponeerida ning millised objektid tuleb likvideerida, et tagada ohutus. Ülevaatus on kavandatud 2020. a, II prioriteet; korraldaja KeA koostöös RMK ja Muinsuskaitseametiga.

Vajalik on osa objektide võsast väljaraiumine ja eksponeerimine ning ohtlike objektide likvideerimine. Täpsemad tegevused ja eelarve kavandatakse kaitsekorralduskava vahehindamisel, kui eeltöö on tehtud. Jooksvalt vastutab objektide ohutuse eest maaomanik (RMK) ja vajadusel rakendatakse ohu likvideerimiseks meetmeid (nt juurdepääsu sulgemine ohtlikele objektidele, ohtliku koha tähistamine).

Jätkuvalt tuleb likvideerida militaarreostust. Praegu on kogutud ja ladustatud Lõunasadama juurde vanametall (hinnanguliselt 90% militaarreostus), mis tuleb saarelt ära vedada. Kavandatud aeg 2019. a, II prioriteet, korraldaja RMK.

4.2. EELARVE

Eelarve tabelisse 7 on koondatud eelnevate analüüsidenä esitatud tööd, mis on täitmiseks käesoleva kaitsekorralduskavaga ettenähtud perioodi jooksul.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, millela kaitse-eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on väärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus; kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus;
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele, eksponeerimisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele.

Tabel 7. Eelarve

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Priori- teet	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	Maksumus kokku
					Sadades eurodes										
Inventuurid, seired, uuringud															
4.1.1.1.1	Ohustatud soontaimed ja samblaliigid	Riiklik seire	KAUR	I											x
4.1.1.1.2	Haned, luigid, sookurg	Riiklik seire	KAUR	I											x
4.1.1.1.3	Randa uhutud veelindude loendus	Riiklik seire	KAUR	I											x
4.1.1.2	Loodusdirektiivi elupaigatüüpide inventuur	Inventuur	KeA	II	15	15	10								40
4.1.1.3	Haudelinnustiku loendused	Tulumusseire	EOÜ/huvilised	I				20							20
4.1.1.4	Nahkhiirte inventuur	Inventuur	Huvilised	III					10						10
4.1.1.5	Selgrootute inventuur	Inventuur	Huvilised	III					10						10
4.1.1.6	Seente ja samblike inventuur	Inventuur	Huvilised	III					10						10
4.1.1.7	Külastusmahu seire ja külastajauuring	Uuring	RMK	III											x
Hooldus, taastamine ja ohjamine															
4.1.2.1.1	Rannaniitude taastamine ja hooldamine	Koosluse taastamistöö	RMK	III							2	2	2		6
4.1.2.1.1	Rannaniitude taastamine ja hooldamine	Koosluse hooldustöö	RMK	I	10	10	10	10	10	10	10	10	10	12	102

4.1.3.2	Matkaraja, puhke- ja lõkkekohtade hooldus	Radade, külastuskeskuste ja puhkekohtade hooldamine	RMK	II	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x	4
4.1.3.3	RMK Osmussaare teabepunkti haldamine ja arendamine	Radade, külastuskeskuste ja puhkekohtade hooldamine	RMK	II	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
4.1.3.4	Osmussaare maastikukaitseala infotahvlid	Infotahvlite hooldamine	RMK	II	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
4.1.3.5	Tehnika ostmine	Tehnika/Loomade soetamine	Huvilised	II	100	100									200
Kavad, eeskirjad															
4.1.4.1	Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamine ja uuendamine	Tegevuskava	KeA	I				x						x	x
Kaitseala tutvustamine ja keskkonnaharidus															
4.1.5.1	Osmussaare loodust tutvustavad õpperetked	Õppeprogrammide väljatöötamine ja läbiviimine	Huvilised	III	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
4.1.5.2	Osmussaare maastikukaitseala tutvustava kaart-voldiku uuendamine	Trükiste koostamine	KeA	II	x										x
MUU															
4.1.6.1	Militaarobjektide korrastamine ja reostuse likvideerimine	Muu	KeA, RMK	II	10	10									20

5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Tabel 8. Kaitsekorralduskava perioodi tulemuslikkuse hindamine

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus	Selgitus
2.1.2.1	Tutkas	pesitsevate paaride arv	juhupesitseja	vähemalt 1 haudepaar	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.2	Niidurüdi	pesitsevate paaride arv	juhupesitseja	vähemalt 2 haudepaari	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.3	Hüüp	pesitsevate paaride arv	1 pesitsev paar	vähemalt üks pesitsev paar	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.4	Sooräts	pesitsevate paaride arv	1 pesitsev paar	vähemalt 1 pesitsev paar	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.5	Roo-roorkull	pesitsevate paaride arv	2 pesitsevat paari	vähemalt 2 pesitsevat paari	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.6	Teder	pesitsevate paaride arv	3 pesitsevat paari	vähemalt 3 pesitsevat paari	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.7	Sookurg	pesitsevate paaride arv	3 pesitsevat paari	vähemalt 3 pesitsevat paari	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.8	Jõgi- ja randtiir	pesitsevate paaride arv	8 paari jõgitiire, 70 paari randtiire	vähemalt 8 paari jõgitiire ja 80 paari randtiire	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.9	Rukkirääk	pesitsevate paaride arv	8 pesitsevat paari	vähemalt 8 paari	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.10	Vööt-põõsalind	pesitsevate paaride arv	29 pesitsevat paari	vähemalt 30 paari	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.11	Punaselg-õgija	pesitsevate paaride arv	19 pesitsevat paari	vähemalt 20 paari	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.2.12	Tõmmuvaeras	pesitsevate paaride arv	14 paari	vähemalt 10 pesitsevat paari	Info: haudelinnustiku loendus, linnuvaatlused
2.1.9.1	Soohiilakas	seisund, arvukus, kasvukoha pindala	15,5 ha, u 2000 isendit, seisund hea (väga hea)	vähemalt 15 ha, ohtralt seisund vähemalt hea	Info: seire, paikvaatlused
2.1.9.2	Madal unilook	arvukus, kasvukohtade arv	3 kasvukohta, 480 isendit	vähemalt 3 kasvukohta 480 isendit	Info: seire, paikvaatlused
2.1.9.3	Emaputk	liigi olemasolu, kasvukoha olemasolu	2004. a liik olemas; 2015, 2016, 2017 ei leitud	kasvukoht säilinud liigile sobivas seisundis 6 ha-l	Info: seire, paikvaatlused, plk-de hoolduse kontroll
2.1.9.4	Taani merisalat	arvukus, seisund, kasvuala pindala	0,6 ha, 600 is, seisund keskmine	elujõeline populatsioon, 0,6 ha-l, 600 is	Info: seire, paikvaatlused
2.1.9.5	Karvane lipphernes	arvukus, seisund, kasvuala pindala	0,09 ha, 60 is, seisund hea	elujõuline populatsioon, seisund hea, vähemalt 60 is	Info: seire, paikvaatlused

2.1.9.6	Harilik muguljuur	kasvuala pindala, arvukus, seisund	10 ha-l, arvukalt, vähemalt 1600 is, seisund hea	kasvukohtade roostumine, võsastumine	Info: seire, paikvaatlused
2.1.9.7	Kärbesõis	kasvuala pindala, seisund	4 kasvuala, 1,2 ha-l, seisund hea ja väga hea	elujõeuline populatsioon vähemalt 1 ha-l, seisund vähemalt hea	Info: seire, paikvaatlused
2.1.9.8	Veripunane koldrohi	arvukus, seisund, kasvuala pindala	väga arvukalt, seisund hea	elujõeuline populatsioon, seisund hea, väga arvukalt	Info: paikvaatlused, plk-de hoolduse kontroll
2.1.9.9	Soo-neiuvaip	arvukus, kasvuala pindala	väga arvukas, 54,8 ha	väga arvukas, seisund vähemalt hea	Info: paikvaatlused, plk-de hoolduse kontroll
2.1.9.10	Kaljukress	arvukus, seisund, kasvuala pindala	1,1, ha-l, seisund hea, 1300 is	elujõeuline populatsioon, seisund hea, vähemalt 1 ha-l 1300 is	Info: seire, paikvaatlused
2.2.1	Rannikulõukad (1150*)	seisund	andmed on ebapiisavad	säilinud inimtegevusest mõjutamata	Andmed on ebapiisavad täpsema eesmärgi seadmiseks; info: elupaigainventuur
2.2.2	Esmased rannavallid (1210) ja püsitaimestuga kivirannad (1220)	pindala, esinduslikkus	kokku A-esinduslikkusega 70,6 ha	A-esinduslikkusega 1210 - 7 ha, 1220 - 63 ha	Info: paikvaatlus
2.2.3	Merele avatud pankrannad (1230)	ulatus pindala, esinduslikkus	5 km, 0,9 ha, A-esinduslikkus	5 km; A-esinduslikkusega 0,9 ha	Info: paikvaatlus, ortofoto
2.2.4	Rannaniidud (1630*)	pindala, esinduslikkus	A-esinduslikkusega 5,8 ha, B 2,2 ha	A-esinduslikkusega 8 ha	Info: poollooduslike koosluste taastamise kooskõlastamine ja hoolduse kontroll, paikvaatlused
2.2.5	Vähe- kuni kesктоitelised kalgiveelised järved (3140)	pindala, esinduslikkus	andmed ebapiisavad	inimtegevusest mõjutamata, vesi pole reostunud ja elustik vaesunud	Info: inventuur
2.2.6	Kadastikud (5130)	pindala, esinduslikkus	A-esinduslikkusega 7,3 ha, B 25,2 ha, C 0,1 ha	A- ja B-esinduslikkusega vähemalt 32 ha	Info: poollooduslike koosluste taastamise kooskõlastamine ja hoolduse kontroll, paikvaatlused
2.2.7	Kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*)	pindala, esinduslikkus	A-esinduslikkusega 59,7 ha, B 6,4 ha, C 7,9 ha	A-esinduslikkusega 60 ha, B 12 ha	Info: poollooduslike koosluste taastamise kooskõlastamine ja hoolduse kontroll, paikvaatlused

2.2.8	Liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6279*)	pindala, esinduslikkus	A-esinduslikkusega 34,9 ha, B 17,7 ha	A-esinduslikkusega 45 ha, B 7 ha	Info: poollooduslike koosluste taastamise kooskõlastamine ja hoolduse kontroll, paikvaatlused
2.2.9	Lood (6280*)	pindala, esinduslikkus	A-esinduslikkusega 50,1 ha, B 24,4 ha, C 9,1 ha	A-esinduslikkusega 63 ha, B 20 ha	Info: poollooduslike koosluste taastamise kooskõlastamine ja hoolduse kontroll, paikvaatlused
2.2.10	Niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)	pindala, esinduslikkus	B-esinduslikkusega 6,2 ha, C 1 ha	B-esinduslikkusega 7 ha	Info: poollooduslike koosluste taastamise kooskõlastamine ja hoolduse kontroll, paikvaatlused
2.2.11	Liigirikkad madalsood (7230)	pindala, esinduslikkus	A-esinduslikkusega 19,4 ha, B 8,7 ha, C 1 ha	A-esinduslikkusega 22 ha, B-esinduslikkusega 10 ha	Info: poollooduslike koosluste taastamise kooskõlastamine ja hoolduse kontroll, paikvaatlused
2.2.12	Lubjakivipaljandid (8210)	pindala, esinduslikkus	inventuuriandmed puuduvad	pindala ja esinduslikkus ei ole inimestegevuse tõttu vähenenud	Info: inventuur
2.2.13	Vanad laialehised metsad (9020*)	pindala, esinduslikkus	2,4 ha, ajakohased andmed puuduvad	vähemalt 2 ha	Info: inventuur
2.2.14	Puiskarjamaad (9070)	pindala, esinduslikkus	A-esinduslikkusega 2,3 ha, B 9,6 ha, C 2 ha	A-esinduslikkusega 5 ha, B 9 ha	Info: poollooduslike koosluste taastamise kooskõlastamine ja hoolduse kontroll, paikvaatlused
2.3.2	Osmussaare "kaksikud"	rahnude olemasolu, vaadeldavus	Osmussaare „kaksikud“ on säilinud ja eksponeeritud	Osmussaare „kaksikud“ on säilinud ja eksponeeritud	Info: paikvaatlus

KASUTATUD KIRJANDUS

- Ehvest, A.** 1999. Land and freshwater snails (Mollusca, Gastropoda) on the island of Osmussaar. - *Estonia Maritima* 4:127-132
- Ingerpuu, N., Leis, M.** 1999. The bryophytes of Osmussaar island. - *Estonia Maritima* 4: 117-126
- Kalamees, K., Vaasma, M.** 1999. Mycobiota of the island of Osmussaar.- *Estonia Maritima* 4: 101-115
- Kukk, T., Kuusk, V.** 1999. Vascular plant flora and vegetation of Osmussaar island. - *Estonia Maritima* 4: 65-99
- Ojaste, I., Valker, T.** 2003. Osmussaare haudelinnustik 2003. a. - Linnurada
- Palo, A.** 2004. Osmussaare taimkatte kaardistamine ning kokkuvõtte taimharulduste levikust ja olukorrast. Tartu
- Randlane, T., Jüriado, I.** 1999. Lichen Flora of Osmussaar island (north Western Estonia). *Folia Cryptog. Estonica*, Fasc. 34: 47-53
- Rannap, R.** 2005. Osmussaare maastikukaitseala kahepaiksete ja roomajate inventuur. MTÜ Põhjakonn
- Suuroja, K. Saadre, T. Kask, J.** 1999. Geology of Osmussaar Island. – *Estonia Maritima* 4: 39-63
- Valker, T.** 2004. Osmussaare liblikate nimestik. Noarootsi (materjal on kättesaadav Silma looduskaitseala kodulehel www.silma.ee)

LISAD

LISA 1. OSMUSSAARE MAASTIKUKAITSEALA KAITSE-EESKIRI

<https://www.riigiteataja.ee/akt/13348382>

Osmussaare maastikukaitseala kaitse-eeskiri

Vastu võetud 05.08.2010 nr 107

Määrus kehtestatakse «Looduskaitseaduse» § 10 lõike 1 alusel.

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Osmussaare maastikukaitseala kaitse-eesmärk

(1) Osmussaare maastikukaitseala² (edaspidi *kaitseala*) kaitse-eesmärk on kaitsta:

1) geoloogilisi objekte (aluspõhjakiivimite paljandeid, rannavalle, rändrahne), Lääne-Eesti saartele omast loodus- ja pärandmaastikku;

2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) I lisas nimetatud liike. Need on tutkas (*Philomachus pugnax*), mis on ühtlasi I kategooria kaitsealune liik; niidurüdi (*Calidris alpina*), hüüp (*Botaurus stellaris*) ja sooräts (*Asio flammeus*), mis on ühtlasi II kategooria kaitsealused liigid; roo-loorkull (*Circus aeruginosus*), teder (*Tetrao tetrix*), sookurg (*Grus grus*), jõgitiir (*Sterna hirundo*), randtiir (*Sterna paradisaea*), rukkirääk (*Crex crex*), vööt-põõsalind (*Sylvia nisoria*) ja punaselg-õgija (*Lanius collurio*), mis on ühtlasi III kategooria kaitsealused liigid;

3) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) I lisas nimetatud elupaigatüüpe: rannikulõukad (1150*)³, esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), merele avatud pankrannad (1230), rannaniidud (1630*), vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), lood (alvarid) (6280*), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), liigirikkad madalsood (7230*), lubjakivipaljandid (8210), vanad laialehised metsad (9020*) ja puiskarjamaad (9070);

4) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisas nimetatud järgmiste liikide elupaiku: soohilakas (*Liparis loeselii*), mis on ühtlasi II kategooria kaitsealune liik, ning madal unilook (*Sisymbrium supinum*) ja emaputk (*Angelica palustris*), mis on ühtlasi III kategooria kaitsealused liigid;

5) II kategooria kaitsealuseid liike taani merisalatit (*Cochlearia danica*), kaljukressi (*Hornungia petraea*), veripunast koldrohtu (*Anthyllis coccinea*), karvast lipphernest (*Oxytropis pilosa*), harilikku muguljuurt (*Herminium monorchis*) ja kärbesõit (*Ophrys insectifera*) ning III kategooria kaitsealuseid liike soo-neiuvaipa (*Epipactis palustris*) ja tõmmuvaerast (*Melanitta fusca*).

(2) «Rahvusvahelise tähtsusega märgalade, eriti veelindude elupaikade konventsiooni» artikli 2 lõike 1 kohaselt on kaitseala rahvusvahelise tähtsusega märgala (Ramsari ala).

(3) Kaitseala maa- ja veeala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele kaheks sihtkaitsevööndiks ja kolmeks piiranguvööndiks.

(4) Kaitsealal tuleb arvestada «Looduskaitseaduses» sätestatud piiranguid selles määruses ettenähtud erisustega.

§ 2. Kaitseala asukoht

(1) Kaitseala asub Lääne maakonnas Noarootsi vallas Osmussaare saarel.

(2) Kaitseala välispiir ja vööndite piirid on esitatud kaardil määruse lisas⁴.

§ 3. Kaitseala valitseja

Kaitseala valitseja on Keskkonnaamet.

2. peatükk KAITSEKORRA ÜLDPÕHIMÕTTED

§ 4. Lubatud tegevus

(1) Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi, püüda kala ja pidada jahti kogu kaitsealal, välja arvatud käesoleva määruse § 10 punktis 3 sätestatud ajal Tiiru sihtkaitsevööndis.

(2) Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal viibimine on lubatud, arvestades «Asjaõigusseaduses» ja «Looduskaitseaduses» sätestatud.

(3) Kaitseala teedel on lubatud sõidukiga sõitmine ja kaitseala veealal on lubatud mootorita ujuvvahendiga sõitmine. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid, maastikusõidukiga sõitmine ning mootoriga ujuvvahendiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadustegevuses ja õuemaal, liinirajatiste hooldamiseks vajalikel töödel ja maatulundusmaal metsamajandustöödel või põllumajandustöödel.

(4) Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud ainult kohtades, mille kaitseala valitseja on selleks ette valmistanud ja tähistanud. Telkimine ja lõkke tegemine õuemaal on lubatud omaniku loal.

§ 5. Keelatud tegevus

Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud:

- 1) muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet;
- 2) koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid;
- 3) kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut;
- 4) anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks;
- 5) anda projekteerimistingimusi;
- 6) anda ehitusluba;
- 7) rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, või muuta olemasolevat, kui selleks ei ole vaja anda vee-erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks.

§ 6. Tegevuse kooskõlastamine

(1) Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

(2) Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt «Haldusmenetluse seadusele» õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

(3) Keskkonnaministeriumil või Keskkonnaametil on keskkonnamõju hindamise järelevalvajana õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

3. peatükk SIHTKAITSEVÖÖND

§ 7. Sihtkaitsevööndi määratlus

(1) Kaitseala sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste ja eluta looduse komplekside säilitamiseks.

(2) Kaitsealal on kaks sihtkaitsevööndit:

- 1) Osmussaare sihtkaitsevöönd;
- 2) Tiiru sihtkaitsevöönd.

§ 8. Sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk

(1) Osmussaare sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on geoloogiliste objektide, kaitsealuste liikide elupaikade, elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine ning poollooduslike koosluste taastamine ja kaitse.

(2) Tiiru sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on maastikuilme, elustiku mitmekesisuse ja kaitsealuste liikide elupaikade säilitamine.

§ 9. Lubatud tegevus

(1) Sihtkaitsevööndis on lubatud:

1) adru varumine ning pilliroo varumine jäält ja külmunud pinnaselt;

2) rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistatud ja kaitseala valitseja poolt tähistatud kohtades. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituste korraldamine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul.

(2) Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud:

1) poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks ning kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus;

2) metsakoosluste kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid raieaja ja -tehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse suhtes;

3) olemasolevate teede ja ehitiste hooldustööd.

§ 10. Keelatud tegevus

Sihtkaitsevööndis on keelatud:

- 1) majandustegevus ja loodusvarade kasutamine;
- 2) uute ehitiste püstitamine, välja arvatud rajatiste rajamine kaitseala ja kinnistu tarbeks;
- 3) inimeste viibimine Tiiru sihtkaitsevööndis 1. aprillist 30. juunini.

§ 11. Vajalik tegevus

Sihtkaitsevööndis on poollooduslike koosluste esinemisaladel vajalik nende ilme ja liigikoosseisu taastamiseks ja säilitamiseks heina ja roo niitmine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde harvendamine ja kujundamine.

4. peatükk PIIRANGUVÖÖND

§ 12. Piiranguvööndi määratlus

(1) Piiranguvöönd on kaitseala majandatav osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse.

(2) Kaitsealal on kolm piiranguvööndit:

- 1) Tuletorni piiranguvöönd;
- 2) Bieni piiranguvöönd;
- 3) Lõunasadama piiranguvöönd.

§ 13. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk

Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on poollooduslike koosluste, elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.

§ 14. Lubatud tegevus

- (1) Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus.
- (2) Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud:
 - 1) uute ehitiste, kaasa arvatud ajutiste ehitiste püstitamine;
 - 2) õhuliinide ja muude kommunikatsioonide rajamine;
 - 3) rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohtades.

§ 15. Keelatud tegevus

Piiranguvööndis on keelatud:

- 1) uuendusraie, välja arvatud turberaie, kusjuures tuleb säilitada koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus;
- 2) puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine;
- 3) maavara kaevandamine;
- 4) maaparandussüsteemi rajamine;
- 5) biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetiste kasutamine, välja arvatud põllu- ja õuemaal;
- 6) roo varumine ning puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt;
- 7) veekogude veetaseme ning kalda- ja rannajoone muutmine.

§ 16. Vajalik tegevus

Piiranguvööndis on poollooduslike koosluste esinemisalal vajalik nende ilme ja liigikoosseisu säilimise tagamiseks heina niitmine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarde harvendamine ja kujundamine.

5. peatükk RAKENDUSSÄTE

§ 17. Määruse muutmine

Vabariigi Valitsuse 14. märtsi 1996. a määruses nr 78 «Osmussaare maastikukaitseala moodustamine, Osmussaare, Üügu ja Ohessaare maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ning välispiiri kirjelduste kinnitamine» (RT I 1996, 21, 421; 2010, 48, 294) tehakse järgmised muudatused:

- 1) määruse pealkiri sõnastatakse järgmiselt: «Osmussaare maastikukaitseala moodustamine, Üügu ja Ohessaare maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ning välispiiri kirjelduste kinnitamine»;
- 2) määruse punktist 1 jäetakse välja sõnad «ning kinnitada selle välispiiriks Osmussaare rannajoon»;
- 3) määruse punkti 2 alapunkt 1 tunnistatakse kehtetuks.

¹Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; C 241, 29.08.1994, lk 175; L 305, 8.11.1997, lk 42–65; L 236, 23.09.2003, lk 667–702; L 284, 31.10.2003, lk 1–53) ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25).² Kaitseala on moodustatud Vabariigi Valitsuse 14. märtsi 1996. a määrusega nr 78. Tulenevalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615-k «Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekirj» lisa 1 punkti 1 alapunktist 35 hõlmab kaitseala Nõva-Osmussaare linnuala ja lisa 1 punkti 2 alapunktist 260 Nõva-Osmussaare loodusala, kus tegevuse kavandamisel tuleb hinnata selle mõju linnu- ja loodusala kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi. Käesoleva määruse seletuskirjaga saab tutvuda Keskkonnaministeeriumi veebilehel www.envir.ee.

³ Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

⁴ Kaitseala välispiir ja vööndite piirid on märgitud määruse lisas esitatud kaardil Eesti põhikaardi (mõõtkava 1:10 000) alusel, kasutades LEST 97 1 mm täpsusega (EUREF89) projektsiooni ja maakatastri andmeid seisuga aprill 2010. Kaardiga saab tutvuda Keskkonnaametis, Keskkonnaministeeriumis, keskkonnaregistris ning maainfosüsteemis (www.maaamet.ee).

LISA 2. VÄLJAVÕTE NATURA KORRALDUSEST

Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri

Vastu võetud 05.08.2004 nr 615

[RTL 2004, 111, 1758](#)

jõustumine 05.08.2004

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615-k «Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri» lisa 1

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) I lisas nimetatud linnuliikide ja I lisast puuduvate rändlinnuliikide elupaikade kaitseks asutatud linnualade nimekiri.

35) Nõva-Osmussaare linnuala (EE0040201) Lääne ja Harju maakonnas: liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on nõmmekiur (*Anthus campestris*), merivart (*Aythya marila*), laanepüü (*Bonasa bonasia*), mustlagle (*Branta bernicla*), kassikakk (*Bubo bubo*), sõtkas (*Bucephala clangula*), öösorr (*Caprimulgus europaeus*), must-toonekurg (*Ciconia nigra*), soo-loorkull (*Circus pygargus*), aul (*Clangula hyemalis*), merikotkas (*Haliaeetus albicilla*), nõmmelõoke (*Lullula arborea*), tõmmuvaeras (*Melanitta fusca*), mustvaeras (*Melanitta nigra*), jääkoskel (*Mergus merganser*), rohukoskel (*Mergus serrator*) ja hahk (*Somateria mollissima*);

2. Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) I ja II lisas nimetatud elupaigatüüpide või liikide kaitseks asutatud loodusalade nimekiri.

260) Nõva-Osmussaare loodusala (EE0040201) Lääne ja Harju maakonnas: I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on veealused liivamadald (1110), liivased ja mudased pagurannad (1140), rannikulõukad (*1150), laiad madald lahed (1160), karid (1170), esmased rannavallid (1210), püsitaime- ja kivirannad (1220), merele avatud pankrannad (1230), väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (*1630), püsitaime- ja liivarannad (1640), eelluited (2110), valged luited (liikuvad rannikuluided – 2120), hallid luited (kinnistunud rannikuluided – *2130), rusked luited kukemarjaga (*2140), metsastunud luited (2180), luidetevahelised niisked nõod (2190), vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140), jõed ja ojad (3260), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (*olulised orhideede kasvualad – 6210), liigirikkad niidud lubjaveesel mullal (*6270), lood (alvarid – *6280), sinihelmikakooslused (6410), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), siirde- ja õõtsiksood (7140), lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga (*7210), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (*9010), vanad laialehised metsad (*9020), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080), siirdesoo- ja rabametsad (*91D0) ning lammi- lodumetsad (*91E0); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on saarmas (*Lutra lutra*), harilik võldas (*Cottus gobio*), jõesilm (*Lampetra fluviatilis*) ja nõmmnelk (*Dianthus arenarius* subsp. *arenarius*).

LISA 3. VÄÄRTUSTE KOONDTABEL

JNR	Väärtus	Kaitse-eesmärk	Ohutegur	Meede	Oodatud tulemus
Elustik					
2.1.2.1	Tutkas	vähemalt 1 haudepaar	elupaikade kinnikasvamine niiskete niitude hoolduse lõppemisel	jätkata kasutusel olevate rannaniitude hooldamist ja taastada kasutusest väljasolevaid niidualasid	vähemalt 1 haudepaar
			röövlus	rebase küttimine saarel koostöös jahiseltsiga	
				puude-põõsaste eemaldamine rannaniitudel	
2.1.2.2	Niidurüdi	vähemalt 2 haudepaari	elupaikade kinnikasvamine rannaniitude hoolduse lõppemisel	jätkata kasutusel olevate rannaniitude hooldamist ja taastada kasutusest väljasolevaid niidualasid	vähemalt 2 haudepaari
			röövlus	rebase küttimine saarel koostöös jahiseltsiga	
				puude-põõsaste eemaldamine rannaniitudel	
2.1.2.3	Hüüp	vähemalt 1 pesitsev paar	roostike pindala vähenemine on potentsiaalne ohutegur	vajadusel roolõikuse reguleerimine	vähemalt 1 pesitsev paar
2.1.2.4	Sooräts	vähemalt 1 pesitsev paar	röövlus	rebase väljaküttimine saarelt	vähemalt 1 pesitsev paar
2.1.2.5	Roo-loorkull	vähemalt 2 pesitsevat paari	roostike pindala vähenemine on potentsiaalne ohutegur	vajadusel roolõikuse reguleerimine	vähemalt 2 pesitsevat paari
2.1.2.6	Teder	vähemalt 3 pesitsevat paari	röövlus	rebase väljaküttimine saarelt	vähemalt 3 pesitsevat paari
2.1.2.7	Sookurg	vähemalt 3 pesitsevat paari	röövlus	rebase väljaküttimine saarelt	vähemalt 3 pesitsevat paari
			pesitsusaegne häirimine on potentsiaalne ohutegur	külastajate teavitamine	
2.1.2.8	Jõgitiir, randtiir	vähemalt 7 paari jõgi- ja 80 paari randtiire	röövlus	rebase väljaküttimine saarelt	vähemalt 7 paari jõgi- ja 80 paari randtiire
			elupaikade kinnikasvamine	rannikulõugaste kaldaalade hooldamine (karjatamine)	
			pesitsusaegne häirimine on potentsiaalne ohutegur	Tiiru skv-s on pesitsusaegne liikumispirang. Vajalik on järelevalve	

2.1.2.9	Rukkirääk	vähemalt 8 pesitsevat paari	liiga varane niitmine	niitmsit alustada pärast 10 juulit, võimalusel alles juuli lõpus	vähemalt 8 pesitsevat paari
2.1.2.10	Vööt-põõsalind	vähemalt 30 pesitsevat paari	sobivate elupaikade vähenemine niidualade taastamisega on potentsiaalne ohutegur	kadastike säilitamine liitusega vähemalt 30%, soovitavalt 50%	vähemalt 30 pesitsevat paari
2.1.2.11	Punaselg-õgija	vähemalt 20 pesitsevat paari	sobivate elupaikade vähenemine niidualade taastamisega on potentsiaalne ohutegur	kadastike säilitamine liitusega vähemalt 30%	vähemalt 20 pesitsevat paari
			poolavatud maastike kinnikasvamine hiidualade hoolduse lõppemisel on potentsiaalne ohutegur	loolade hoolduse jätkamine	
2.1.2.12	Tõmmuvaeras	vähemalt 10 pesitsevat paari	röövlus	rabase väljaküttimine	vähemalt 10 pesitsevat paari
2.1.9.1	Soohiilakas	vähemalt 15 ha, ohtralt seisund vähemalt hea	kasvukohtade roostumine ja võsastumine karjatamise lakkamisel	alade hooldamine, karjatamine koormusel, mis ei lõhu niiduala pinnast	vähemalt 15 ha, ohtralt seisund vähemalt hea
2.1.9.2	Madal unilook	vähemalt 3 kasvukohta, 480 isendit	kasvukohtade kinnikasvamine, võsastumine karjatamise lakkamisel	alade hooldamine, karjatamine	vähemalt 3 kasvukohta, 480 isendit
2.1.9.3	Emaputk	liigile sobiv kasvukoht säilinud	kasvukoha roostumine ja võsastumine hoolduse lakkamisel	hoolduseks sobib hilisem niitmine, niitmise puudumisel karjatamine	liigile sobiv kasvukoht säilinud
2.1.9.4	Taani merisalat	elujõuline populatsioon, 0,6 ha-l, 600 is	tallamine	külastajate teavitamine haruldastest taimedest	elujõuline populatsioon, 0,6 ha-l, 600 is
2.1.9.5	Karvane lipphernes	elujõuline populatsioon, seisund hea, vähemalt 60 is	niidu ja avatud alade võsastumine karjatamise katkemisel	niidualade jätkuv hooldus, kadastike harvendamine	elujõuline populatsioon, seisund hea, vähemalt 60 is
			potentsiaalseks ohuks on teeservade kahjustamine loopealsete taastamisel, liigne tallamine	hooldajate teavitamine	
2.1.9.6	Harilik muguljuur	10 ha-l, arvukalt, vähemalt 1600 is, seisund hea	kasvukohtade roostumine ja võsastumine hoolduse lakkamisel	alade hooldamine, karjatamine	10 ha-l, arvukalt, vähemalt 1600 is, seisund hea

2.1.9.7	Kärbesõis	elujõuline populatsioon vähemalt 1 ha-l, seisund vähemalt hea	kasvukohtade roostumine ja võsastumine hoolduse lakkamisel	niiskete loalade ja soostuvate niitude hooldamine, karjatamine	elujõuline populatsioon vähemalt 1 ha-l, seisund vähemalt hea
2.1.9.8	Veripunane koldrohi	elujõuline populatsioon, seisund hea, väga arvukalt	kasvukohtade kinnikasvamine, kadastike tihenemine hoolduse lakkamisel	avatud kasvukohtade säilitamine, loopealsete hooldamine, kadastike harvendamine, karjatamine	elujõuline populatsioon, seisund hea, väga arvukalt
2.1.9.9	Soo-neiuvaip	väga arvukas, seisund vähemalt hea	kasvukohtade kinnikasvamine, roostumine ja võsastumine karjatamise katkemisel	niiskete loalade ja soostuvate niitude hooldamine, karjatamine	väga arvukas, seisund vähemalt hea
2.1.9.10	Kaljukress	elujõuline populatsioon, seisund hea, vähemalt 1 ha-l 1300 is	kasvukoha kinnikasvamine, kamardumine	karjatamise jätkamine	elujõuline populatsioon, seisund hea, vähemalt 1 ha-l 1300 is
Kooslused					
2.2.1	Rannikulõukad (1150*)	säilinud inimtegevusest mõjutamata, vesi pole reostunud ja elustik vaesunud	veereostus on potentsiaalne ohutegur	veekaitse nõuetest teavitamine ja kinnipidamine	säilinud inimtegevusest mõjutamata
2.2.2	Esmased rannavallid (1210) ja püsitaimestuga kivrannad (1220)	A-esindulikkusega 1210 - 7 ha, 1220 - 63 ha	tallamine ja kaitse-eeskirja eirates masinatega sõitmine rannavallidel	teavitamine väärtustest, külastajate suunamine järelvalve	A-esindulikkusega 1210 - 7 ha, 1220 - 63 ha
2.2.3	Merele avatud pankrannad (1230)	A-esinduslikkusega 0,9 ha			A-esinduslikkusega 0,9 ha
2.2.4	Rannaniidud (1630*)	A-esinduslikkusega 8 ha	roostumine/võsastumine ja elustiku vaesustumine karjatamise lõppemisel	järjepidev hooldus	A-esinduslikkusega 8 ha

2.2.5	Vähe- kuni kesktoitelised kalgiveelised järved (3140)	inimtegevusest mõjutamata, vesi pole reostunud ja elustik vaesunud	veereostus on potentsiaalne ohutegur	veekaitse nõuetest teavitamine ja kinnipidamine	inimtegevusest mõjutamata, vesi pole reostunud ja elustik vaesunud
			täpsema teabe puudumine järvede seisundi kohta võib viia ekslike otsusteni kaitsemeetmete kavandamisel	veekogude seisundi hindamine	
2.2.6	Kadastikud (5130)	A- ja B- esinduslikkusega vähemalt 32 ha	kadastike tihenemine ja koosluse vaesestumine	kadastikud tuleb lehtpuuvõsast puhastada, samuti hõrendada kadakate liituvust nii, et kadakas ei kataks üle 2/3 niidust; järgnev karjatamine	A- ja B- esinduslikkusega vähemalt 32 ha
			taastamiseks vajaliku tehnika puudus	vajalik muretseda võsalõikaja, kännujuurija ja kännufrees	
			ehitamine on potentsiaalne ohutegur	lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd nii, et ei kahjustaks elupaigatüüpi. Mitte lubada uute ehitiste püstitamist, mis võib elupaigatüüpi kahjustada	
2.2.7	Kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*)	A-esinduslikkusega 66 ha, B 8 ha	kinnikasvamine, võsatumine ja elustiku vaesestumine karjatamise lõppemisel	kasutuses olevate niitude järjepidev hooldus, vähemesinduslike niidualade taastamine ja jätkuv hooldamine	A-esinduslikkusega 60 ha, B 12 ha
			niitude taastamiseks vajaliku tehnika puudumine	vajalik on muretseda võsalõikaja, kännufrees ja uus traktor	
			ehitamine on potentsiaalne ohutegur	lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd nii, et ei kahjustaks elupaigatüüpi. Mitte lubada uute ehitiste püstitamist, mis võib elupaigatüüpi kahjustada	
2.2.8	Liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6279*)	A-esinduslikkusega 52 ha	kinnikasvamine, võsatumine ja elustiku vaesestumine karjatamise lõppemisel	kasutuses olevate niitude järjepidev hooldus, vähemesinduslike niidualade taastamine ja jätkuv hooldamine	A-esinduslikkusega 45 ha, B 7 ha
			niitude taastamiseks vajaliku tehnika puudumine	vajalik on muretseda võsalõikaja, kännufrees ja uus traktor	

			ehitamine on potentsiaalne ohutegur	lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd nii, et ei kahjustaks elupaigatüüpi. Mitte lubada uute ehitiste püstitamist, mis võib elupaigatüüpi kahjustada	
2.2.9	Lood (6280*)	A-esinduslikkusega 75 ha, B 8 ha	kinnikasvamine, võsatumine ja elustiku vaesestumine karjatamise lõppemisel	kasutuses olevate niitude järjepidev hooldus, vähemesinduslike niidualade taastamine ja jätkuv hooldamine	A-esinduslikkusega 63 ha, B 20 ha
			niitude taastamiseks vajaliku tehnika puudumine	vajalik on muretseda võsalõikaja, kännufrees ja uus traktor	
			ehitamine on potentsiaalne ohutegur	lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd nii, et ei kahjustaks elupaigatüüpi. Mitte lubada uute ehitiste püstitamist, mis võib elupaigatüüpi kahjustada	
2.2.10	Niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)	B-esinduslikkusega 7 ha	avatud koosluse kinnikasvamine, võsatumine ja elustiku vaesestumine	niiskuslembeste kõrgrohustuste hooldus karjatamisel	B-esinduslikkusega 7 ha
			muutused veerežiimis on märgalakooslustele potentsiaalseks ohuteguriks	kaalutusotsuse tegamisel lubada sellises mahus ja kohtades hooldustöid, mis ei kahjusta märgalakoosluste ja seal kasvavate liikide seisundit	
2.2.11	Liigirikkad madalsood (7230)	A-esinduslikkusega 29 ha, B 3 ha	avatud koosluse kinnikasvamine, roostumine ja võsatumine ning elustiku vaesestumine	hooldus karjatamisel, vajadusel niitmise augustis, septembri algul	A-esinduslikkusega 22 ha, B-esinduslikkusega 10 ha
			muutused veerežiimis on märgalakooslustele potentsiaalseks ohuteguriks	kaalutusotsuse tegamisel lubada sellises mahus ja kohtades hooldustöid, mis ei kahjusta märgalakoosluste ja seal kasvavate liikide seisundit	

2.2.12	Lubjakivipaljandid (8210)	pindala ja esinduslikkus ei ole inimetegevuse tõttu vähenenud			pindala ja esinduslikkus ei ole inimetegevuse tõttu vähenenud
2.2.13	Vanad laialehised metsad (9020*)	vähemalt 2 ha	saaresurm	looduslik tegur	vähemalt 2 ha
			puude raiumine ning kõdupuidu eemaldamine on potentsiaalne ohutegur	vanad laialehised metsad jäetakse looduslikule arengule	
2.2.14	Puiskarjamaad (9070)	A-esinduslikkusega 12 ha, B 2 ha	hooldusest väljas olevate ja karjatamise lõppemisel hooldusest väljalangevate puiskarjamaade kinnikasvamine, võsatumine ja elustiku vaesestumine	kasutuses olevate puiskarjamaade järjepidev hooldus, vähemesinduslike puiskarjamaade taastamine ja jätkuv hooldamine	A-esinduslikkusega 5 ha, B 9 ha
Maastik, üksikobjektid					
2.3.2	Osmussaare „kaksikud“	Rahnud Osmussaare „kaksikud“ on säilinud ja eksponeeritud	kivide ümbruse võsatumine ja vaadeldavuse halvenemine	rahnude vahetust ümbrusest vajadusel põõsaste eemaldamine	Rahnud Osmussaare „kaksikud“ on säilinud ja eksponeeritud

LISA 4. ULATUSLIKE LOODUSÕNNETUSTE LIKVIDEERIMINE JA METSAKAHJUSTUSTE LEVIKU TÕKESTAMINE KAITSEALA PIIRANGUVÕNDIS

Kaitstava loodusobjekti piiranguvõndis ja hoiualal üldreeglina lubatakse tegevusi, mille mõju objekti kaitse-eesmärgile on neutraalne või positiivne. Nendel aladel on tolereeritavad ka majanduslikel eesmärkidel tegevused viisil ja mahus, mis ei ole vastuolus kaitstava loodusobjekti kaitse-eesmärgiga. Paratamatult võib ette tulla ka olukordi, mida ei ole võimalik lahendada tavapäraselt selleks kasutatavate õigusnormide järgi (nt lageraiet oleks vaja teha suuremal alal, kui kaitsekord seda võimaldab). Tüüpilisteks sellisteks näideteks on loodusõnnetused metsamaal, nagu torm, tuli või ulatuslik metsakahjustuse levik, invasiivse võõrliigi levik jmt. Looduskaitse vaatevinklist vaadates on sellistel juhtudel tegemist metsa ökosüsteemile omaste protsessidega, milledesse pole vaja tingimata sekkuda, kuid mis maaomaniku vaatevinklist võib aga tähendada majanduslikku kahju. Lisaks esineb ka olukordi, kus mitte sekkumisega võivad kahjustused kanduda väljapoole kaitstavaid alasid: näiteks metsakahjurid võivad kaitsealalt levida majandusmetsadesse. Seetõttu peab kaitseala valitseja erandolukordades kaalume erinevaid huve ja otsima kompromisslahendusi.

Metsaseadus võimaldab loodusõnnetuste likvideerimiseks või metsakahjustuste leviku tõkestamiseks teha lageraiet või sanitaariaiet (kuni täiuseni 0,3). Kaitsealadel tuleb sealjuures arvestada ka kaitse-eeskirjaga seatud piirangutega (langi suurusele, täiussele vmt). Lisaks eelnevale on võimalik teha ka kujundusraiet, kui kaitsekorralduskava seda ette näeb.

Alljärgnevalt ongi toodud piiranguvõndis ja hoiualal rakendatavad kujundusraie põhimõtted, mida kasutatakse metsakahjustuste leviku tõkestamiseks ja ulatuslike loodusõnnetuste likvideerimiseks, kui neid erandolukordi ei ole võimalik lahendada kaitsekorraga ettenähtud metsamajandamise reeglite raames (lageraie või sanitaarraiena). Kujundusraie kooskõlastamine toimub kaitseala valitseja kaalutusotsuse alusel: kaitseala valitseja hindab kujundusraie teostamise vajalikkust ja kooskõla kaitse-eesmärgiga.

Kaitstava loodusobjekti valitseja võib lubada piiranguvõndis või hoiualal teha kujundusraiet, arvestades järgmisi põhimõtteid:

- 1) kahjustuste likvideerimine kiirendab kaitse-eesmärgi tagamiseks vajaliku uue metsapõlve teket või see pole vastuolus kaitse-eesmärgiga.
- 2) see on vajalik võõrliigi tõrjeks või metsakahjurite leviku tõkestamiseks kaitsealalt väljapoole.

LISA 5. FOTOD

Fotode autor Riina Kotter
Pildistatud 08.06.2018

Foto 1. Osmussaare pank.

Foto 2. Kliburannik.

Foto 3. Kadastik.

Foto 4. Lihlhamne.

Foto 5. Täpiline sõrmkäpp.

Foto 6. Osmussaare „kaksikud”.

Foto 7. Tuletornilinnak.

Foto 8. RMK Osmussaare teabepunkt.

Foto 9. Kaksikute lõkkekoht.

Foto 10. Osmussaare MKA üldinfoga tahvel Lõunasadamas.

Foto 11. Rajatahvlid.

Foto 12. Lõunasadam.

Foto 13. Militaarobjektid.

Foto 14. Kogutud vanametall Lõunasadamas.